

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul V, nr. 2 (50), februarie 2021 • Apare lunar

24 pagini

Capriciu

În fiecare seară
Strâng de prin vecini
Toate scaunele disponibile
Și le citesc versuri.

Scaunele sunt foarte receptive
La poezie,
Dacă știi cum să le așezi.

De aceea
Eu mă emoționez,
Și timp de câteva ore
Le povestesc
Ce frumos a murit sufletul meu
Peste zi.

Întâlnirile noastre
Sunt de obicei sobre,
Fără entuziasme
De prisos.

În orice caz,
Înseamnă că fiecare
Ne-am făcut datoria,
Și putem merge
Mai departe.

Marin SORESCU

Liviu Ioan STOICIU

Posibilitatea vindecării de literatură

Mihaela GRĂDINARIU

O viață: timp răstignit pe cruce de cuvinte

pg. 3

Ioan HOLBAN

Spiritul critic în acțiune (I)

pg. 5

George VULTURESCU

POESIS

pg. 6

Diana VRABIE

Lecturi pretextuale

pg. 7

Adrian ALUI GHEORGHE

Breviar editorial

pg. 8

pg. 9

Emanuela ILIE

Un act cultural esențial

pg. 10

Al. CISTELECAN

O monografie a iubirii (Gina Sandri)

pg. 11

Liviu ANTONESEI

Jurnal de scriitori în vremuri secetoase

pg. 14

Adrian Dinu RACHIERU

Cezar Ivănescu, poezia ca soteriologie

pg. 17-18

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLII)

pg. 24

„Când realizezi că ești de partea majorității, este timpul pentru o reformă.” - Mark Twain

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

POSSIBILITATEA VINDECĂRII DE LITERATURĂ – pg. 3

Nicolae PANAITE:

EXPRES CULTURAL - 50 – pg. 3

Constantin COROIU:

ION BARBU, PORTRET ÎN POSTUMITATE – pg. 4

Liviu Ioan STOICIU:

POEMUL LUNII - ZIDURI – pg. 4

Mihaela GRĂDINARIU:

O VIAȚĂ: TIMP RĂSTIGNIT PE CRUCE DE CUVINTE – pg. 5

Ioan HOLBAN:

SPIRITUL CRITIC ÎN ACȚIUNE (I) – pg. 6

George VULTURESCU:

POESIS – pg. 7

Diana VRABIE:

LECTURI PRETEXTUALE – pg. 8

Adrian ALUI GHEORGHE:

BREVIAR EDITORIAL – pg. 9

Andrei ZANCA:

REVERSUL – pg. 9

Gheorghe SIMON:

FLORIN CARAGIU. ARTA ENERGIIILOR CREATOARE... – pg. 10

Emanuela ILIE:

UN ACT CULTURAL ESENȚIAL – pg. 10

Friedrich MICHAEL:

VIZIUNEA APEI PRIMORDIALE – pg. 11

Gellu DORIAN:

DE VEGHE LA SUFLETUL MEU (I) – pg. 11

Magda URSACHE:

„BUNĂ LIBERTATE DE OPINIE!” – pg. 12

Cristina CHIPRIAN:

ÎN FAȚĂ LA „HUMANITAS” UN OM DE ZĂPADĂ – pg. 13

Al. CISTELECAN:

O MONOGRAFIE A IUBIRII (GINA SANDRI) – pg. 13

Liviu ANTONESCI:

JURNAL DE SCRITOR ÎN VREMURI SECETOASE – pg. 14

Dan Bogdan HANU:

SUBURBII SUBTERANE – pg. 14

Virgil DIACONU:

RĂSPUNS LA IOV, SAU JUNG DESPRE DREPTUL IOV ȘI... – pg. 15

Nicolae CREȚU:

ȘERBAN ALEXANDRU: POETICA „ECRIRILIREI” (II) – pg. 16

Adrian Dinu RACHIERU:

CEZAR IVĂNESCU, POEZIA CA SOTERIOLOGIE – pg. 17-18

Dragoș MARICIUC:

CÂTEVA REFLECȚII DESPRE ISUS AL MEU – pg. 19

Florin FAIFER:

NOCTURNE – pg. 19

Eugen MUNTEANU:

JURNAL HEIDELBERGHEZ 1994 (VII) – pg. 20

Flavius PARASCHIV:

ANOTHER ROUND – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:

CUEJDEL – pg. 21

Adina BARDAȘ:

FERVORI ȘI NELINIȘTI – pg. 22

Doru SCĂRLĂTESCU:

DE LA MUSIQUE AVANT TOUTE CHOSE VIII – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XLIII) – pg. 24

E-mail:

exprescultural@gmail.com;

Site: exprescultural.ro

facebook.com/expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

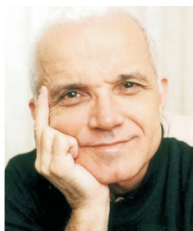
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări din cadrul expoziției
CUEJDEL.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

DTP: Pîrîu Octavian Dan
octavian_dan_piriu@yahoo.co.uk
0751 155 744

Liviu Ioan STOICIU

Posibilitatea vindecării de literatură

Îmi exprim în continuare speranța că noul coronavirus se va stinge de la sine, ca orice virus gripal sezonier – după un an 2020 de teribilă sperietură pe plan mondial, de fals sfârșit de lume, cu „implementări” ale unor impresionante politici de sănătate „menite să protejeze populațiile”, în mai toate statele, duse cel mai adesea la extrem. Nu contează că au apărut noi tulpini la Covid-19, între timp („ca la orice virus gripal sezonier”, repet). Cu siguranță, va mai dura o vreme nebunia asta colectivă, dar... cel puțin în România, neoficial, parcă se vede binișor luminița de la capătul tunelului. Slavă cerului, mare parte a românilor s-a protejat intuitiv (apelând și la medicamentație „alopată”, vezi cazul Ivermectinei „pentru animale”, sau la leacuri „băbești”, și la rugăciuni; nu e literatură, rugăciunile au putere de tămăduire, depinde de fiecare cum se organizează mental în interior) în fața noului coronavirus. Din păcate, scăpată la un moment dat de Covid-19, omenirea va trage în acest an (și anul următor, după previziunile specialiștilor) ponoasele crizei sanitare provocată de măsurile luate pentru contracararea noului coronavirus. Deja se pun la cale planuri de vis de revigorare, se va trăi din datorii inimaginabile de criză, amploarea socului economic și financiar al noului coronavirus nu e evaluată, e în mișcare. Se va scumpi viața, fiecare (la cei cu un venit stabil și de-a lungul acestei crize) a trecut la economisirea de protecție; bunăstarea se va tot duce în jos. *Așteptările economice pesimiste ale populației și înclinația slabă spre consum vor mai tempera inflația, dar nu vor favoriza creșterea economiei. Analiza economică internațională apreciază că recesiunea actuală este de așteptat să fie mai puțin adâncă decât Marea Depresie din 1929, dar mai mult decât Marea Recesiune din 2008...* Li se plânge de milă celor care au dat faliment „la stat” și celor care au pus cruce afacerii lor particulare, mai mici sau mai mari? *Prin măsurile de izolare și distanțiere anti-Covid, a fost atacată în primul rând economia reală.* Valoarea ajutoarelor publice în fața crizei Covid-19 a lungit boala supraviețuirii la nivel simbolic. Apoi, ultimii doi ani școlari sunt parțial compromiși (cursurile online rămân o poveste), degeaba se încearcă să se mai salveze aparențele. Turismul (o sursă de miliarde de euro la PIB-ul multor țări) a fost făcut și el praf. Ce să mai vorbesc de cultură (care ne asigură totuși identitatea)? S-a descurcat fiecare domeniu de creație din România cum a putut, Uniunea Scriitorilor a avut norocul să nu-i fie blocată legea finanțării revistelor literare în ghinionistul an 2020 și să poată să funcționeze *normal*, „întru propășire” (ba chiar și celelalte reviste de cultură care apar în țară, în afara celor editate de Uniunea Scriitorilor, au găsit finanțare miraculoasă pentru tipar și hârtie, - nu și pentru drepturi de autor, e adevărat –, unele de la primării, altele de la consilii județene, altele de la sponsori privați sau de la AFCN; toată admirația pentru directorul *Expresului cultural*, care a garantat, discret, de cinci ani deja, finanțarea propriei reviste). Fir-ar să fie de nou coronavirus și de autorități care au îndatorat țara până la cer (fie și prin credite „performante” de zeci de miliarde de euro venite de la Uniunea Europeană; generațiile viitoare vor trebui să le plătească), ca urmare a măsurilor restrictive draconice luate! E drept, întregul mapamond e în această situație periculoasă. Vom avea parte în 2021 de un an al austerității (nu pentru cei cu *pensii speciale*), care ar putea fi mai rău decât *anul Covid-19*. Personal, nu mi fac iluzii, criza Covid-19 e o bună scuză pentru sărăcirea populației (să zică mersi că a scăpat vie!)

Expres cultural numărul 2 / februarie 2021

Revista *Expres cultural* sărbătorește cinci ani de existență. Timpul trece foarte repede, e ceea ce știm prea bine, căci simțim noi toți pe propria piele această trecere-petrecere, dar este extraordinar când nu trece în van. E cazul acestei publicații ieșene, care, deși a venit pe lume târziu, când spațiul periodicelor culturale de la noi era deja ticsit, a izbutit, în chip surprinzător și lăudabil, să-și găsească un loc al său și să conteze între revistele literare românești.

Felicitări lui Nicolae Panaite și colaboratorilor săi pentru reușita acestui proiect publicistic. Și, desigur, urări de viață lungă pentru revistă.

Sunt încredințat că *Expres cultural* va avea destin, dacă va ști să păstreze buna măsură, să fie o revistă vie și deschisă, atentă la întregul fenomen literar românesc, nepărtinitoare, cu grija de a pune în paginile sale adevărata scară de valori literare, dincolo de amicitii pasagere, cu fidelitate doar pentru ceea ce înseamnă spirit critic.

Rezumând și reformulând, urarea mea pentru *Expres cultural* la aniversarea de azi sună așa: spirit critic și redactori în stare să-l aplice! Aceasta mi se pare a fi rețeta sigură de succes pentru o revistă de cultură.

Gabriel Chifu

„prin politică de stat”.

Altfel, apropo de vindecarea naturală, „de la sine”, de Covid-19 (nu prin medicamentație, intubare sau vaccin; ci prin suferința suportării unor *răceli* care pot provoca și pneumonii, cu un risc asumat de a infecta și pe altul din preajma ta). Un prieten ieșean îmi sugera la telefon posibilitatea *vindecării de literatură* acum, după ce s-a trecut prin cumpăna „pandemiei”, tot pe cale naturală. Adică a recunoașterii că vocația ta e în altă parte, nu în literatură. Fiindcă literatura română a ajuns să fie sufocată de *poet* mai ales (dar și de *prozatori* rudimentari) de duzină, veleitari, care și-au greșit „orientarea”. La mijloc e vorba de talentul nativ artistic (care, în timp, se profesionalizează și te face strălucit în „meseria” ta de scriitor), se înțelege. Pur și simplu redacțiile revistelor și editurilor sunt inundate de creații *de toată jena*, dacă se poate spune așa. Le recunoști de la o poștă, acești diletanți ar fi mult mai câștigați dacă și-ar descoperi adevărata vocație în altă sferă de meserii. Ei sunt bolnavi de literatură, *au un virus trecător*, ar trebui să se trateze de la sine... Lasă că e valabilă și la critici această vindecare de literatură. Ce se întâmplă la noi cu evaluarea critică și receptarea literaturii e de-acum regretabil: dacă un mare scriitor moare (nu mai pun la socoteală scriitorii meritorii), e trecut în penumbră sau uitare, aruncat la coș. Nici istoricii literari nu-i mai țin minte. Dacă a dispărut critica de întâmpinare (la care criticul își arăta talentul lui nativ), azi nu mai avem nici critici de susținere, de analiză și sinteză. Nu mai pun la socoteală armata de critici-în-ghilimele cu articole conjuncturale, care laudă cărți nule de drept. Ar trebui și criticii aceștia *să se vindece de literatură*, să profite de *pandemia* de acum, care a schimbat mentalități... Eventual, întristător, să ia exemplul cititorilor noștri avizați, care au dat semne de dinainte de 2020 tot mai evidente că s-au vindecat de virusul literaturii!

P.S. Trebuie să fac o îndreptare la textul meu de luna trecută de aici: mi s-a atras atenția că nu *numai* Cărtărescu a profitat de conducerea Patapievică la ICR, „ci și Dan Lungu și alți *descurcăreși*”!

2 februarie 2021. BV

Nicolae PANAITE

Expres cultural - 50

50 de numere ale unei reviste lunare reprezintă, cel puțin, tot atâtea întrebări și răspunsuri, izbânzi și inconveniente, „fluxuri” și „refluxuri”... Acestea pot fi atât din partea redacției, cât și din rândul cititorilor. În urmă cu cinci ani, am pornit la drum cu gândul și speranța că revista, de la un număr la altul, va prinde contur și semnificație. La unele întrebări și ezitări ale noastre am găsit soluțiile în convorbirile pe care le-am avut cu cititorii, în scrisorile primite de la avizați corespondenți, precum și în publicații ce apar la noi. Am privit cu atenție și mahnire cele trecute și petrecute în viața breslei noastre. Nu trebuie deloc să ținem secret că această perioadă reprezintă pentru uniunile de creatori o provocare extremă și o povară. Pericolul divizărilor a crescut enorm. Nu în ultimul rând ne încolesc tensiunile la nivel mental și diferitele perspective cu privire la această situație. Se mai adaugă și faptul că aceste subiecte sunt abordate în general emoțional, astfel că, pentru cel care creează tulburare, ele reprezintă un câmp ideal de activitate. Avem, totuși, convingerea că acei care rămân statornici într-o criză vor ieși, în cele din urmă, întăriți din ea. În toate trebuie să fim conștienți că nu merită ca din cauza unui năvălitor invizibil să ne obosim, să ne măcinăm și să ne îndepărtăm unii de alții.

O revistă este, spuneam în argumentul primului număr al *Expresului cultural*, expresia celor care și-o doresc, o proiectează și fac posibilă apariția ei. Viziunea și determinarea în acest domeniu sunt două borne fundamentale. Deși au fost, cum bine știm, mai ales în ultimul an, nedorite evenimente, pandemia fiind unul teribil la care s-au mai adăugat diminuarea entuziasmului și unele inconsistente situații pecuniare cu efecte directe asupra tipăririi revistei, am reușit, printr-o rededecare și regândire a strategiei editoriale, să nu lipsim în nicio lună din spațiul virtual și nici din cel real, prin edițiile printate.

Într-un fel te porți în deplasare cu mașina personală și altfel atunci când folosești mijloacele de transport în comun. De spus că, într-amândouă situații, bunul simț și altruismul nicidecum nu trebuie uitate. Platon a zis, cu 2000 de ani înainte de a lua noi pana în mână, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întâi de toate trebuie să fie născut sănătos și, din copilărie până la maturitate, să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepți.

Ne-am propus ca această „călătorie” a *Expresului cultural* să fie cât mai lungă și cu un confort îmbunătățit pe traseu. Azi, în peisajul revuistic de la noi, critica de întâmpinare, așa cum o cunoșteam odinioară, este foarte puțin vizibilă. Am remarcat doi-trei comentatori ce s-au exprimat periodic cu obiectivitate, răbdare și metodă asupra debuturilor din ultimile decenii. Sunt conștienți că în *Expres cultural*, dar și în suratele ei, este nevoie de o prezență mai pregnantă a celor care vin prin comentarii la cărțile lor scrise cu atenție, echidistanță și spirit critic, fără parti-pris-uri, deosebind astfel vrerea de talent. Criticul literar, domnul Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, spunea: „Spiritul critic trebuie mereu reînnoit. Nu e destul o singură manifestare de spirit critic și gata. Spirital critic trebuie mereu exersat, mereu reinventat ca să poată produce rezultate benefice... Spirital critic înseamnă „ciurul”, sita, discernământul, cernerea... Dacă școală nu e, spirit critic nu e. Și dacă spirit critic nu e, cultură nu e.” Este oportun să încurajezi un autor în care vezi realmente o brumă de talent. Dacă stai pe un scaun de o jumătate de metru, poți să aduci pe cineva până acolo. Dacă stai pe o masă de un metru, îl poți ridica la același nivel, dar dacă stai pe o scară înaltă de doi metri, evident, îl poți urca până la aceeași înălțime. Niciodată nu vei reuși să ridici pe cineva mai sus decât înălțimea la care ești.

Dorim pe mai departe ca *Expresul cultural*, prin redactorii și colaboratorii săi, să fie o revistă vie în care să se oglindească, cum spuneam, spirital critic, exigență, susținerea autenticului și relevantului în scrierile confracților noștri indiferent de curente, mode, promoții ori generații.

Constantin COROIU

contexte

Ion Barbu, portret în postumitate

După 1990 marii scriitori ai literaturii noastre au fost și sunt tot mai marginalizați. Nu doar în articole și cărți ai căror autori s-au specializat în demitizări și ridicole revizui de „canon”, fiindcă mulți dintre ei doar la asta se pricep, ci și în manualele de literatură, cu atât mai mult în cele așa-numite alternative. Alternative privind câștigul cât mai gras al autorilor lor și nu pe criterii de valoare instructiv-educativă. În altă ordine de idei, să ne mai mirăm că am ajuns într-o situație pe care nici cei mai sceptici dintre noi nu o credeam posibilă?! Mergeți într-o librărie și cereți, de pildă, o carte de Sadoveanu. Dacă o găsiți, promit să o cumpăr eu și să v-o fac cadou. Or, înainte de a figura, atât cât mai figurează, în manuale, cu clasicii literaturii naționale trebuie să ne întâlnim în orice moment în librării. Când cineva cu vocația construcției în spirit se mai încumetă să-i editeze după toate rigorile filologice și la un nivel grafic și tipografic pe măsură, complexații, ambuscații, „băieții deștepți” și lucrativi, care mestecă adjective și sintagme pe placul ideologilor corectitudinii politice, al globaliștilor și potențailor zilei, al partizanilor Est-eticii, sar ca arși. Faptul că un critic și un istoric literar de talia și autoritatea lui *Eugen Simion* a fost denunțat la DNA (imaginați-vă: DNA și literatura, DNA și cultura!!! Sună ca dracu! – ca să folosesc o expresie intrată în folclorul nou revoluționar și postrevoluționar), fiindcă, între alte multe edificii editoriale pe care le-a inițiat și coordonat, de-ar fi să menționăm doar „Dicționarul general al literaturii române”, a comis și grava infracțiune de scoatere la lumină, de restituire și conservare a întregului laborator de gândire și creație al lui Eminescu, inestimabilele CAIETE, e unul de o tristă originalitate chiar și în atât de... originalul și suprarealistul spațiu cultural românesc. Original și cum nu se poate mai grăitor în ce lume trăim. Când o domnișoară Cucu de prin Ardeal se scandalizează în fața unui astfel de edificiu, iar un politruc semianalfabet sesizează procuratura pentru a-l ancheta pe cel ce l-a făcut posibil, e putred rău mărul în Danemarca noastră. A mai rămas doar un pas până când un procuror din dinastia Portocală să-și aroge rolul unui Maiorescu de tip nou care să decidă el ce să publicăm și ce să nu publicăm din Eminescu și din alți „păzitori” ai solului național, cum îi definește Călinescu pe marii scriitori. În acest an se vor împlini șase decenii de la moartea unuia dintre cei mai mari poeți români: *Ion Barbu*. Unul din idoli faimoasei generații ‘60, tot mai uitat și el în ultimele decenii. *G.Călinescu* – mai european decât toți europenii noștri de azi luați

la un loc – care a cultivat valorile românești, ca și pe cele universale, cu toată forța geniului său - a mers cu grija pentru posteritatea autorului „Jocului secund” până la a o determina pe soția poetului, *Gerda Barbilian*, să-si scrie amintirile ce aveau să fie „redactate cu o severitate axiomatică, dar încălzite de o devoțiune fără margini”, cum le caracteriza un critic. O carte comparabilă cu celebre scrieri de același gen precum „Memoriile” Annei Grigorievna Dostoievskaja. Biograful inegalabil al lui Eminescu și al lui Creangă știa mai bine decât oricine ce importanță au asemenea mărturii și documente provenite de la sursa cea mai autorizată. Din păcate, cartea Gerdei Barbilian – „Ion Barbu. Amintiri” – a apărut abia în 1975, după 10 ani de la moartea lui Călinescu, cel care îi schița autorului ciclului „Domnișoara Hus”, în marea „Istorie”, un memorabil portret: „Fizionomie personală de om al soarelui de calcaruri, înaintare de Kurd descălecat. Un nu știu ce nomad în pupilele boabe de strugur veșted. Liniile feței anguloase, ochii vegetali sporiți într-o tensiune dincolo de conturul lucrurilor, ochi exangui, cufundați în vis, ai omului ce doarme cu pleoape întredeschise”. Marele critic ar fi fost, mai mult ca sigur, încântat de cartea soției lui Ion Barbu. În paginile ei nu există nicio afirmație, nicio evocare sau observație care să nu se sprijine pe document (corespondență, ciorne de scrisori, diverse însemnări, alte mărturii scrise) și pe fapte reale, trăite. Dar mai ales nu există nici o notă sentimentală stridentă, nicio lamentație impudică, nicio efuziune supărătoare, nicio laudă de sine de care sunt pline memoriile și jurnalele unor văduve ale oamenilor de seamă, acele nu puține *les veuves abusives*. Este conturat un portret complex cu tușe severe, riguros trasate, expresive, cu trăsături neștiute ori scăpate din raza percepției sau intuiției contemporanilor poetului. Gerda Barbilian, ea însăși intelectual fin și, așa cum o dovedesc „Amintirile”, scriitor sensibil, era mai înainte de toate un caracter rarism. Căci trebuie să fii un caracter puternic ca să stai neclintită o viață întreagă lângă un om atât de imprezvizibil și de o sensibilitate ce friza patologicul. Fire timidă, irascibil, instabil, suspicios peste poate, cu „o aversiune contra distracțiilor în familie, aversiune pe care a păstrat-o toată viața” (taifasurile la care consimțea fiind doar cele de la cafenea), Ion Barbu – ne povestește providențiala sa Doamnă – obișnuia să spună: „N-am ce vorbi decât despre literatură și matematici”. Din cartea scrisă de Gerda Barbilian aflăm prețioase date și mărturii privind geneza unor poeme ale lui Ion Barbu precum, de

POEMUL LUNII

Liviu Ioan STOICIU

Ziduri

Aveau sentimentul că totul le este permis. Ziduri vinovate. Pe când fiecare zi li se părea că e o cărămidă care, pusă una peste alta, condamnată ca atare, prinse cu mortarul sufletelor alor lor, strămoși, înalță încă un cuib al fricii. Ziduri

vinovate, rânjite la mine, viclene, plouate și ninse, bătute de vânt de când m-am născut, înfierbântate pe caniculă și răcite pe umezeală și frig, cu o iederă îndrăgostită pe ele, care le-a coșcovit, le-a slăbit rezistența. Ziduri

cărora substanțele chimice din interior, din stomac, din bilă și ficat, din rinichi, le macină cărămida. Pe cât se face târziu... Ziduri – ba s-au răsfrânt, conform tradiției. Ba s-au umplut de sinuozități.

Ziduri vinovate – cuib al fricii, tu, trup al meu! Spurcăciune. Cuib al părăsirii și al uitării, pe zi ce trece. Având tot mai des spectrul binecuvântării – în alt timp. În credința că-și e dincolo de toate și de toți. Cu

ciori aciuat acolo, în creier, gata să-l îngroape, să-l pregătească: să încolțească, să înflorească, să întinerească... Cu o monedă și un bilețel puse în crăpăturile zidurilor. Că

totul e scris dinainte.

POEMUL LUNII

pildă, faimosul „După melci”, la baza căruia se află un episod din copilăria poetului. Tatăl său, împovărat material, nu a putut plăti pachetul comandat de fiul lui la București, conținând cele trebuitoare picturii de care acesta se simțea puternic atras. Coletul a fost refuzat. „Dacă tata nu făcea asta – va evoca momentul Ion Barbu mult mai târziu – poate deveneam pictor”. Din această frustrare, scrie Gerda Barbilian, avea să se nască peste ani vestita baladă „După melci”, o realizare în alt chip și cu alte mijloace a acelei dorințe refulate din copilărie, o capodoperă a poeziei românești. Încă un exemplu. Elev în clasa a opta, liceanul matematician caută cu înfrigurare soluția unei probleme de geometrie despre care va scrie un articol în „Gazeta Matematică”, în 1928, cu titlul „Cercurile extern-bitangente”. După 23 de ani, în 1951, Ion Barbu însemna pe marginea lui: „Nu-mi place articolul... E artificial. La atât să naufragieze faimosul meu articol din 1913-1914, niciodată terminat, despre cercurile bitangente la o conică?... Atunci n-am găsit proprietatea semnificativă, m-am scârbit de Matematică, m-am înhăit cu Baer și cu (Tudor) Vianu. Literatură, chefuri... Ce poate decide o carieră, ce nimicuri, în definitiv? De aici a ieșit «Joc secund» – dar marele

matematician a fost îngropat, care se anunța. Sau poate numai amânat până în 1935, data celei dintâi lucrări care mă reabilitează, «Încadrarea Geometriei Descriptive în programul lui Klein?» Acum, că am încheiat faimosul articol (1913-1951!) voi muri împăcat”. În fine, notez o amintire a lui *Vladimir Streinu*, povestită doar cu câteva zile înainte de moarte, care capătă o semnificație deosebită în actuala perioadă de activism politic rudimentar, grotesc, ce i-a cuprins, din păcate, și pe nu puțini dintre scriitorii români, e drept, aceștia, nici pe departe de valoarea lui Ion Barbu. Găsindu-l într-o zi pe marele poet la cafenea, criticul s-a trezit „apostrofă” : „Vino, Vladimire, să mai schimbăm câteva vorbe nemuritoare despre poezie”. Oarecum surprins, Streinu l-a întrebat: „Dar de unde nevoia asta, în acest moment?”. Ion Barbu – care credea în puterea criticii literare și spunea că „un critic este un «botezător», este cel ce numește realități” care altfel n-ar exista, iar pe Lovinescu îl considera „singura noastră rațiune de a scrie” – i-a răspuns prietenului său mai mult decât lămuritor: „Fiindcă prieteniiăștia de aici m-au intoxicat cu politica!...”. Și, într-adevăr, până la urmă politica intoxică, în timp ce arta, literatura, poezia tonifică!

Mihaela GRĂDINARIU

O viață: timp răstignit pe cruce de cuvinte

Orice întâlnire cu paginile lui Gabriel Chifu continuă să mă uimească, de la prima carte, cu ceva ani în urmă. Parcă asist, cu fiecare volum citit, la un ritual de ardere-de-tot și renaștere, la o răstignire și înviere, în același timp, pe cruce de cuvinte. Același sentiment bulversant l-am avut la lectura noului volum *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră* (stări. tablouri. însemnări. firmituri epice. psalmi. viziuni), apărut în colecția *Exit* a editurii Junimea, în 2020.

Volumul, cu o simbolic-minimalistă ilustrație de copertă și un tulburător portret al autorului, ambele datorate hărutului artist plastic Mihaela Șchiopu, impune o dublă mișcare a lectorului, o distanțare necesară și, în același timp, o aplecare atentă asupra paginilor care găzduiesc, parcă de-a valma, poeme, notații diaristice (lipsite, evident, de cronologizarea explicită) și inserții prozopemantice, într-o fragmentaritate anunțată din subtitlu, clamată, asumată, chiar supraexpusă. Însă registrele stilistice diferite se potențează reciproc, într-o construcție fractală, radiografiind și recuperând o hartă a trăirilor interioare, având drept coordonate raportarea eului la lume și la sine.

Am scris această carte stăpânit de un sentiment puternic și foarte clar conturat: era ca și cum, scriind, viața s-ar fi mutat din trup în textul ce tocmai se năștea, se confesează autorul în paginile „României Literare”. Trăiam scriind. Capacitatea de a rămâne viu, de a-mi păstra o anume tinerețe, de a-mi manifesta creativitatea și participarea la lume astfel se proba, transferându-se în pagina scrisă. Perioada cât am fost prins în facerea cărții a fost una de neobișnuită intensitate: timpul a avut altă consistență și altă curgere.

Drum contorsionat înspre lumină, scrisul e o renaștere perpetuă (*Aici, unde totul se tulbură și piere, / a venit de undeva o adiere. // Enigmatică, m-a luat și m-a dus / undeva sus, foarte sus. / Până acolo calea e lungă, / vulturul putere n-are s-ajungă. // Nici frig nu e acolo sau vreo boală, / cămara suferinței e goală. / Până acolo nu știu cum, / chiar moartea se rătăcește pe drum. // Doar raza acolo domnește. / Suprafiresc și firește / peste mine-n troiene se-adună, / glorioasă povestea să-și spună.*), deși, paradoxal, poetul continuă să rămână, zi după zi (sau pagină după pagină) prizonierul unui *azil strâmt, de piatră, / unde poți doar să intri, niciodată să ieși, hărăzit încă de la naștere, sfâșiat însă, tot timpul, de imperativul ...să plec din trup, să mă extind, / să cuceresc noi și noi teritorii.*

Niciodată mulțumit, niciodată liniștit, mereu bântuit de presentimente, poetul trece prin succesive etape metamorfotice, visând la trupul dorit, *pasăre, fluviu ori un incredibil trup de mare (aș naște atunci, în loc de copii, pui de mare)*, neputând uita, însă, niciodată, că *moartea și-a făcut casă în inimă*. Timpul iese din timp, ca dintr-o cămașă prea strâmtă, spațiul se curbează și-și părăsește granițele inițiale, vârstele se desprind unele dintr-altele, clivând în straturi complet separate, iar rememorările aureolează viața trecută, ca *basem ori scăpărare de amnar, găsindu-și ascunziș în sunetele picurate de degetele pianistului orb, scurtă glorie, veșnic întunerit*.

Călătoria în spațiu-timp este una a însinguratului, chiar dacă pare însoțit de cohorte de *nevăzuți*: năluci, spiriduși, duhuri bune, demoni, oameni goi pe dinăuntru. La capătul drumului se urzește un cer

nou și un pământ nou (*eu fără nume, / eu rătăcind în tine / și moartea nu mai vine*), însă cerul devine *casant ori încuiat*, refuzând accesul oricui, iar *valuri de tăcere grea* însoțesc izolarea și autoizolarea.

Geometriile arhitecturale ale volumului fluctuează între expansiuni și contrageri, într-o pulsație de poduri, legături, ziduri, toate, elemente ale unui ritual de trecere, culminând cu *drumurile de întoarcere șterse cu guma de un ins invizibil*.

cronica literară

Nu doar cărările, ci oamenii înșiși vor fi reduși la *trupuri de formă*, sperietori într-o realitate amenințată cu disiparea la tot pasul: *Viața e o scriere pe apă, / totul trece, totul dispare. / Făpturi, întâmplări, locuri, / bătaile inimii, / durere, reverii, lupte, / strălucirea lunii pe obrazul tău, / toate se pierd, se șterg...*

Între efemeritate și veșnicie, tonul *poruncitor* al vântului *versatil* invită la mărturisire, la dezgolirea de sine într-o lume caracterizată de agresiune, dezolare, sufocare și ostilitate: *Sunt mai singur decât ultimul om. Căci pe el nu va mai fi cine să-l*

Tradițiile apasă, la Iași, mai greu ca oriunde-n altă parte a României. Tocmai de aceea nu le e ușor ieșenilor de azi să stea (uneori și să se ridice) la înălțimea și consistența lor. E acolo o obligație de exigență și valoare care nu poate fi pusă niciodată în paranteză. Mă bucur că o revistă – care și-a făcut deja propria tradiție – cum e *Expres cultural* e o publicație de elită, temeinică și bine cumpănită. Le urez colegilor mei de la *Expres cultural* viață lungă publicației (și lor înșile de asemenea!) de care au grijă și s-o țină la un nivel cel puțin atât de onorabil precum cel de azi!

Al. Cistelean

întreținerea spațiului existențial cu toposul poetic, adăpostind *Dor de apus, de contenire, / dor de stingere și de nefire*.

Trecutul, țara pierdută și mereu generatoare de nostalgie, nu poate fi nicicum recuperat (*Ce-am trăit seamănă cu o carte scrisă / într-o limbă uitată. / Nimeni nu o mai poate citi / și nu există dicționare / cu care să fie tradusă.*), însă Cei duși, *patrie înrourată / din care am fost izgonit*, continuă să ființeze ca spirite tutelare în țara vibrant de frumoasă, *ca o lacrimă căzută din ochii unei mame care și-a pierdut fiul*.

Absența celui alt deteriorează iremediabil universul cumpănit deja pe o muchie de cuțit, univers care seamănă din ce în ce mai mult cu un *aparat de radio portabil, / cu bateriile slabe, care se aude tot mai încet, însă forța regeneratoare a cosmosului nu e alta decât iubirea: Fără tine, viața mea ar fi fost / o boltă cerească pe care soarele / nu s-a ivit niciodată*.

Lumea face schimb permanent de corpuri cu poetul (*...adâncul inimii / se zărește sus, pe boltă*), până la confuzia, până la contopirea dintre cei doi, uniți fiind de o respirație poetică fluidă, tutelată de *soarele interior, acela care știe doar a răsări și nicidecum a apune*. Alteori, sinele însuși se dilată, cuprinzând, întreagă, *lumea epopeică*, iar închipuirea și trăirea, cele două fațete ale *bănușului de alamă*, se întrepătrund, transformându-se alchimic într-o cupolă, spațiu vital pentru *pasărea pribeagă ce zboară / pe bolta din aceste cuvinte, nu pe afară*. Tablourile imaginare ale anotimpurilor suspendate acaparează lectorul, conducându-l cu măiestrie din nucleul cotidianului asumat în vastitatea nețărnută a imaginației salvatoare.

Cele 66 de poeme, scrise în 100 de zile se vădesc simbolice trepte ale vieții de până acum, ființată sub faldurile unei fragilități și ale unor transformări iremediabile: *...curând, am să ajung / la deznodământul bietei mele epopei: / într-o țară invizibilă, de piatră, / fără porți și ferestre, / o țară doar pentru mine, / de unde n-am să mă întorc niciodată. / Sunt fiul irosirii*.

Miezul dureros al întregului volum este, vădit, unul profund poetic, autorul arzând și sublimând sentimentul solitudinii și angoasele, biruind în războaie văzute și nevăzute și reconstruind psalmic lumea, printr-o dezbrăcare de timp și o accesare a unui prezent continuu.

Cartea vibrează, din copertă în copertă, într-o incandescență a trăirilor autentice, de o sinceritate și sobrietate necontrafăcute, marcă a unui poet mereu în căutarea adevărului și a frumosului, care se salvează și ne salvează prin răstignirea și învierea pe cruce de cuvinte.

părăsească. Existența nu e văzută ca un spectacol, ci e resimțită acut și agresiv (*Eu sunt o fărâamă de om, pe mine sigur furtuna o să mă ia pe sus, ca pe o frunză și o să mă ducă departe. Părinții or să mă tot aștepte, dar eu n-am să mai nimeresc drumul spre casă, n-am să mă mai întorc niciodată.*), ca o trăire în cerc ce presupune anularea, ștergerea limitelor, refugiarea în vise (*pești pe uscat*) sau retragerea în versul unui poem, unde timpul *să nu mai aibă putere asupra lui*, retezând legăturile cu mundanul.

O viață, una din cele nenumărate virtualități, e marcată de simbolismul istorisirii, al istoriei personale care se încapățânează să rămână verticală, în ciuda amenințărilor, în pofida bătăliilor (aproape pierdute): *Într-o viață / se strâng în inimă atâtea fleacuri, / bănuși de alamă căzuți pe jos / după care nimeni nu se apleacă să-i ridice. / În fond, viața / e o istorioară amară, nespuse de elegiacă. // Uneori, aud / hohote de râs / venind de undeva, din spatele scenei. / Ca și cum cineva / ne-ar urmări cu atenție / și s-ar distra copios pe seama noastră*. Previzibil însă, lumea fragilă a semnelor înghite lumea reală (*Lumea nu e cum e, ci cum o povestești.*), iar salvarea din *apocalips* vine sub forma unui *seif*, la

Ioan HOLBAN

Spiritul critic în acțiune (I)

Daniel Cristea-Enache fixează o parte din lucrarea criticii sale de întâmpinare în **Linia de contur** (Editura Spandugino, 2019); partea cea mai problematică, mă grăbesc să adaug, pentru că, iată, sunt comentate aici o sută douăzeci de titluri din stricta noastră actualitate literară, în rubrici consacrate la reviste de primă linie, cele mai multe în „România Literară”, apoi, în „Observator Cultural”, „Viața Românească”, „Idei în Dialog”, „Bucureștiul Cultural”, „Cultura”, „LiterNet”, „Suplimentul de Cultură”. Impresionant e, de la prima vedere, numărul cărților „întâmpinate” într-un volum de peste șapte sute de pagini. Cărțile comentate se circumscriu, cu câteva excepții, „literaturii de frontieră”, cum o numea, prin anii '70 ai secolului trecut, Silvian Iosifescu, fără să intuiască, însă, extensia pe care o vor primi speciile epice incluse acolo; excepțiile sînt câteva romane și texte memorialistice de pe primul raft al literaturii noastre de azi, incontestabile din punctul de vedere al valorii lor estetice: **Jurnalul fericirii** de N. Steinhart, **Un om norocos** de Octavian Paler, **Supraviețuiri** de Radu Cosașu, **Învoiala** de George Bălăiță, **Clopotul scufundat** de Livius Ciocârlie, **Întoarcerea huliganului** de Norman Manea, **Un român la Paris** de Dumitru Țepeneag, **Dimineată pierdută** de Gabriela Adameșteanu, **Sara** de Ștefan Agopian, **Ploaia de trei sute de zile** de Gabriel Chifu; comentariile criticului la edițiile mai noi ale acestor cărți le reconfirmă valoarea din perspectiva lecturii de azi a unui critic din noua generație. Ieșind repede de pe acest teren sigur al cărților omologate valoric, încă de la apariția lor, unele în deceniul nouă al veacului trecut, Daniel Cristea-Enache trece linia de contur, hotarul unei lumi, în fond, confortabile pentru un critic literar, ca să pătrundă cu instrumentele sale de analiză în zona tulbure a amestecului genurilor, a cărților și autorilor care încearcă să treacă *dincolo*, între cei „aleși”, forțînd limitele naturale ale modurilor narative, dar și limitele artificiale ale celebrității și luminii reflectoarelor. Unii reușesc să treacă linia de contur pe care o desenează cu mină sigură Daniel Cristea-Enache, alții, cei mai mulți, nu.

Epistolarii, memorii, nuvele și romane, amintiri, literatură penitenciară, rezumate din dosare de la CNSAS, cărți de convorbiri, autobiografii, jurnale, interviuri și note de călătorie - aceasta este *papirosfera* pe care o explorează Daniel Cristea-Enache în **Linia de contur**. Diversitatea stilistică și tematică, a arhitecturii narative și, nu în ultimul rînd, statura atît de diferită a autorilor, de la numele din Dicționar și istorii literare, pînă la debutanți; (prea)grăbiți, uneori, să ajungă acolo, pune criticului de întâmpinare nu puține probleme teoretice, de încadrare și de judecată estetică a unor cărți, adesea, „intime” (jurnale, memorii de penitenciar, dosare de la poliția politică): cît/ cum este *literaritatea* lor, ceea ce se numește „intenționalitate literară”? Cel mai simplu pare a fi cu epistolarile; sînt puține (cine mai scrie, azi, *scrisori* și încă „de mină”, cînd sînt atîtea „căsuțe poștale” electronice, chiar dacă cei ce se înghesuie în fața tastaturii și a ecranului magic vor fi uitat să facă liniile de contur ale literelor cu stiloul, cu „tocul și penița”, nu se mai pune, nu-i așa?, cu pixul, hai, cu creionul?), sînt documente ale unei memorii colective, ieșind astfel din „intimitate”, ca în cazurile epistolelor trimise de Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu fiicei sale, Monica, reafirmînd „legatul” lovinescian și efortul de a proteja vocea de la „Europa Liberă”, dar și în corespondența dintre Dinu și Cornelia Pillat; literatură rămîn scrisorile de dragoste ale lui Leonid Dimov și cele ale lui Emil Brumaru din „volumașul epistolar” **Cerșetorul de cafea**, cuprinzînd scrisorile trimise de poetul ieșean, în vara anului 1980, lui Lucian Raicu. Astfel, regimul totalitar a reinventat o specie ce părea să fi rămas în secolul (pre)romantic; numai că, prudent, Daniel Cristea-Enache face câteva precizări foarte necesare, în mai multe rînduri, în cartea sa, pentru a pune la punct manipulările, adesea, grosolane ale memoriei

unui timp din ce în ce mai îndepărtat de tînărul cititor care poate să piardă conturul vechilor întîmplări: „Nu e prea greu să distingi și să disociezi între cei care au suferit realmente în timpul comunismului și cei care nu fac decît să instrumentalizeze, azi, această suferință. Cei din urmă au devenit cei dinții în plan discursiv: se avîntă retoric și cuprind cu aripile indignării lor tardive întregul spațiu social. Trasează directive noi, distribuie note și calificative morale, vorbesc cu patos despre suferințele trecute și despre necesara lor răscumpărare. Demagogia durerii (altora) a fost în floare după 1990. La antipod, adevărații martori și martiri ai infernului închisorilor politice, cei care *au fost acolo* și au simțit pe pielea și oasele lor umanismul socialist, vorbesc cu mare discreție, cu o lipitoare delicatețe sufletească, despre experiențele teribile prin care au trecut. Și nu discută niciodată la modul general, extrapolînd cazul concret pe care l-au reprezentat, judecîndu-i pe toți ceilalți cu măsura lui. Dimpotrivă, în timp ce inchizitorii de școală nouă vorbesc *in abstracto* și judecă circular pe baza unor transcendentalii morale, evitînd sistematic întîlnirea cu planul concret, foștii deținuți politici se mențin în sfera lor de experiență carcerală, într-un cîmp al referinței directe”.

Sînt în papirosfera lui Daniel Cristea-Enache autori neștiuți, cum e Gh. Jurgea-Negrilești, pe care îl salvează din uitare editarea cărții de altădată și comentariul criticului de întâmpinare de azi; aici, Daniel Cristea-Enache e *istoric literar*, formulînd judecăți de valoare despre autorii din afara ierarhiilor stabilite, nefiind în circuitul de lectură; istoricul literar construiește și nu demolează chiar și în cazuri precum cele ale lui Petru Dumitriu, Adrian Marino, Ion Caraion, Nina Cassian, Ion Druță, Paul Goma, cînd constată, în ansamblul de lumini, „umbre compromițătoare”: Daniel Cristea-Enache știe să-și exploateze perfect șansa: „Șansa criticului și istoricului literar de azi este că, trăind și scriind în libertate, el poate spune *mai mult* (nu neapărat și *mai bine*) despre o carte apărută în epoca unui control ideologic strict și a unei cenzuri tot mai agresiv-absurde”. Sînt acolo, la (înde)mîna criticului și autori care, direct sau prin urmași, speră că vor beneficia de o *altă* lectură, azi, și de o altă încadrare, mai bună, în ierarhia de valori; aceștia nu obțin nimic în plus de la Daniel Cristea-Enache: Nicolae Țic, în pofida susținerii pe care i-o acordă Dumitru Radu Popescu, rămîne în maculatura anilor '50, iar Dumitru Popescu, în ideologia național-comunismului. Daniel Cristea-Enache, e adevărat, „maschează” judecățile de valoare nu tocmai favorabile în spatele unor formulări elegante, departe de acțiunea și limbajul „criticului-buldozer”; spirit rafinat, care știe să nege fără a răni („Nu știu cum se face, dar în opera unui romancier de vîrf ca Augustin Buzura, ultima stație pare să fie întotdeauna următoarea”), Daniel Cristea-Enache cultivă acea *politețe culturală* pe care o observă și la alții, puțini, la Andrei Oișteanu, de exemplu. Criticul păstrează *pentru azi* literatura valoroasă *de ieri*, ca în cazurile Norei Iuga, N. Steinhart, Ion D. Sirbu, Gabriela Adameșteanu, căroră le consacră *studii* critice; are parte, rar, e drept, de bucuriile criticului literar de întâmpinare care *descoperă* un autor (Paul Diaconescu, Florin Constantin Pavlovici) ori *recuperează* cărți și autori în cazul căroră a constatat lipsa de reacție a colegilor de pagini literare: Radu Aldulescu, Marius Robescu ori Radu Mareș sînt cîteva nume, iar comentariile rezervate prozei acestuia din urmă prilejuiesc criticului literar cîteva disocieri fine privind raportul *centrului* cu *provincia*: „Adevărul e că peisajul nostru cultural este puțin diferit de ce se vede

de la București, unde există comentatori ce se cred nu numai centrul lumii, ci... lumea (literară) însăși, iar tot ceea ce cade în afara acestei zone de interes nu există. Pe de altă parte, și autorii din țară ar trebui să încerce să iasă din spațiul «matricial» - protector al provinciei lor, publicînd în altă părți și lărgind astfel cercul. Dincolo de micul patriotism local, ardelenesc, moldovenesc sau oltenesc, șansa unui roman de a se impune este legată de posibilitatea cît mai multor cititori și critici de a-l citi”.

Între nostalgiile criticului de întîmpinare, de care nu scapă nici Daniel Cristea-Enache e și aceea a citirii *tuturor* cărților care apar; au reușit Nicolae Manolescu și Laurențiu Ulici, care citeau, în anii '80, tot ce se tipărea în țară; am făcut și eu acest exercițiu între 1985 și 1989, dar atunci, „planurile editoriale” de la toate editurile de stat de la noi aveau prevăzute 138 de titluri: nu era complicat de citit acele cărți într-un an și aveam timp și pentru altele, mult mai importante, desigur. Și tot din epocă. Nu are dreptate Daniel Cristea-Enache atunci cînd, într-un comentariu la o carte a lui Leonard Oprea, scrie că „cenzorul, după «desființarea» cenzurii, fusese asimilat cu redactorul de editură”; Z. Ornea și Magdalena Bedrosian, în două rînduri înainte de 1989 și azi, mi-au *cîtit* cărțile și nu le-au cenzurat, cum la fel vor fi făcut și Mircea Ciobanu, Florin Mugur, Sorin Mărculescu, Georgeta Dimisianu. De altfel, Daniel Cristea-Enache însuși deplînge absența redactorilor de editură: „Lui Dan Stanca îi trebuie un lector de carte”; „La finele lecturii unui asemenea «roman sentimental»

(**Imperiul fetelor bătrîne** de Liliana Corobca, n.n.), lamentabil sub atîtea aspecte, te întrebi de ce nu mai există instituția lectorului de carte și ce vină are cititorul”, scrie, cu neascunsă amărăciune, Daniel Cristea-Enache care pune în oglindă autori (Norman Manea și Marin Preda, Gabriel Liiceanu și Livius Ciocârlie) sau cărți (**Caietul albastru** și **Abisul luminat** ale lui Nicolae Balotă), fixează scriitorii în definiții memorabile („Cosașu este mai degrabă un Proust al comunismului românesc”), „promovează”, cu măsură, colegii de generație, punctînd textele critice cu judecăți de valoare și situare sigure, inspirate, adesea, cu umor: „Dacă ar mai putea s-o citească (cartea **Întîlnire cu un necunoscut** de Gabriel Liiceanu), Noica,

fostul profesor al fostului ucenic definitiv convertit la literatură, s-ar lua cu mîinile de cap”; „Bălăiță este, încă de la debutul editorial, un mare și negrăbit prozator; și un autor fără evoluție”; Petru Popescu este „scriitorul tineretului”; „Un roman excepțional este **Compunere cu paralele inegale** de Gheorghe Crăciun”; „**Ploaia de trei sute de zile** de Gabriel Chifu este unul dintre cele mai bune romane românești apărute în ultimii ani, cu potențial de a fi tradus, ecranizat și chiar dramatizat”; „Romanul total, aglutinant și sintetizator, este formula de debut - în mod cert cîștigătoare - a celui mai puternic prozator pe spații ample (Radu Aldulescu, n.n.) apărut la noi după o tîrzie, îndelung așteptată Revoluție”; „Această *scriere* despre Nichita Stănescu s-ar cuveni, cred, rescrisă de Cristian Tudor Popescu. Cu onestitatea, talentul și electricitatea pe care cel mai puternic gazetar de după '89 le are”; „Poate că și Nicolae Ceaușescu și cititorii din mai multe generații asuprite de el ar fi meritat o satiră mai bine scrisă și mai inteligentă (decît **Te pup în fund, Conducător iubit** de Daniel Bănulescu, n.n.)”; „Judecată strict ca o încercare de roman, **O pasăre pe sîrmă** e o încercare complet ratată. Dar ca telenovelă dîmbovițeană, opera Ioanei Nicolaie (cu teme înalte, conflicte pasionale, capitalism sălbatic și lirism de pension) ar merita o continuare” etc.

George VULTURESCU

Vânătoare cu bârna din ochiul celuilalt

Între oameni e foarte primejdios
ca Ochiul tău Teafăr să nu vadă bârna
din ochiul celuilalt
nici cu Ochiul Orb nu e mai sigur -
unii cred că e un uger
din care putem să mulgem iluzii

William Blake spune că heruvimii sunt în repaus.
Legea lor este să nu facă nimic
nu se mișcă, nu putrezesc în faldurile lor
din muzica sferelor. Le ajunge, oare, ceea ce știu?

Asta înveți pe granița de Nord-Vest
unde este pășunea mea pietroasă
privirea peste gard e vânătoare
cum vânătoare este când pui capcane de fier
printre arborii din sihle

Voi da socoteală pentru via mea de litere -
care se pregătește să facă struguri, nu auguridă (1)
Cetatea are nevoie de litere
pentru frontoanele tribunalelor, pentru nume de străzi și
de pe cruci, pentru registrele primăriei.
Nici un bărbat adevărat nu se plânge în Nord
de pășunea lui pietroasă
nici dacă i se zbate ochiul stâng sau cel drept
după o femeie

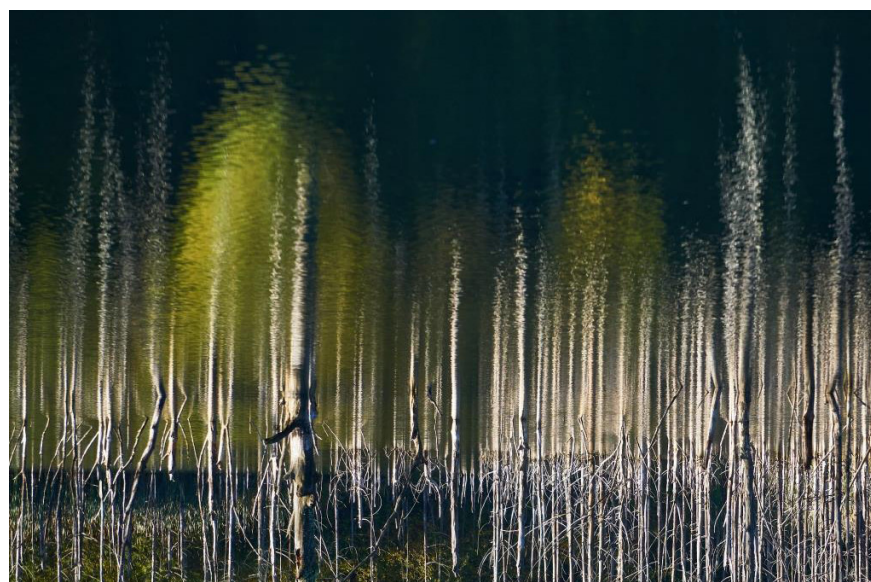
Nici eu nu mă plâng, heruvimilor
nu eu am ales ca un Ochi Orb să-mi fie de strajă
Ochiului Teafăr
cum nu eu am ales soldații de pază
lângă crucea de pe Golgota -
sigiliile stelelor nu s-au șters
când s-au stins ochii lui Iisus
la fel ca și tăciunii din ochii tâlharului

Între oameni e foarte primejdios
nu ce vezi te orbește, ci bârna pe care n-o vezi
în ochii celuilalt
Le strig doar - viața se păzește cu moarte
moartea se păzește cu viață
cum Ochiul meu teafăr este păzit de Ochiul meu Orb
care nu este din lumea aceasta (2)
dar scapăr cu ei, amândoi, prin ceața dintre
Pietrele Nordului
cum arheologii sapă printre pietrele Piramidelor.
Faraonul îi aștepta de o mie de ani:

– De ce nu m-ați trezit, întreabă. Ce fac literele mele
care țin laolaltă mortul și viul?

Printre Pietrele Nordului numai pe nea Achim
l-am văzut dezgropat, la șase săptămâni, când i-au
spălat oasele.
El, care n-a știut să citească toată viața,
avea pielea trupului imprimată cu litere
ca și bâta ciobanilor pe care-și încrestează
”măsuriișul laptelui”
Unul singur, din generația mea, le-a citit
și l-a strigat pe numele său vechi, poate grecesc,
apoi a încălecat pe iapa lui, numită Danube și
dus a fost.

Pe pășunea mea pietroasă din Nord
pasărea nu întoarce capul când zboară de pe creanga
unde a ciripit toată dimineața

Eu întorc capul, ca un Orfeu nevrednic și neîncrezător
în heruvimii pe care nu-i pot deosebi de morți
nici cu Ochiul meu Teafăr nici cu Ochiul cel Orb
care este din cealaltă lume -
ei tac, legea lor este să nu facă nimic,
nu se mișcă, nu putrezesc sub faldurile lor
cum nu putrezesc nici bârnele
pe care nu le vezi la timp în ochiul celuilalt

Voi da seamă pentru asta
cum voi da seamă pentru via mea cu litere
care se pregătește să dea struguri și nu auguridă

(1) Isaia, 5,1-2
(2) Ioan, 8, 23

Diana VRABIE

Lecturi pretextuale

(Alt jurnal indirect de Mihai Zamfir)

Trei decenii consistente, halucinant de variate sub raport evenimențial sunt cuprinse în periplul editorial al jurnalelor indirecte semnate de criticul Mihai Zamfir. Autor al celor mai nuanțate studii ale poeziei și prozei romantice din perspectiva artei și a stilului, Mihai Zamfir reabilitează virtuțile genului diaristic, creând / reanimând concepte și clasificări originale, intrate în circuitul teoriei literare. Este și cazul formulei „jurnalului indirect”, inspirată de sugestia eliadescă, după cum mărturisește însuși autorul, în debutul primului volum. Dacă Mircea Eliade optează pentru formula jurnalului ca experiment literar, plecând de la premisa convenției autenticiste, Mihai Zamfir operează oarecum invers. El își apropie textele risipite în timp, sub convenția „jurnalului indirect”, gestionându-le autenticist, adică fără modificări, reveniri, ajustări, „însemnări rapide, găfăite și confesive”¹, așa cum au rezultat la data consemnării, odată eliberate de esopismul impus. Aceste note nu-și propun să rețină decât esențialul, criteriul suveran al autenticității incluzând, în fapt, viața în totalitatea ei morală și socială, intelectuală și personală.

Epopoea diaristică a jurnalelor indirecte a luat formă editorială în anul 2015, prin publicarea primelor două volume în colecția *Distingua* prestigioasei edituri Spandugino. Acestea reprezintă, în mare parte, o antologie a articolelor publicate, începând cu luna ianuarie 1990, în revista „România literară” sub umbrela rubricilor „Micul dicționar”, „Scrisori Portugheze”, „Plecând de la cărți”, „Tropice surzătoare” și „Întoarcerea la cărți”, închizându-și arcul în anul 2015. Având la bază criteriul cronologic al apariției articolelor, volumele oferă în prima parte, *Mic dicționar* (1990-1997) o radiografie nuanțată fenomenului tranziției românești, cu elanurile și tribulațiile de început, dar și cu ezitățile, decepțiile ulterioare. Partea a II-a, *Scrisori portugheze* (1997-2003) constituie reverberațiile sejurului la Lisabona al autorului, în calitate de ambasador, prilej excelent de a intra în dialog cu istoria și privilegiu suprem de a „citi” dincolo de „criza irezolvabilă” a timpului. Erudiția scriitorului și gustul lectoral elevat se relevă în partea a III-a, *Plecând de la cărți* (2003-2007), în care autorul ne oferă o suită de gloze morale, la o nouă (re)lectură a cărților lui Mihai Ursachi, Radu Petrescu, Solomon Marcus, Gabriel Liiceanu, Victor Klemperer, Graham Greene, Claude Simon ș. a. În partea a IV-a, *Tropice surzătoare* (2007-2012), Brazilia este „suprapersonajul”, materializând „un vis european și septentrional”. Aceste prime două volume se încheie, aproape, previzibil, cu *Întoarcerea la cărți* (2013-2015), exercițiu vital pentru cel ce raportarea la cărți e obicei intelectual implicit. E jurnalul unui cărturar de mare subtilitate, atent la pulsul epocii și la actualitatea politică, denotând intuiție spirituală și elan polemic. Dar e, în același timp, și metajurnalul istoriei României, în căutarea democrației, în lungul și sinuosul proces al tranziției.

Al treilea volum al seriei, *Plecând de la cărți. Jurnal indirect III* cuprinde o selecție din articolele publicate sub rubrica „Plecând de la cărți”, în revista „România literară”, între 2003 și 2007, în ordine strict cronologică. Evitând discret registrul politic, într-o perioadă de animozități sociale, autorul se apleacă judicios asupra unor cărți cu adevărat speciale (*Istoria unui German* de Sebastian Haffner, *Vreau să depun mărturie până la capăt* de Victor Klemperer, *Memorii* de Nadejda Mandelstam etc.), ajungând să facă adevărate incursiuni în istoria literară, într-o serie de „glose cu deosebire morale, aparținând unui autor care se ferește din instinct să moralizeze”. Concepute cu nerv și pasiune, reflecțiile literare se conectează la o întreagă constelație de observații personale de ordin istoric, politic, ideologic, cultural, literar, în care entuziasmul descoperirilor sunt subordonate scopului pragmatic de a prezenta lectorului o alteritate.

Tropice surzătoare. Jurnal indirect IV reprezintă seria articolelor publicate sub rubrica „Tropice surzătoare”, în „România literară” (2007-2012), în

ordine cronologică, criteriu ordonator respectat în toate volumele seriei. Declanșate odată cu numirea scriitorului în calitate de ambasador al României în Brazilia, acestea vor reface traseul individual al europeanului descins în America Latină, situându-se, totodată, sub semnul „unei aluzii culturale ușor de descifrat” - Tropicele „triste” ale lui Claude Lévi-Strauss. Conștient de diversitățile sociale și culturale, autorul reține „curiozitățile” universului brazilian. Devenind o prezență copleșitoare prin insolitul său, Brazilia se conturează ca un suprapersonaj al „vorbăriei și a muzicii, a dansului și a spectacolului”, profilul căruia se configurează din imaginile Carnavalului de la Rio, dar și din Târgul de carte de la San Paulo, din jungla amazoniană, dar și din *Cerrado*, copacii fără nicio frunză, plini de flori în timpul iernii. Nicio ipostază nu scapă naturii scrutătoare a publicistului, care se apleacă când grav, când ludic, când ironic, când persiflant sau bonom asupra proiecțiilor acestui suprapersonaj – dar întotdeauna din pasiune pentru Tropice, relevând o Brazilie mai puțin cunoscută publicului european.

Surpriza editorială a anului 2020 o constituie volumul *Alt jurnal indirect*, care continuă jurnalul evenimentelor demarate în 1990, referindu-se de data aceasta la intervalul 2015-2020, care cuprinde, împreună cu primul *Jurnal indirect*, exact o perioadă de 30 de ani: „sunt exact anii scurși de la Revoluția din decembrie 1989”². Marea majoritate a însemnărilor din prezentul volum au apărut în revista „România literară”, sub rubrica *Întoarcerea la cărți*, ceea ce sugerează odiseea autorului *dinspre și înspre* cărți, o „revenire acasă, adică la spațiul securizant al Bibliotecii”.

Seducătorul tablou cultural, conturat prin evocarea personalităților și a evenimentelor majore care au influențat spațiul socio-cultural din ultimii cinci ani este disciplinat de luciditatea neconcesivă a autorului care transfigurează realitatea în emoție și impresie, dar și în atitudine tranșantă. Răzbat meditații subtile asupra dialogului literaturii cu psihanaliza (*Păcatul originar*), ale relației literaturii cu orașul ca topos cultural („La noi la București”), ale raportului Maestru – Discipol (*Model și replică*), care se dovedește a fi unul dintre cele mai complicate cu putință, „mai ales când însuși Discipolul n-o recunoaște decât involuntar” (p. 298), ale subtilităților transferului cultural (*Salvarea prin traduceri, Plecarea traducătoare*), ale canonului literar (*Eternitatea canonului, Actorul și poetul*). O abordare inedită, de pildă, ne furnizează Mihai Zamfir, în privința decriptării mecanismul formării canonului, care pornește de la un nucleu cultural esențial ce se găsește în fiecare cultură europeană. În cazul celei românești, el și-ar avea rădăcina, în accepția autorului, în fascinantul interbelic, „prin pleiada de talente excepționale apărute în literatură, filozofie, arte plastice și muzică”, care ne-a asigurat supraviețuirea. În același timp, specificul literaturii din toate timpurile nu e reprezentat de lumea concretă figurată într-un text literar, ci „de codul ei secret, aflat îndărătul cuvintelor”. Or, tocmai acest cod se schimbă foarte greu și are vocația duratei lungi, având avantajul reprezentativității și fiind generator de modele. Rămân totodată prea puțin studiate și prea puțin evocate alte dimensiuni ale canonului, cum ar fi cea politică a stabilirii nucleului literar fundamental. Din moment ce politica intervine în literatură, contribuția ei la formularea canonului nu poate fi trecută cu vederea. „Intruțiunea politicului s-a manifestat cel mai clar în cazul schimbărilor sociale dramatice, în momentele de cumpănă, când sistemul de guvernare a unei țări s-a văzut contestat” (p. 293), conchide autorul. Subiectivismul

individual devine lentila discreționară prin care sunt filtrate realitățile literare, ceea ce comportă inedite perspective de interpretare, ce deschid spații spre alte analize și provocări.

Sunt abordate aspecte complexe ale literaturii „gândirii captive” (*Romanul sub comunism*), exilului literar (*Speranța a murit în exil, Plecarea în exil, Umbra lui Brăiloiu, Întoarcerea acasă*), „eternului interbelic” (*RFR, Fundațiile au fost regale, Interbelicul muzical*) etc. Autorul se arată încântat de aventura romanului istoric românesc care se înscrie în aventura europeană a speciei. Mai mult, anunță o nouă formă de istorie-literatură sau de literatură implicată în istorie. În același context, analizând ecuația inversă, a pătrunderii ficțiunii în captivanta monografie istorică, *Jerusalem. The Biography* a lui S. S. Montefiore, autorul descoperă „noul mod de a face istorie, noua manieră de a afla adevărul cu ajutorul fanteziei, adică prin intermediul calității care a devenit hotărătoare la un istoric din secolul XXI” (p. 265).

Sunt reconsiderați poeți căzuți în umbră, din tagma lui George Coșbuc, Ion Pillat, Ștefan Petică căruia îi este descoperită „un soi de modernitate violentă și neliniștitoare”. Însoțite de luciditate critică și finețe interpretativă, însemnările lui Mihai Zamfir propun o optică solid argumentată de abordare a poeziei interbelice, sporindu-i grilele de lectură și instrumentele de analiză.

Identificăm, de asemenea, savuroase exerciții imagologice, în care criticul compară, de pildă, modul de îmbătrânire al intelectualilor din diferite arii geografice: „La bătrânețe, marele intelectual rus adaugă aurei lui o nuanță suplimentară: spre deosebire de englezi, francezi, germani, italieni sau spanioli, rușii îmbătrânesc reîntorcându-se cu fervoare la Rusia lor iubită lăsată în urmă. Revenirea explicită la aria rusească și la limba rusă e semnul lor indubitabil de senectute” (p. 228).

E cercetat raportul dintre literatură, critică, politică, istorie, ca și relația scriitorului cu cititorii săi. Într-un eseu de mare finețe interpretativă este aprofundat raportul poezilor cu cuvintele lor care generează următoarea concluzie: „În realitate, poeții autentici – chiar dacă n-au habar de etimologie și de istoria limbii – simt instinctiv etimologia cuvintelor alese și procedează în consecință. Cu un al șaselea simț, ei intuiesc fără greș originea vocabulelor și își dau întotdeauna seama dacă ele pot fi alăturate într-un anumit context. Cum fac asta? Mister!” (p. 184).

Prin aducerea în discuție a unor figuri culturale majore, între care Edgar Papu, Tudor Vianu, Virgil Ierunca, Vintilă Horia, Solomon Marcus, Gabriel Liiceanu, Livius Ciocârlie, Mihai Șora, Ana Blandiana, pe de o parte, și Joyce, Proust, Baudelaire, Jean d’Ormesson, Vasili Grossman, pe de alta, așa cum s-au conturat acestea în paginile revistei „România literară”, sub rubrica „Întoarcerea la cărți”, dar și prin analiza marilor cărți ale literaturii române este refăcută, în fapt, istoria preponderent culturală a României. E un volum care impresionează prin anvergura vibrantă a reflecțiilor, prin subtilitatea de gust, de viziune și de gândire asupra lumii în general și a literaturii în particular, prin abilitatea aparte de pătrundere în individualitatea operei și, mai ales, prin capacitatea de a da expresie culturală unei cărți citite, unui eveniment trăit pentru că ființa umană „se eliberează prin utopia culturii”, vorba culturologului Al. Călinescu.

1 Mihai Zamfir, *Jurnal indirect* (1990-2015), vol. I, București, Editura Spandugino, 2015, p. 23.

2 Mihai Zamfir, *Alt jurnal indirect*, București, Editura Spandugino, 2020, p. 11.

Adrian ALUI GHEORGHE

Andrei ZANCA

Breviar editorial

Tirania lucidității

(Echim Vancea – *Culoarul șarpelui*, Editura Limes, 2020)

Echim Vancea este, în cea mai recentă carte, (*"Culoarul șarpelui"* – Editura Limes, 2020), un descriptiv, dar unul care se descrie pe sine în locul peisajului, de aici o proiecție continuă a interiorității în (și peste) lumea care ne petrece indiferentă: "păsările/ umplu acest copac desfrunzit// burnița/ se așterne peste resturile/ de pe malul trist și mahnit// fântânile/ acoperite de giulgiuri/ înșeninează apusul// brațele așezate în cruce/ domină/ umbra îngerilor – lumină în gol ...". Datorită acestei auto-proiecții peisajele văzute/ descrise nu sunt cele mai vesele de pe lumea asta, blazarea acționează ca un halou de ceață prin care toate perspectivele devin aproximative. Radiografierea realității imediate este nemiloasă, prețul corect al schimbului de "impresii" cu lumea din preajmă este cel conferit de "tirania" lucidității: "umbrele trec lăsând în urma lor tomberoane pline de suflete/ ceea ce spune mult despre proasta lor creștere/ trecătorii le privesc chiorăș/ ele așteaptă ca ploaia să le spele obrazul pătat// în jur nu-i nimeni să îi cer iertare/ nu mai recunoască nimic din noaptea înnebunită de ploaie// e-o scurgere de șerpi prin dreptul ferestrelor/ și nu se vede nimic dincolo de umbra înotând în întuneric/ din munte coboară pietre încarcerate în mii de culori/ sunete mânjite de culoarea macilor/ îmbobocesc înspăimântate

de zborul păsării deasupra/ orașului// dincolo de culoarea pământului/ se întinde ca un izvor furios de umbre/ culoarul șarpelui/ ploaia nedumerită se prelinge fără de apă/ peste pragurile eșuate pe drumul de seară// iarba a ostenit/ de atâta veșnicie" (*fără titlu*). Dacă ne gândim, totuși, că veșnicia ierbii constă, paradoxal, tocmai în fragilitatea ei care sfârșește cu o nouă stare de vegetare, e limpede că poezia împinge, cu speranță, viața mai departe. Mai mult, "ploaia se prelinge fără apă" iar șarpele memoriei dă sens "drumului de seară". În acest peisaj contaminat de fluxul și refluxul interiorității, memorie și afect, moartea se topește în viață, devine însoțitorul de fiecare zi, de fiecare clipă: "murim nu mai țin minte cum/ apusul agățat de cer căuta noi forme de trecere/ de la un mormânt la altul// o umbră scăpată din palmele dimineții/ se strecura rușinată printre spărturile zilei// cineva sta rezemat de o trecere de pietoni/ cineva blestema respira lucra lumina/ îmbrăcat într-un fel de umilintă/ în haina de iarnă:/ - niciodată nu vom muri/ din neputință de a muri -// zilele și nopțile atârnă deasupra cimitirului/ ca un semn de bine ați venit/ ultimul lucru pe care și-l amintește/ nu ți-l va spune nicicând" (*titlul mai târziu*).

Poetul nu e deloc vesel în timp ce își scrie impresiile despre lumea în care trăiește cu o "fatală speranță", pe ecranul imaginarii trec umbre, morminte, ceață, giulgiuri, într-o devălmășie care l-ar face să tresară și pe Bacovia. Dar dacă ne gândim că răul numit este pe jumătate învins, după cum o spuneau grecii, atunci Echim Vancea face un exercițiu de exorcizare, de îndepărtare prin exces de luciditate a umbrelor, a șarpelui, a mormântului din inimă, a inamicilor care se ascund în "întunericul plin de vânătași". Și, deși o stare de sonnambulie pare să îi modifice percepția, sub pojghița de cuvinte transpare, totuși, autoironia, umorul subțire: "într-o zi din săptămâna trecută/ stând la fereastra care dădea/ spre cimitirul echim/ am surprins-o vorbind în șoaptă/ cu numele umbrei/ a privit absentă spre mine/ știa că stau la fereastră în același loc/ de o vreme// apa de graniță se lasă spălată de ploaie/ ploaia care nu a durat mult face schimb de tristeți cu toate nopțile nedormite/ dintr-o zi de vineri în alta ...(...)" (*numele umbrei*).

"Culoarul șarpelui" este o carte gravă, tensionată, cu obsesii care se amplifică de la poem la poem, care te îndeamnă la introspecție în "duhul" Ecclesiastului cel care promova "vânărea de vânt". Dar, ca și la "un parcurs" prin poezia lui Bacovia, tristețea care te cuprinde e una care îți face, totuși, bine.

Expres cultural a intrat în al cincilea an de apariție și a ajuns la 50 de numere, cum a mai trecut timpul! Nu-mi vine să cred, s-a impus din start prin sobrietate, bun simț critic, „gust estetic”, nivel nesperat de adevare. Revistă lunară (căzută de pe Lună?), a fost fondată de poetul Nicolae Panaite, pe banii lui (distins editor cum e, director al propriei edituri, Alfa, a înființat după Revoluție revistele intitulate *Moldova și Timpul*-săptămânal; a fost redactor-șef la revista *Cronica Veche*, să mă refer numai la publicații literare; vreau să spun că e un profesionist generos), azi publicată sub egida Uniunii Scriitorilor. Revista *Expres cultural* n-are... cultura excluderii, respectă scriitorii autentici, îi promovează fără prejudecăți. Revista e un mare câștig în expresia artistică pe piața limbii române. Am fost solidar de la primul număr cu această întreprindere dedicată „științei literaturii”. *Trăiască!*

Liviu Ioan Stoiciu

Spectacol total în inima Parisului

(Veronica Balaj – *"Cotidiene pariziene"*, Editura Junimea, 2020)

Nimic nu este mai plăcut în reclusiunea impusă de (actuala) pandemie, decât să citești o carte care să poarte un titlu atât de ispititor: "Cotidiene pariziene" (Editura "Junimea", 2020), semnată de Veronica Balaj. Și alt lucru care trebuie spus de la început, rar ți se întâmplă să citești o carte de poezie (de prozo-poezie, după cum spune autoarea!) dintr-un capăt în altul, cu plăcerea cu care asisti la un spectacol. Ce se întâmplă în Parisul văzut și descris de Veronica Balaj? E o agitație de sfârșit de lume. Lui Jean " ... i-a crescut pe/ frunte dorința/ în formă de glob translucid/ Laurette trebuie să vină, repetă armonica vișinie/ tivită cu muselină,/ statura lui Jean stă ținută-n albume/ răspândite prin lume". Un Sfânt ieșit, hai-hui, la plimbarea nocturnă are surpriza să descopere o stradă care îi purta numele: "În zori, sfântul visător/ traversă bulevardul chiar prin locul/ unde sta înscris numele său/ se-nclină în fața propriei identități/ terestre strigând, viața, viața e aici,/ răsădește în ochii, în inima mea,/ sunt jumătate sfânt, jumătate om./ cum să mă reintregesc?". Salvatrice, cântărețul de stradă, este apostrof de rarii întârziati în fața sa: "Nu ne mai ispiți cântând în Piața Mare,/ vocea ta nu aduce/ vindecare se-agață inutil/ de croncăntul ciorii din par măcar ea/ trăiește trei sute de ani, cântecul tău însă, rezistă doar cât/ treci noaptea, cât treci ziua/ nu-i decât, balans deocheat". Un înger este "dăscălit" de Domnul să pornească în prima sa misiune pe pământ, ca să dea satisfacție iubirii unei fete care "se pierduse" în rugăciune. Casele de plăceri respiră cu plămâni umpluți la maximum parfumurile dragostei, păcatul s-a făcut altar: " ... și se făcea că eram oglinda unei ape rebele/ mereu păcătuiind, renegându-și malurile/ în căutare de verde cutezător și tu veneai dinspre/ stele răsând/ vai, ce terestră, ce vie poți fi, o minune de femeie/ ai pe tălpi pecetea fostelor iubiri mă ispitești,/ neimplinită umbră, vindecătoare". Lângă malul fluviului este o barcă, conform unui scenariu scris cu mult înainte, care face parte dintr-o recuzită pre-existentă în orice poveste de dragoste: "Barca priponită de mal și de razele lunii/ așa cum scrie în poem/ ca într-o pagină document/ are vâsle cioplite din picioarele pianului meu/ mereu dezacordat".

Ajungem la pandemie, în sfârșit: "Geamgiul orașului/ își montează multe straturi de sticlă la ferestre/ virusul poate privi totuși, înăuntru/ până în măruntaiele sale ...". Dar nebunia pandemiei intră în intimitate, în minte, în inimă: "Trează îmi pun masca și ies pe balcon/ ferestrele de la Mallul aflat peste drum/ se holbează cu disperarea unui vas eșuat". Nu lipsesc flașnetarul, clopotele de la catedrală, "soldații melancolici", neguțătorii guralivi de pe Bulevard de Madeleine, Gautiere, Balzac, deveniți între timp negustori "faliți", saltimbancii, îndrăgostiții care ajung la Paris ca la un ultim țărm pentru neliniștea inimii lor.

Funambulescul a luat fața unei realități care abia palpită, poezia se prelinge în fisurile care apar în acest complex peisaj, înlăturând incongruențele. Veronica Balaj s-a dus la Paris cu "propriul Paris" și a suprapus peste cel existent fantezia sa prodigioasă. Tonul prozo-poemelor este unul dezinhibat, ca o alunecare veselă pe Sena, în timp ce în jur se risipesc nori de confeti.

"Cotidiene pariziene" este o carte de reținut.

Veronica BALAJ
Cotidiene pariziene

Reversul

SUI GENERIS

Reversul oricărui fenomen, oricărui lucru este unul de natură spirituală, însă azi tot mai mulți sunt parcă mutanți reciclați, preferând nefirescul în locul firescului, minciuna în locul adevărului, cu alte cuvinte, bezna în locul luminii - o perversitate rafinată, diabolică.

Adevăratul revers te însoțește paralel, mereu - nu se întâlnesc cândva, nu se întretaie odată orice paralelă cu geamănul ei?

Privești lumea, și o privești la un moment dat, după o trudă meritată, cu ochi spirituali; însă acum o privești, cum ai privi în lăuntru tău. Nu mai ești tu în lume. Lumea e în tine.

Dacă divinitatea e iubire genuină, absolută, deplină, atunci, mai poate această iubire - nouă încă necunoscută, nici măcar bănuită - conține în ea, accese de furie, de răzbumare, de supărare, de gelozie, caracteristice doar iubirii pe care o cunoaștem noi Aici, din moment ce iubirea divină înseamnă concomitent, iertareși acordarea deplină a libertății?

Oricât de bătrâni am fi, rămânem la urmă mereu, copilul care am fost, rătăcitor, irositor ori dimpotrivă, jalnic, fiecare venind pe lume dinspre nivelul lui de conștiință, trăind fiecare în timpul lui unic, și care deține la urmă, cel mult, una sau două propoziții adevărate, care-i aparțin. Și asta ajunge într-o viață scurtă de om.

Restul e o plasă desăvârșită. Oricât de rafinată, de subtilă ar fi țesătura ei, această plasă, acest rest, de care mulți sunt atât de mândri, ne-a îngreunat, ne-a împovărat viața, însă mulți invidiază în mod straniu, tocmai acest lucru. Progresul, spunea unul, e acum ceea ce complică la infinit, simplitatea, firescul.

Sub această plasă rămâne acoperit și prins mereu, copilul din tine, care vrea să-l ajuți să-și tămăduiască rănilor, durerile. Și la urmă ne ducem și revenim. Revenim mereu dinspre un alt nivel de conștiință, mult mai extins, mai adânc, însă la urmă, tot copii rămânem, orice vârstă am avea.

Nu are atunci Meister Eckhardt dreptate, când spune: „cei ce-l caută pe Dumnezeu într-un anume fel, găsesc felul și-l ratează pe Dumnezeu”? A rostit acest lucru, acum câteva secole bune, și tare pușini l-au priceput, până-n ziua de azi, Dimpotrivă, se cramponează de tot soiul de devieri, ramificări, pretenții, canoane și dogme.

Tot astfel, pușini acceptă – majoritatea refuzând ostentativ - spusa lui Hristos, și anume, cea despre necesitatea experimentului personal, cea a drumului umblat și-a actului de rugă în intimitatea măruntelor tale odăi, în cele din urmă calea intimității, atât de detestate de mulți.

Bezna și acoliții ei tot mai numeroși, utilizează teama și panica spre a îngenuchea neamurile, a le controla, a le face să accepte orice. Vor să ne domine zona lăuntrică prin orice mijloace.

Actuala pandemie, cal troian, exponent al ignoranței, panicii și fricii – și din orice alt punct de vedere am privi-o – este însă și un dar divin al trezirii, poate o ultimă șansă a trezirii și întoarcerii spre sacralitate.

O interdicție după alta, determină treptat obișnuirea (adaptarea) maselor cu neputința. Un permanent ghes, îndemn la profit, vorba preferată a demonului, un profit fraudulos, ducând invariabil la corupție, adevărata molimă, cu tot mai mulți acoliți ai întunericului.

Să poți imagina-vizionar, dinspre iubire și pace, un mâine posibil, și asta prin reluare concentrată, dinspre liniște și o tăcere neterorizată - orice ai trebăului, orice ai face - deci ca stare permanentă, precum ruga, e totul - aici, unde trupul nostru cuprinde-n celulele lui subconștientul răsfirat subtil, încât tindem în mod fatal, încă din zori, să retrăim, să reluăm trecutul, proiectându-l în și drept viitor.

O reluare repetată a unui simplu gând limpezit de iubirea și pacea inimii - va spori în câmpul morfogenetic, în câmpul cuantic, lucrând ca de la sine asupra lumii, când nimeni nu se așteaptă. E încă un dar divin acordat odată cu liberul arbitru.

Și ei știu asta. Știu că în fața acestui lucru devin neputincioși și vor tocmai asta să o distrugă, zona lăuntrică, să pătrundă în ea, să o domine. Nu vor putea, chiar dacă pierim. Este locul cel mai sacru, însăși moartea, cu care ne amenință ei, este o victorie pe care bezna și acoliții ei o invidiază. De aici, recenta ei disperare, accelerarea măsurilor de secole pregătite minușios și cu variante, nici măcare bănuite.

Gheorghe SIMON

cartea de poezie

Emanuela ILIE

cartea proverbelor

Florin Caragiu

Arta energiilor creatoare harice

Energiile mecanice de creație. După ce a descoperit că omul are două inimi, dar un sigur suflet, *Omul cu două inimi* (Ed. Vinea, 2014), Florin Caragiu face trecerea spre tărâmul însuflețirii și al înduhovnicirii, al liniei drepte, neșovăitoare, spre raza dumnezeie: *acum desenezi viața/ dintr-o mișcare.* Înfrăurirea și înfrudarea înlesnesc răsfrângerea: *un fir de nisip, roua, frunzele/ țin la suprafață lucirea/ în care un vers se revarsă.* Poetul e omul-cu-două-inimi: *una se bucură/ ca un copil ce se odihnește/ după o joacă amețitoare/ de-a moartea și viața// cealaltă/ mă ține în brațe.* Cele două inimi sunt de fapt una singură. Una urmează ritmul neîncetării și aceeași inimă e sălașul iubirii părintești, duhovnicești, creatoare, ocrotitoare, amintind de iubirea eminesciană: *Căci el nu vrea decât să-mi șadă-n brață/ Și decât tine mult mai mult mă-nvață.* Aceeași inimă îl ține în brațe și îl apără de el însuși, de a nu stânjeni razele duhului și de a fi bun primitor de energii harice, creatoare: *nu e ușor să fii sincer/ când spui ce-ți trece prin minte// cuvintele ies și le privești ca un străin/ și te privești ca un străin/ nimeni în jur// apoi trece mult timp până găsești/ un cuvânt/ care să știe ca o pasăre/ căile vântului.* Căile vântului sunt căile duhului care dau viață literei moarte. Cum inima copilului e și inima mamei ocrotitoare. La fel, iubirea maternă e aceeași cu iubirea paternă, iar copilul e înfierea treimică a iubirii eterne. Dacă viața e moarte cu încetinitorul, atunci *Dumnezeu se pogoară/ atât de repede și de adânc în tine,/ încât surprins de iuțiala picajului/ simți că sui cu o viteză uluitoare// și cu adevărat nu mai vrei / decât să fii prins de cel ce luminează abisul și tăcerea varsă încet,/ pe creștetul tău, cerurile.* Florin Caragiu activează și actualizează energiile harice divine, primitor și discernător între energiile mecanice ale creației, ale scrierii, și energiile supravieții Harice Divine.

Lucrarea energiilor Harice. Cunoașterea energiilor creative e o lucrare neîntreruptă de actualizare a fiecărui poem, de citire iscusită, de tâlcuire poetică a amprentelor nevăzute ale Cuvântului, ca rană, a Logosului, ca nimb al creației: *târziu înțelegi că literele cărții sunt răni/ pe aripe/ ce se lasă străbătute de spații.* Arta primirii darului creator înseamnă a da vieții un sens și creației un înțeles. Suntem creație și suntem viață, fără a ne substitui Creatorului, Ziditorului. Altfel e doar smintire și nimicire, litere moarte, semne inerte, pe apa vie a vieții. Florin Caragiu e poetul însuflețirii și al înduhovnicirii literei cu nimbul luminii neînserate și cu amprenta razei nemuritoare.

Lipsa harului divin. Nimic nu e mai complicat decât să scrii simplu, citeț, fără acolade largi în care să faci loc unor întortocheate ornamente și piruete alegra, decât să te lași în voia Verbului, la prezent, cu docențe și decente cuvinte, în expresia poetică cea mai la îndemână și mai lesne de a fi înțeleasă, și anume, expresia poetică primară, ca uimire și mirare, în fața vieții și a creației. În timp ce poezia de azi și-a depășit menirea, fiind mai mult o făcătură de cuvinte, incoerentă, prin incongruențe, fără miez și nici coajă. Performanța poetică e o îngrămădire de cuvinte până la sufocare, încât cu greu deslușești ceva care să semene a poezie: *poezia nu-i pălăvrăgeală,/ expoziție de frustrări,/ aglomerare haotică,/ proliferare oarbă de cuvinte./ nu./ e altceva,/ e despre cum răsare în tine/ soarele// și o chemare nelămurită/ te-mpinge în sus./ te ridici ca un arc:/ azi e ziua mântuirii.* Rar de tot revii asupra unui text poetic pentru a-l citi a doua oară și de a-i găsi cumva vreo noimă sau vreo expresie fericită, involuntară.

Aceeași paradigmă a făcut din actul scrierii un fel de corvoadă, un chin, o mânie acerbă îi mână pe cei care se amăgesc spre o pierdere iremediabilă a Cititorului onest. Luăm aminte? Nicidecum. Cu o nesăbuiță fără urmă poetică sau de comunicare firească, umilul cititor e dezarmat. Nici critica nu mai are pregnanță și nici prestanță. Se scrie doar despre autori care nu pun probleme și nu dau de furcă, nu încurcă pe nimeni, nu

se citesc decât pe ei înșiși.

Supra energia harului divin. Florin Caragiu e un poet care scrie cu luare aminte, nu doar despre cele sfinte, deși Florin Caragiu e un eminent teolog, un discernător de elită, un iscusit tâlcuitor al Chipului divin al omului și al icoanei din adâncul Cuvântului. În loc de cuvântul Iubire, care presupune o chemare interioară, o transfigurare a chipului iubit, configurat într-o icoană, Florin Caragiu își însușește cuvântul paulin, *dragoste*, pentru a lărgi, în felul acesta, sfera necuprinderii într-un cuvânt, într-un singur cuvânt, dragoste, ca resort și suport, întregind umanul prin tot atâtea înțelesuri, care ne scapă la prima vedere, dar, totodată, lăsându-ne purtați pe o mare interioară, cu abisuri cât mai profunde, și în tot largul unei eliberări de sub tutela aparențelor: *te abandonezi cuiva cum ți-ai salva zilele/ prinzându-ți ființa în încercarea/ de a perpetua un început în care-i cuprins sfârșitul:/ asta-i dragostea – o experiență primă și ultimă.*

În felul acesta, dragostea, în poetica lui Florin Caragiu, e o matrice maternă a izvorării continue, o limpezire a privirii când uităm cât de aproape de noi e moartea: *amintește-ți că ești ce vei fi./ nu privi în urmă,/ nu tentiona sub cerul împăturit./ firele se-mpletească deodată/ și gândul e văz/ și vederea e dragoste/ și eu sunt tu.* O adiere, cu aripi fragile, cu raze țesute din chiar subțietatea unei trăirii în eternul acum și din subtile suspine, după ce ne-am vindecat de o singurătare amară: *toate sunt alcătuite/cu dumnezeiască urzeală// am aflat că la Dumnezeu totul e viu/ și ființele primesc un nume nou.* Dragostea e trăire, fără clipire. Nu e tulburată de nostalgii efemere. Dragostea nu are moarte decât în ultima clipă și nici atunci nu ne părăsește. Dragostea nu e potirul împărțăției, dragostea e paharul ultim al izbăvirii, paharul morții, în solitudine și în singurătare, când rămâi cu tine însuși, singur, singur, doar cu Dumnezeu și fără martori: *fiecare particică din mine e un om/ nu știu ce să mă fac cu poporul acest/ dar nu știu calea, zic./ atunci cheamă lumina să vină/ să potolească frica ce atârnă de noi,/ durerea ce ne trezește vaietul// și cad cu fața la pământ și mă rog/și cad cu fața la pământ și suspină// și o rază trece prin noi și nu mai știm/ în ce zi și în ce loc ne aflăm/ și dacă sutesm mulți sau unul.*

Remarcabilul poem al supraviețuirii prin cuvânt e o inițiere în arta cunoașterii pe cont propriu, ultima încercare de a nu deznădăjdui, de a nu ne pierde libertatea, de a fi la unison cu orice trăire, de fiecare clipă, irepetabilă: *clipele vieții licăreau într-un pahar înalt,/ din care, gustând, gândul s-a absorbit în vedere./ totul capătă sens, frumusețea ascunsă/ trezește o nesfârșită milă pentru cele lăsate în urmă./ le-tinzi mâna, să le tragi după tine/ în cerul desfășurat ca un cort./ când toate se-ndepărtează încet,/ ca stele răsar, în adânc, chipurile.* Deși scrise într-un burg occidental, treaptă cu treaptă, verset după verset, poemele dragostei din recenta carte, *Ca să vizezi și să-nviezi* (Ed. Platytera, 2020), sunt alcătuirii vii, lăuntrice, cu figurări din preajmă, fără nostalgia unei pierderi sau a unei absențe: *nu fi defensiv./ nu fi agresiv./ fii tu însuși./ icoana lui Dumnezeu/ pictată dintr-o mișcare/ a Cuvântului,/ dintr-o suflare a Duhului,/ dintr-o binecuvântare/ a Tatălui ceresc// când Dumnezeu se strecoară în mine/ îi iubesc pe oameni/ de parcă i-aș fi făcut eu/ și m-aș fi ascuns în ei/ să privesc lumea prin ochii/ în care tristețea răvășitoare/ se preschimbă în bucurie.*

Oriunde ar locui poetul e ocazie de restaurare a Verbului, de a recompune din fragmente și din câteva aforisme canonice un fel de agendă fără repere temporale, din împrejurări imediate sau chiar minore sau banale sau comune: *te-apropii de sfârșit./ poți să mai faci ceva:/ s-arăți celor din jur/ cum se moare frumos.* Poetul își săvârșește lucrarea în cea mai tainică și trainică trăire, la modul unic de a fi dragoste, față de cele umile, până la cele înalte, cu vibrații interioare de o acută gravitate și severă expresie poetică.

Un act cultural esențial

La sfârșitul anului 2019, a văzut în sfârșit lumina tiparului o nouă ediție dintr-o lucrare monumentală în adevăratul sens al cuvântului: *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia: proverbe, ziceri, povești, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimilituri*, ediție îngrijită de Roxana Vieru, prefată de Ioan Milică (Editura Vasiliana '98, Iași).

Însemnătatea acestui act restaurator de mare anvergură nu poate fi înțeleasă decât prin raportare la geneza și istoria mai mult decât zbuciumată a întrupărilor editoriale anterioare, pe care o comprimă, de altfel, și prefațatorul, în primele două secvențe (*O colecție model, respectiv Un monument național*) ale substanțialului său text de escortă. Ediția princeps, publicată între 1895 și 1903/1912, a fost realizată de Iuliu A. Zanne, figură emblematică a culturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX, de care din păcate astăzi își amintesc reverențios doar cercetătorii de elită din domeniul folcloristicii ori al filologiei. Născut în 1855, în orașul turcesc Brusa (în timp ce familia se afla în exil), Iuliu A. Zanne a urmat studiile la Paris, mai întâi la liceul „Louis-le-Grand”, apoi la „Școala Centrală de Arte și Manufacturi” din capitala Franței. După obținerea, în 1880, a diplomei de inginer și revenirea în țară, s-a angajat la serviciile de căi ferate, infrastructură urbană, poduri și șosele din Primăria Capitalei. Dar, pe linie paternă, entuziastul inginer de căi ferate moștenea atât aptitudini tehnice (tatăl, pașoptistul Alexandru Zanne, tot un inginer de renume, contribuise la realizarea, în 1844, a primei canalizări de apă din București), cât și pasiuni literare temeinice și energii publicistice luminoase. Așa încât nu a pregetat să se dedice, în paralel cu avantajoasa carieră inginerească, unui proiect care avea să stârmească efluvii admirative nu doar folcloriștilor, iar în conștiința filologică pură a urmașilor avea să fie statuat drept un fapt cultural esențial: adunarea și publicarea „cuvintelor înaripate” folosite în toate regiunile istorice locuite de români.

Inspirat, de bună seamă, din principiile și tehnicile de lucru valorificate de Bogdan Petriceicu Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887-1898), proiectul grandios inițiat de Iuliu A. Zanne a implicat un travaliu etapizat, deosebit de complex și de dificil, pe care prefațatorul ediției 2019 îl sintetizează astfel: „Culegerea și inventarierea marelui repertoriu de fapte lingvistice și literare avute în atenție a presupus atât cercetarea unui număr însemnat de referințe scrise, de la opere literare și antologii de folclor la dicționare și enciclopedii, lucrări de lingvistică și filologie, ziare și reviste ș.a., cât și dezvoltarea unei rețele de corespondenți dispuși să răspundă la întrebări privind răspândirea și semnificația anumitor spuneri cunoscute în popor. Prin această împlertire de element cult și popular a rezultat, în acord cu rețeta enciclopedică fructificată de B.P. Hasdeu, un model compozițional grație căruia proverbele, zicătorile și construcțiile idiomatice sunt catalogate urmărindu-se forma cea mai cunoscută, variantele care circulă la un moment dat într-o anumită regiune locuită de români sau în anumite comunități, precum și asemănările și deosebirile rezultate din înscrierea în ramă comparativă a eșantioanelor idiomatice.” (Ioan Milică) Publicată în intervalul 1895-1903/1912, impunătoarea colecție obținută – totalul proverbelor și zicătorilor, cu tot cu variante, depășind numărul de 40.000! – a fost clasificată, după cum se arăta în uvertura primului volum al ediției princeps, în conformitate cu o rețea de noțiuni-cheie grupate în câmpuri precum: *natura fizică, animalele, omul și organele sale, viața fizică, viața socială, istoria, credințele, superstițiile și obiceiurile populare, viața intelectuală și morală a românilor, maxime și pilde livrești, expresii idiomatice și locuțiuni, ghicitori* (v. Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I, Socec, București, 1895, pp. XLIV-XLV).

În ciuda entuziasmului stârnit, în epocă, de această enciclopedie impresionantă, apreciată nu numai pentru interesul filologic indubitabil, ci și pentru mizele socio- și etno-culturale evidente, ediția princeps, urmată, în 1907, de o ediție de popularizare, apărută la editura Socec, nu a putut fi accesibilă, pentru o perioadă îndelungată, și publicului larg. Este însă de notorietate filologică faptul că, în același timp, ea a fost valorificată intensiv și uneori ilicit ca sursă prioritară sau chiar unică de documentare în compilarea unor culegeri și antologii de proverbe românești, apărute din diverse rațiuni (de la cele strict editoriale la cele marcat ideologice) în perioada inter- și mai ales postbelică. Nici ediția anastatică a seriei în zece volume, apărută la un secol după cea originală, între 2003 și 2004, la editura Scara, nu a avut o soartă mai bună. Prin urmare, putem considera că abia această ediție, îngrijită cu minuție, pricepere și devotiu lingvistic exemplar de Roxana Vieru, are toate șansele de a umple un gol de receptare și de a reabilita, odată cu o personalitate cu vocație de întemeietor cultural, o Operă de cea mai mare însemnătate filologică și de vector macro-identitar decis. Să îi dorim doar și să fie pusă cum se cuvine în circuitul editorial!

Friedrich MICHAEL

cartea de poezie

Viziunea apei primordiale

Cu un nou volum de poezie, intitulat sugestiv *Havuz* (Editura Tracus Arte, București, 2020), se (re) prezintă Simona-Grazia Dima cititorului obișnuit deja cu prezența autoarei în spațiul cultural autohton. Poetă și eseistă consacrată, precum și traducătoare a operelor altor poeți, Simona-Grazia Dima aduce de această dată în peisajul editorial o carte îmbibată cu parfumul enigmatic al orientului musulman. Turcismul din titlul volumului nu surprinde însă prea mult după parcurgerea lecturii primelor pagini; atmosfera creată pare surprinsă din *1001 de nopți*: *Îți iese în drum havuzul, la mijloc/ cu fântână țâșnitoare până-n cer* (*Havuz*).

În *Întâmplare cu mituri* poeta se investește pe sine cu puterea de a fi păstrătoare a unei viziuni cu mult mai vechi a lumii, căci în cea de azi ea/ *imperturbabil,/ face-o colibă pustiită din astă lume,/ unde abia de mai cutreieră,/ ca sufluri nevăzute, forțele creației*. Este precum *am primi un sacerdoțiu* într-un prezent laicizat când, din trecut, *se-aude-un plânset/ pentru străvechea bogăție/ destrămată,/ pentru anticii autori/ de mult pierduți* (ibidem).

Volumul în întregul său poate fi considerat a fi fiind închinat apei. Apa, ca element primordial, apare în diferite culturi, de la presocratici la iudeo-creștini, cu semnificația fundamentului din care ia naștere lumea. Poeme denumite sugestiv *Havuz* apar de trei ori pe parcursul desfășurării viziunii autoarei. Baobabul, arbore cu semnificație acvatică, dar și instrument al lustrației (cei morți de lepră erau îngropați în Africa la rădăcinile baobabilor), apare ca titlu de alte trei ori.

Un poem remarcabil este *Un loc la masă*. Viziunea unui *topos* ideal *vor fi copaci și-o apă verde,/ golumbi se vor pleca să bea,/ cu ochii jucând în miere și lacrimi, în care va fi iar muzică,/ își va atinge harfa ingerul, lumini vei dăru din mers* ne este oferită în dar de poetă. O stare de pace, de echilibru, marchează versurile autoarei ce se dorește a fi un argonaut al vremurilor noastre, *ce mângâie-aurifera lână/ cu firul lung scurgând impermeabil,/ apa* (*Oprire*). O aparentă lipsă a mișcării denotă sentimentul de pace interioară: *în clipa aceea,/ plânsul, furtunile, senin, se vor opri*.

În același registru armonice, de seninătate și pace sufletească, este scris și poemul *Eden*, loc aflat la *izvoarele muzicii*, consacrat prin definiție armoniei primordiale, de unde aceasta urmează să-și ia zborul într-o melodie cosmică: *Aici sunt acele păsări/ atât de pătrunse de sunet,/ încât nici nu mai cântă,/ iar tufe, întotdeauna verzi,/ se zbat – însă nu fiindcă-ar fi/ neliniștite*. Poemul este unul închinat mult-doritei păci sufletești. Aici, în Eden *e numai pace, briză/ și tăcere densă*. Cea ajunsă acolo prin propriile puteri, poeta, are parte de viziunea începutului sub forma unei vibrații pe loc: *iar nouă ni se-arată cheagul lumii:/ un tremur de petale, nu mai mult*.

Locul celest al unificării prin armonie este Logosul; în El însă, unificarea nu este niciodată pe deplin împlinită. Doar Unul-fără-al-doilea este simplu, adică fără părți. *Ne-au spus că suntem doi: mamă și fiu,/ dar nu-i așa. Suntem același, revelat* (*Unul*). Unul este simplu ca medie armonică a tuturor numerelor. Poeta o spune cu vocea ei: *Le vom cunoaște dorința/ acerbă de înălțare, încorporarea visului în nimb, până/ la zbor/ le-o vom zări. Sărbătorind cu toții, vom fi Unul* (*Unul*).

Așa cum ești ceea ce ai – propriul din tine –, tot astfel cunoști ceea ce asimilezi, ceea ce ajungi să conștii: *"Am trăit totul, am cunoscut suprema fericire!"* (*Agapă*) poate să exclame ceea care asimilează, cunoscându-i astfel pe cei asimilați. Căci *n-a fost deloc o întâmplare cina aceasta reunită*, ci cu necesitate ajungi să cunoști, să mănânci și să asimilezi din ce în ce mai mult *gustări neomologate fabuloase*.

Lumea poetei este una ideală, un tărâm magic, în care se vorbește limba primordială. În ea *un mag al apei pure/ bate de-atunci drumurile/ cu-mpletituri de unde fermecate-n mîini*. Topos-ul este situat *in illo tempore*, după cum ar spune Mircea Eliade. Valul, vibrația, mișcarea pe loc în *acel loc* anume *și-adună*

Casetă de autori importanți (unii chiar mari!), alții pe cale de a-i concura creator pe aceștia, competență, inteligență, echilibru, bună măsură – astea ar fi caracteristicile, esențializate expres, pentru *Expresul cultural*. Numai colegi cu adevărat talentați, cunoscători nu doar în arta sau profesia scrisului, ci și în motricitatea, ingineria, regia practică ce propulsează revista, pricepuți să o răspândească în spații informaționale mai speciale pot perpetua apariția și dănuirea *Expresului cultural* distinct conturat în presa socio-culturală, literară românească. *Vivat, crescat, floreat!*

Leo Butnaru,
Președintele Filialei Chișinău a USR

forțele, purificat,/ ca să vorbească-n demnă curgere din nou,/ pe limba oceanului de la-nceput,/ ivit aievea lângă noi (*Magul apei pure*).

Versuri ce constituie chintesența întregului volum sunt cele din *Havuz*. *Rotundul marmurei: E muzică, rotire și tăcere/ în marmura unui havuz/ din care apa nu mai cade,/ ci numai vuietul se-aude*. Muzica este arta supremă (nu poezia!), odată ce reprezintă *analogon-ul* perfect al *physis*-ului, redat prin armonie și melodie, prin ritm și măsură. Mișcarea este, în cadrul naturii, circulară, de transmutație a stihilor una în alta pe cercul firii. Cât despre tăcere, aceasta este doar aparentă, căci *piatra lucitoare...tresare, căci simte-n mijloc/ în roi de intangibili stropi,/ aburul proaspăt –/ chiar țința visului, atinsă* (ibidem).

Simona-Grazia Dima scrie o poezie vizionară. Nefaste influențe provenite din pseudopoetica *cenacliștilor de luni* se resimt în volum, atunci când, în mod neinspirat, *valeții încing îndată, în draci, un pocheras* (*Ceremonie întreruptă*), însă, din fericire, mult prea puțin și nu ajung să constituie o dominantă a cărții. Este un fapt remarcabil, într-o epocă postmodernistă maculată strict de cotidian, de grijile preajmei, de ironii ieftine și de lipsa viziunii.

Viziunea *locului* spre care este îndreptată privirea autoarei este cea a unui *fagure alb/ fără zumzet, fără zbatere* unde albine-monade robotesc *o miere neagră*. *E consacrară prieteniei voastre*, e locul unde sentimentele – modalitățile de cunoaștere a marelui fagure alb – exprimă ceea ce leagă la un loc, dând coerență și unitate, Monadei monadelor.

În *Cântecul sclavilor*, viziunea livrească se desfășoară în spații ample: *Egalii altora suntem în paginile cărții,/ iar printre file curge-albastru aer/ bat păsări din aripi*. Simona-Grazia Dima poate, în sfârșit, să conchidă: *decă iată miezul, gata să țâșnească*. Este o elansare a miezului numeric în lume, în exterioritatea mundană, *pe când mușcăm din pulpa de măr/ a norilor, în zorii umezi* (*Cântecul sclavilor*).

Pentru orice poet, fapt ce necesită o viziune autentică, dificultatea de a scrie poezie rezidă în aproximarea cât mai exactă a punctului central, a seminței primordiale care înfloarește în lume, ca lume: *Fiindcă-i atât de grea aflarea locului/ unde privirea-n sine însăși cade,/ .../ iar punctul înfloarește, fără să rădă/ nimeni de-atâta straniețate!* (*Punctul*). Cartea Simonei-Grazia Dima constituie, fără doar și poate, un drum al autoarei către Centru înțeles ca fundament abisal, către apa primordială.

Gellu DORIAN

De veghe la sufletul meu (I)

Plecam de la Coșula la paisprezece ani neîmpliniți. Îi lăsam în urmă pe toți prietenii mei de joacă și hoinăreală pe toate dealurile și livezile Coșulii. Pe Costel Soiescu, cel care avea să moară la canal, devenit personaj în piesa mea de teatru de mai târziu, *Balaurul*. Pe Ghiță Brumăraș, căruia i-am dat, când devenisem elev de liceu, costumul meu de cowboy, cu care l-am impresionat în jocurile noastre după filmele pe care le vedeam seară de seară în holul lung cu miros de motorină al școlii. Pe Petrică Nechifor, elevul model și distant, pe care l-am ironizat când la serbarea de sfârșit de an școlar interpretase prost rolul lui Nică al lui Ștefan Apetre. Pe tuciuriul Valentin Ciupercă, și pe frații gemeni Asurdoaie, pe Văjorel, năstrușnicul coleg care se cățara în copaci mai ceva decât maimuțele din filmele pe care nu le scăpam pentru nimic în lume. Pe Huntedric, Gică Brâncoveanu, în casa căruia, cu podul mare și pustiu, cu mulți căpriori de susținere a acoperișului din stuf, ne jucam de-a rușii și nemții, de-a Hoții și Vardiștii, dar și pe Ghiță Bursuc, zis Arete, vecin cu mai micul de cât noi, dar arțăgos cât zece, Zgaibă, fiul pădurarului Muraru, de la care am rămas cu o cicatrice la piciorul stâng de la un placheu al bocancilor în timpul unui meci de fotbal pe imașul din Putrida. Pe Dan Zăicescu, Surdul cum îi era porecla, cu care într-o zi de vară, cât a fost ea de lungă, ne-am bătut pentru supremația primului loc în grup, undeva în spatele cimitirului, având ca juriu pe toți ceilalți din grupul nostru de neastâmpărați. Dar și amintirea acelui joc de paparude din vacanța de vară dintre a VI-a și a VII-a, când convoiul nostru mortuar care conducea la groapa de la marginea satului, la Podul lui Matias de peste Miletin, la hotarul cu Cristeștii, o păpușă așezată într-un sicriu, ca jertfă a noastră adusă lui Dumnezeu, pentru a slobozi ploaia peste ogoarele însecetate ale părinților noștri, de fapt atunci deja ale ceapeului, a fost oprit de învățătorul Grapan, învederatul activist de partid din sat, care ne-a notat pe toți pe un pachet de *Mărășești* și la începerea anului școlar ne-a scos pe toți în careu, ca exemplu de practicanți ai unor ritualuri creștine nedemne cu programul și ideologia partidului comunist, cu propunerea să fim pedepsiți cu scăderea notei la purtare în acel an. Eu jucasem în acel ritual rolul preotului, încât pedeapsa cea mai mare mi se cuvenea mie. Tot anul acela, ultimul petrecut la Coșula, am purtat această anatema, încât momentul plecării la Câmpulung Moldovenesc devenise ca o eliberare, scopul principal al existenței mele de până atunci. Și tata a decis cum trebuie să procedăm.

Am poposit mai întâi în Oborul Vechi din Botoșani, la un atelier foto, acolo unde știa tata că se fac fotografii pentru buletin. Urma să am actul meu de identitate. Până atunci mă tot uitam la certificatul de naștere și, pe furiș, când îl găseam în sertarul de sub oglinda din Casa Mare, unde țineau ai mei actele, mă uitam și la buletinul de identitate al lui tata. Mi se părea că acolo, în acel act, se află marele secret al unui bărbat și mai ales în acel act care-ți deschide pentru totdeauna porțile și drumurile vieții. Tata nu-mi povestise prea multe din copilăria lui, mai nimic, nici întâmplări de după ce s-a întors din prizonierat, unde fusese luat la vârsta de optsprezece ani, pe când se afla în refugiu, și ținut în diverse lagăre prin Rusia, care instala „lumina de la Răsărit” și la noi în țară, prin astfel de metode de tip concentraționar și coercitiv, prin spaimă și teroare. Încât tata, constrâns probabil de organele de partid și de stat de atunci, așa cum au făcut cu toți cei care au scăpat din lagărele sovietice, dar și cu toți cei care se opuneau noului regim, de teamă și din dorința de a ne asigura liniștea și o bucată de pâine, nu ne povestea nouă, copiilor lui, nimic din ceea ce s-a întâmplat cu el timp de cinci ani în acele lagăre din U.R.S.S., leagănul de nebunii al lui Stalin.

Magda URSACHE

panteon regăsit

„Bună libertate de opinie!”

Aș vrea să încep acest foileton dorind criticilor literari ce le dorește Dan Culcer („*Asymetria*”): „Bună libertate de opinie!” Vremile nu-s chiar propice pentru a urma un decalog ca acela formulat de Daniel Cristea-Enache. Iată-l:

- „- să citești o carte înainte de a scrie despre ea
- să nu minți cititorul laudând o manufactură lamentabilă și demolând o operă importantă
- să nu faci servicii de presă, de promo, de reciprocitate avantajoasă- pecuniar
- să nu furi munca altuia
- să nu calomniezi, să nu denigrezi, să nu lansezi atacuri la persoană, să nu-ți ridici, „polemic”, poalele-n cap
- să fii curios, neblazat, atent la cei ce vin în spațiul literar
- să nu crezi că literatura începe și se termină cu aceștia, dimpreună cu tine
- să admiti că poți greși, recunoscând, onest, când ai făcut-o
- să te bucuri când citești o carte bună a unui adversar de idei
- zece, să iubești literatura

Sigur că sunt destui critici de întâmpinare care vorbesc cu pricepere, dar sunt mulți care o fac (și-s mai vocali) cu nepricepere. Cât despre autori! Dacă n-ai talentul de a ajunge sub reflectoare și aștepti selecția naturală, clachezi. Scrii scrisori fără număr fiecărui critic care contează, te-ai scos. Emil Brumaru i-a trimis fix 500 lui Eugen Simion, ca, după '89, să nu-l mai cunoască. A spus-o academicianul la lansarea unei cărți, la Casa cu absidă, cu poetul de față.

Cu puțin efort piaristic, poți ajunge un Kierkegaard de București sau un geniu de obor. Vă amintiți? Pe principiul „Puterea are totdeauna dreptate”, un subtil eseist l-a lansat cu fast maxim pe Mischiu, pseudonimul poetului prim-ministru Radu Vasile, liberalul cu ghiul. Maioreșcu n-a pomenit-o ca poetă pe Regina Elisabeta-Carmen Sylva, nici Lovinescu. Călinescu i-a publicat doar poza în Istoria sa. Se spune că Regina a fost șocată că Eminescu n-a considerat-o mare poetă. „Dar sunt regină!” „Nu și Regina poeziei”. Prin contrast: filosoful G. Liiceanu, în dialog cu Iosif Sava, susținea maximum de laudatio: cultura intrase în Patapievici „precum cenușa aceea mitologică, cămașa lui Nessus, în trup care îți arde trupul și se absoarbe în el și se face una cu el”. Și încă: „El este, cultural vorbind, „în pielea goală”, pielea lui e haina lui și aceasta este cultura”. De unde „senzația că a descins printre noi direct din paradisul culturii”. Nu-i cam gol Împăratul?

Trăim timpuri ale tuturor posibilităților de exprimare? Un prozator *en herbe* poate debuta, după critica nouă, în manualul de-a noua, în locul lui Rebreanu, pesemne.

Sunt și greve de lectură, cititori avizați, excedați de aceste judecăți de valorizare, ocolesc librăriile. Laudele deșarte au micșorat și interesul, și accesul la cultură. Dar ține seama critica de sancțiunile pieței de carte? Sigur că se întâmplă o inevitabilă perimare a textului, cărțile se vestejesc asemeni plantelor, însă noua critică e gata să ude ficuși de plastic, sperând că vor crește și că vor umbri crinul: Eminescu.

Cititorul complice cu clasicii nu se lasă derutat de observații injurioase. Nu și tinerii autori fără feedback. Îi găsesc *cărunți, bizari, primitivi, cadavre, mumii* (unele cu „fascinație spectrală”, totuși, ca Bacovia, considerat „autor de poezie retardată”). Capodopera plătește asta? Aș spune că da. Însă locul lor, al scriitorilor, e dorit de „scrietori” fără însușiri, prea multe însușiri dăunând succesului de scenă literară.

Tupeul a devenit lege a promovării. Se poartă „gloria” obținută prin scandal. Ca să nu mai exemplific cu *Băgău*, amintesc de *Evangheliștii*, piesa jucată la Ateneul Tătărași. Atei mungenizați aplaudau cu foc blasfemia. Cât despre literatura porno (atât de prețuită de popa Tabără, la Pro Tv), mi-l aduce în minte pe un pușcăriaș de drept comun, versificator. Eliberat, a pus de un viol al poeziei și - culmea - a fost apreciat de presă. Citesc în cartea *Zăvor de rouă* că Paulei Romanescu i-a fost dat să audă, nu oriunde ci la un

cenaclu școlar, cum o jună copilă recita cu aplomb: „gura mea plină de sexul tău”. A oprit-o. I-a amintit, zâmbindu-i fabulos creaturii neechivoce, faptul că genitorii i-au spus, în cei șapte ani de acasă, că nu se vorbește în public cu gura plină.

Viață de cârțar? Ba viață de piar (PR). O prozatoare închipuită mă blestemă cu furie oarbă în ajunul Crăciunului că n-am scris despre Ea, femeie *bas-bleu*, cu premii. Îi spun că premiile agonisite prin plecaciuni la cei care jurizează nu fac nici cât o ceapă degerată (în cazul ei, praz, praz degerat). Să-i fi adus aminte că Arghezi era enervat de laude? Prefera să fie înjurat de Sorin Toma ca „putrefact” decât laudat de Moraru-Șelmaru-Răutu. De-a surda. Mă mulțumesc să-i trimit înapoi banii lăsați în carte. Nu fac servicii de promo răsplătite pecuniar.

Pare a fi în exclusivitate problema autorului să fie receptat, evaluat, primit înUSR. O face tocmindu-și cronici. M-am trezit și eu cu telefoane, serile: „Vreau să comand o cronică”, varianta fiind „Cât mă costă o cronică?” Încerc să nu mă mai enervez ca la început și spun: credeți că aici se comandă o cronică așa cum ai comanda o pereche de pantaloni sau o scurtare de fustă? Că tot se poartă literatură „subfustată”.

Acești înghițitori de pixuri, de pixeli, de penițe – trăim în era grafomanilor – pot fi periculoși. O poetă cotizantă la Filiala Iași (numărul mare al scriitorilor cu carnet dovedește că nu scriitorii, ci lectorii sunt pe cale de dispariție) mă plesnește din priviri de câte ori mă vede pe stradă, ca și cum i-am luat „dreptul la nemurire”. Cum vede extraterestri în bucătărie (fapt comentat la televizor, pe o Antenă), îl îndeamnă pe unul dintre ei: „hai/ vino/ îți las veșnicia!”; „Închide ochii/ brațele-ți desface!/ Primește-mă!” Mă rog, cu ochii închiși, ar fi posibil. Și asta pentru că – mai cântă poeta –: „cineva fuge din mine/ cineva stă”.

Dan C. Mihăilescu le spune *scriitorinci*, vocabulă derivată din ornitorinci. Un ornitorinc e un animal ciudățel: mamifer, dar depune ouă (deși nu strigă cotodac atunci când le face) și-și hrănește puii cu lapte. Deci se află între ordine: mamifer ovipar. E

cam cât o cârțiță (pare orb și greoi ca o cârțiță), are cioc de rață, gheare unite printr-o membrană, tot ca rața, coadă ca rața, mers ca rața. Or, știm de la Nae Ionescu: „Numai rața nu ratează”. Scriitorincul e și el între genuri: poet când scrie proză și prozator când se vrea poet. Și câte metode nu are să te înduplece să scrii despre el! Intră cu complimente privind specialitatea destinatarului, precizează că nu trebuie să trimiți contravaloarea cărții, că are destule *gratuități*; bun cuvânt *gratuități*! Pe urmă îți promite că vei fi invitat la un festival, chiar premiat la bal. Să zicem că însăilezi o recenzioară din milă/silă. După, ești rugat să-i strângi bani pentru o lansare de carte, cam 40-50 de exemplare, „ca să merite drumul până la Iași”. În caz de refuz, dezvoltă o magdaursachefobie și primești scatoalce pe Messenger. Pentru astfel de specimene dialogul elegant a apus.

Somnul criticii de întâmpinare, de analiză (că de direcție mai va) naște scriitorinci mulți și mărunți. O culme a veleitarismului, imposturii, grafomaniei a fost dentista-poetă a multor flori. Despre poezemele poeroze ale Augustinei Vișan-Arnold s-au scris ultra-binevoitor multe prefețe și postfețe. Nu se mai compune roman-fluviu, ci critică-fluviu.

Am cunoscut un critic-munte sau un critic-fluviu care scria despre toți. Ca să nu se mai simtă vizat altcineva, îi spun și numele: Zaharia Sângeorzan. Scria la fel, și despre ea, și despre el, ca-n șlagărul

Apreciez Revista „Expres cultural” pentru că se ține departe de scandalurile din lumea culturală, adoptând un ton echilibrat, o ținută publicistică elegantă.

Deși au trecut puțini ani de la prima lui apariție, grație lui Nicolae Panaite, un director fondator care nu și-a pierdut entuziasmul de la început, fiind total dăruit acestui proiect, *Expresul* are deja un lustru. Timp în care, cu o echipă profesionistă, cu buni colaboratori, și-a găsit calea, conturându-și o personalitate distinctă. Bogăția și actualitatea informației, prestigiul titularilor de rubrică, personalități bine cunoscute ale lumii literare, îmbinarea armonioasă a tradiției cu deschiderea spre nou, spre inovație, prin cultivarea vocilor din tână generație, gustul pentru idei și dialog intelectual, toate acestea recomandă, cu prisosință, revista oricărui cititor de bună credință, care vrea să afle pulsul vieții culturale. Revista are un program estetic, o viziune pe termen lung, un inventar de teme urmărite, astfel că viitorul ei sună bine.

Îi doresc *Expresului cultural* viață lungă, cu multe și frumoase împliniri, cu cititori fideli!

Carmen Mihalache
Director al revistei *Ateneu*

socialist, pe baza a vreo trei verbe și câteva epitete laudăcioase.

E suficient ca un critic de oarecare renume să publice o cronică prietenoasă unui autor de rime de tip Eufrat-castraveți, cum ironiza Topîrceanu, că o droaie de „criticatori mimetici” (mulțumesc, Virgil Diaconu!) îi calcă pe urme cu sensibilitate și sensibilizare afectivă. Oare cât îl costă pe un veleitar ca un critic mai răsărit să pună pariu pe el ca pe un cal de Letea? Și cine îl mai aduce cu picioarele pe pământ, după ce a cârpit cerul cu stele? Într-o recenzie despre o prozatoare sandrabrowniană de Milcov a apărut o greșeală revelatoare: că scrie „literatută”. Perfect adevărat.

Norocul e că găștile mai intră – slavă Domnului! – în disoluție, altfel ce minți șecspiriene, dom’le, ce titani, ce artiste cu har (rimând cu veleitar) avem de-a lung de malurile Bahluiului! Nu spunea Cezar Ivănescu să fim atenți pe stradă, să nu călcăm vreun geniu pe bătătură?

Critica deplasată, spre a-i spune ca Liviu Papuc, *ipocritica*, așa cum o numește Petru Pistol (Cf. *Critice și ipocritice*) și-a cam pierdut autoritatea. Vă întreb: cum să mai cred într-un critic de modă nouă, pardon, de critică nouă, care, după ce laudă maculatură la greu, demolează (sau ar vrea el) o carte bună ca „necompetitivă”, ceea ce mă face să-l învinuiesc de înșelăciune? Și cum să mai am încredere în opinia unui manager al cutarei edituri, făcând reclamă în exclusivitate editurii respective?

Dar, revenind la decalogul lui Dan Cristea-Enache, răspund la poruncile sale:

1. Da, citesc neapărat o carte înainte de a scrie despre ea.
2. N-am laudat „manufactură lamentabilă”.
3. Sunt împotriva criticilor (im)presari, cu tarif pus pe frunte, ca lăutarii.
4. Nu fur, plagiatul (furt intelectual) e cea mai urâtă formă de furt.
5. M-am „bucurat” de multe atacuri la persoană, dar nu răspund oricui. Proverb românesc: „Dacă dai cu pietre în toți câinii care te latră, nu mai ajungi la capătul drumului.”
6. Da, sunt curioasă la ce apare în spațiul literar, deși curiozitatea mănâncă pisica, mai exact timpul ei. Mă vreau cititor „de subțire”, nu de *garbige*.
7. Smerenia e principala lecție predată de Petru Ursache. Am învățat-o.
8. Fac mea culpa când greșesc.
9. Da, există o mică/ mare fericire: a *scriscitului*.

Cum să înfrunți vremi potrivnice decât față-n față cu masa de lucru?

10. Iubesc literatura. De zece ori mai mult în vremi pandemice.

Și îl întreb, la rîndul meu, pe D.C-E dacă și-a încălcat vreodată cele 10 porunci. Și dacă Da, De ce, D.C.?

N.B. Precizare pentru cititorii mei: Nu am făcut și nu fac parte din niciun partid politic postdecembrist. Rămân pe baricada mea de centru. Rolul scriitorului nu este acela de a lustrui clanțe de partide. Când Alianța Civică a devenit PAC, am renunțat la calitatea de membru. Dacă pentru unii, care vor pocnete și împuscături (ținta fiind Sorin Lavric), precizarea mea nu e suficientă, e treaba lor. Dea Domnul înțelegere, la ceas greu, între români.

ZIGURAT

Nr. 17, februarie 2021

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Nicolae MECU

Infernurile lui Vladimir Streinu

Dintre toți criticii strălucitei garnituri estetice dintre cele două războaie mondiale, istoria postbelică i-a rezervat lui Vladimir Streinu destinul cel mai vitreg. Promotor consecvent al criticii estetice și deopotrivă al drepturilor și libertăților democratice, îndată după 23 august 1944 intră sub tirul presei comunizante. Începând cu primăvara lui 1947 este scos din toate funcțiile, ajungând literalmente muritor de foame. Abia supraviețuind unei tuberculoze contractate între timp, în 1959 e arestat, judecat și condamnat pe motive politice. Face trei ani de temniță politică. După liberare și până în 1964 îi sunt refuzate toate cererile de încadrare într-o slujbă pentru care se știa pregătit. În sfârșit „reabilitat” și ieșit la lumină, moare subit în ziua de 26 noiembrie 1970, la vârsta de 68 de ani. Ca și primele două volume din ediția critică *Opere* recent apărute în seria tip „Pléiade” inițiată și coordonată de acad. Eugen Simion la Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române, studiul de față se vrea un pios omagiu adus scriitorului al cărui dramatic destin era frânt definitiv în urmă cu 50 de ani.

Premisele. În vara lui 1944 Vladimir Streinu se afla în momentul de vârf al carierei sale literare. Debutase foarte devreme, la nici 20 de ani, definindu-și și astfel delimitându-și de la bun început programul și stilul critic¹, se impusese rapid și stabil printr-un traseu foiletonistic redutabil nu atât prin ritmica înregistrării la zi a aparițiilor curente (unii dintre colegii săi de echipă estetică arătasera o mai mare regularitate), cât prin perseverența, devoțiunea și excelența cu care scrisese despre poezia modernă română și europeană, domeniul preferat, ca și prin sigiliul stilistic personal: acut, insolit-impvizibil, aristocratic. Editorial, debutase relativ târziu, cu *Pagini de critică literară* (1938), după care venise cu *Clasicii noștri*, o culegere de reinterpretări moderne, frapant diferite de cele existente, ale operei lui Odobescu, Maiorescu, Eminescu, Creangă și Coșbuc, apoi cu studiile despre epoca lirică de după „Junimea”, numită de el *Estetismul*, din triumvira *Istoria literaturii române moderne* (Cioculescu – Streinu – Vianu), gândită ca replică la monoparental-monumentala *Istorie... de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, o carte „virală” încă de la apariție. Venea, tot la momentul 1944, aureolat de E. Lovinescu prin includerea în cea de-a treia generație a criticii estetice românești, conform taxinomieii din *T. Maiorescu și posteritatea lui critică* (1943), și astfel introdus în canonul genului. În fine, expectația reîntoarcerii la liberalism și democrație pe care o îndrătuia data de 23 august 1944, de ieșire a României din coaliția hitleristă, era în ce-I privea îndreptățită și potențată de cei trei ani de absență din redacția *Revistei Fundațiilor Regale*, de unde fusese eliminat sub regimul Antonescu tocmai din cauza opțiunii sale

„estetizante”.

Cu excepția, parțială, a lui Șerban Cioculescu – celălalt „dioscur” –, Vladimir Streinu este singurul din strălucita echipă care se definise și ca actor pe scena politică. Din tinerețe membru al PNT, în 1932 candidase pentru un loc în Cameră, devenind astfel cel mai tânăr deputat din legislatura respectivă. Colaborase cu articole partinice la *Gazeta*, cotidianul țărănist condus de Grigore Gafencu, însă un „distinguo” trebuie făcut numaidecât: poziția jurnalistului politic era mai degrabă aceea a unui luminat și deschis apărător al valorilor clasice ale liberalismului și democrației, valori suprapartinice, depășind așadar dezideratele specifice și pragmatice ale formațiunii din care gazetarul făcea parte. Îndeajuns de elocvent în acest sens este florilegiul de articole politice datând din 1936-1937, întocmit de doamna Ileana Iordache-Streinu (și apărut în 2013 la editura Bibliotheca din Târgoviște), care revelează o latură mai puțin cunoscută a personalității autorului moștrii, acreditat de posteritate doar ca poet și critic. Or, pe de o parte, culegerea îi pune în evidență militantismul politic în spiritul definit mai sus, de dincolo de partid; pe de alta, ea ilustrează vocația unei pedagogii cu adresă mai largă, demonstrațiile și pledoariile publicistului depășind zidurile școlii și punându-se în slujba unui public divers, pe care ziaristul politic și civic voia să-l aducă la cunoașterea și conștiința unei culturi politice și cetățenești guvernate de valorile liberalismului și democrației. Propagatorul acestora primește și o misiune practică, încredințându-i-se la nivelul Ministerului Educației Naționale, dirigit de I. Petrovici, conducerea unui oficiu însărcinat cu educația tineretului: o funcție ce avea să conteze în persecuțiile și pedepsele de mai târziu.

Pornind de la aceste date ni se impune în chip firesc-asertoric ideea că, între colegii săi din cea de-a treia generație estetică, Vladimir Streinu e singurul care continuă și modelul de prezență publică maioreșcian și junimist. Accentul pus de unii comentatori pe înrudirea criticului mai degrabă cu Maiorescu decât cu Lovinescu trebuie deci împinsă mai departe. În vreme ce, prin crez, program și acțiune, mentorul „Sburătorului” se consacrase exclusiv criticii literare, tânărul său emul, asemenea liderului și întregului curent de gândire de la „Junimea”,

a avut o dublă prestație: și literară, și politică. Cu, neapărat, mențiunea că, întocmai ca aceia, a respectat cu sfințenie separația celor două „puteri”. Dar dacă în exercițiul judecății critice *disjunctia* domeniilor este deplină și la unii, și la celălalt, în plan instituțional ele erau concepute în conjuncție logică: și, și. Așa cum a demonstrat în chip elocvent Sorin Alexandrescu într-un studiu de referință, privită din perspectiva politicului și a performanței pragmatice, societatea „Junimea” a fost un „grup de presiune” și o „școală de cadre”, în ambele ipostaze ea urmărind să-și impună și să pună în act ideile majore referitoare la cultură și educație. Ipoteza mea este că Vladimir Streinu a încercat, *mutatis mutandis*, să facă același lucru, numai că *la scară individuală*. Forțamente, ca să spun așa; fiindcă el nu a avut la îndemână, asemenea lui Maiorescu, o societate literară, un cenaclu, deși nu i-au lipsit nici apetitul, nici capacitatea, nici inițiativele în această direcție. Încă elev de gimnaziu și de liceu – ne asigură doamna Ileana Iordache-Streinu, reluată de George Muntean –, viitorul critic înființa și conducea un cenaclu literar. Pe urmă, în primii ani de frecventare a „Sburătorului” el plănuise o revistă care să-l reprezinte și totodată să nu fie străină nici de orientarea critică a comilitonilor săi, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu și Tudor

Șoimaru. Când, împreună cu ei, o înființează sub nobil-rezonantul titlu de *Kalende*, Streinu va deveni în chip firesc ideologul și polemistul nr. 1 al publicației, în ambele ei serii (1928 și 1942-’44), la cea de-a doua ocupând oficial funcția de director. În jurul revistei, înființează un cenaclu, preponderent de poezie, însă acesta nu are viață lungă. Lipsindu-i totuși instituția unei societăți literare de durată, Streinu a căutat să o suplinească printr-o acțiune dusă de unul singur, grație „atavismului” maioreșcian, înclinației lui speciale către ideologia literară și nu în ultimul rând talentului pedagogic. Din latentă sau / și activată periodic, această zestre devine patentă și pusă în operă *à la longue* în epocile de evidentă criză a valorilor, cum este cea din

„Făt Frumos din Teiu”: Vladimir Streinu tânăr

anii ‘30, de vociferare crescută a extremismului de dreapta, sau în aceea urmând „întoarcerii armelor”. Articolele politice antologate de fida criticului și publicistului îi „radiografiază” și-i ilustrează pe cei dintâi; primii ani postbelici fac obiectul capitolului următor din prezentul studiu.

Cam așa arăta pedestalul pe care, în august 1944, sta criticul dublat de ideolog, de omul politic și de pedagog. Dacă am poposit asupra momentului am făcut-o pentru a limpezi rațiunile pentru care, îndată după „Eliberare”, dintre membrii ilustrei echipe a criticilor estetici, Vladimir Streinu devine principala țintă a atacurilor pornite din direcția stângii declarat comuniste sau dinspre cea camuflat aservită. Crescând intensitate și consecvența campaniei, ca și efectele ei în planul existenței publice și private a lui Vladimir Streinu nu erau însă cauzate doar de „dosarul” de până la 23 august pe care l-am rezumat mai sus. Tot îndată după crucialul eveniment, militantul și polemistul politic își reactualizează vocația, îndreptându-și armele, acum, împotriva extremei stângi, adică a ofensivei comuniste, din zi în zi tot mai agresivă.

Am ajuns astfel la teza centrală a demersului meu: **Dintre toți criticii celei de-a treia generații de maioreșceni, Vladimir Streinu a fost cel mai radical și mai consecvent adversar al comunismului în anii imediat anteriori impunerii lui ca ideologie oficială și ca regim politic în România.** Corolar: **dintre toți aceștia, el a fost supus celor mai dure și mai de durată privațiuni.** Departe de intenția de a alcătui o listă de incriminări sau de a ridica un podium de premiere, să aruncăm o repede privire asupra *situării* coechipierilor lui Vladimir Streinu față de noul regim – deocamdată emergent, însă profilându-și tot mai cert-ireversibil acapararea deplină a puterii – în ani 1944-1947, interval teribil din perspectiva eticii, fiindcă a pus la încercare opțiunile politice ale elitelor române. Cu cel mai creativ și original dintre combatanții de pe baricada interbelică a criticii estetice lucrurile au fost clare de la bun început, din mai multe pricini² G. Călinescu mergând din prima zi a „noii ere democratice” spre o exuberantă relație de colaborare.

În intervalul ce i-a fost dat să mai trăiască după 23 august '44, Pompiliu Constantinescu nu a dat semnele unei intenții de angajare ideologică și politică, după cum au observat cei care au scris la moartea lui survenită subit în luna mai 1946. Tudor Vianu – cel dintâi atacat dintre criticii generației, și încă în oficiosul comunist *Scânteia*, în septembrie 1944 – se va vedea nevoit să aleagă, nu fără dramatism, un mod de acomodare în care tributul plătit nu l-a putut niciodată contrabalansa pe cel al suferinței interioare, morale (care i-a și grăbit sfârșitul). *Grosso modo*, la fel au stat lucrurile cu Perpessicius. Prin comparație, Șerban Cioculescu, prietenul fratern al lui Vladimir Streinu (Lovinescu, în *Agende*, îi numește odată „Dioscurii”), s-a dovedit mai tare de cerbice, cel puțin în primii ani postbelici. Așa, într-un articol din februarie 1947 el își declara neted poziția față de extremismul de stânga: „Comuniștii mi-au fost simpatici când au fost prizonieri, dar au încetat să-mi placă din momentul în care s-au transformat în prizonitori. Este clar?”. Pentru exegetul lui Caragiale, era foarte clar. Pentru destinatarul comunist al mesajului, clarul acesta era cam obscur...

Țintă a campaniilor de presă. În confruntarea din presă, care durează până la jumătatea lui 1947 când încetează „*faute d'un combattant*”, Vladimir Streinu își pune ca miză apărarea a două lucruri capitale: pe de o parte libertatea conștiinței și a cuvântului, pe de alta – însă conjunct cu primul – autonomia esteticului. Pledoaria lui e din ce în ce mai susținută pe măsură ce în presa comunistă sau aservită / satelită se înstăpânesc dictatul ideologic și teza literaturii

angajate, după tipicul „realismului socialist”. Pe de o parte un spirit critic care-și făcuse din *distinguo* conceptul de bază al propriilor demersuri, de cealaltă – o gândire totalitară, nediscernătoare și antidisociativă prin chiar natura ei, promovând prin „normative”, venite de la „centru”, tocmai confuzia principiilor, criteriilor și, finalmente, a valorilor. Am folosit, mai sus, termenul „confruntare”, în loc de unul mai adecvat, cum ar fi „polemică”, deoarece în cazul de față nu se poate vorbi de o luptă de idei. Ce-i drept, publicistul democrat și raționalist invită la ea, însă partea adversă rămâne, prin chiar natura sa, monologală. Ea doar proclamă apodictic derapajul, îl denunță și-l înfierează, căci schimbul de idei, adică dialogul, îi este constitutiv străin. Detonatorul imediat al confruntării l-a constituit reiterarea de program din numărul revistei *Kalende* din octombrie-noiembrie 1944. Îndată după schimbarea de regim politic, directorul revistei simte nevoia unor *Clarificări*, în care-și reafirmă dezideratele capitale: primatul esteticului și independența instituției literare. Mai mult, el își exprimă credința că noile autorități vor respecta aceste principii, „politica nemaicomandând astăzi literatura”. Nu cred că Vladimir Streinu vorbea în iluzii, ci mai degrabă că el folosea strategia persuasivă a lui „bate șaua să priceapă iapa”. Îmi pare exclus ca acutul, rafinatul lui fler politic să nu fi sezisat încă de pe acum ceea ce (ni) se pregătea. Dovadă palpabilă, iapa reacționează de îndată, și încă în dublu exemplar. O face mai întâi pe 12 octombrie, în ziarul *Fapta*, printr-o notiță pe cât

În plină maturitate (1936-1937)

de... anonimă, tot pe atât de incriminantă. Recunoaștem în ea arsenalul noii retorici, de marcă sovietică : „Dacă d. Streinu ține [...] neapărat să spere că lumea iese din dictatură pentru a intra în turnul de fildeș, îl putem lăsa un moment să se legene în această confortabilă iluzie. De mâine înainte însă, îl asigurăm, pe dânsul și pe orice vânător de himere, pe dânsul și pe orice alt beneficiar al bugetelor muiate în sângele celor ce mureau la Stalingrad, că lucrurile se vor schimba. Nu vor mai apărea reviste anacronice, întârziate secular, nu va mai fi îngăduită «bucuria», «sentimentul de ușurare», «seninătatea» acelora care au slujit asupritorilor poporului. Nu se va mai putea îngădui o literatură, o cultură detașată de politic și social, plutind în sferele gratuității, promovând nimicul și amorul solitar și adresându-se burților rotunde, efebilor intoxicați de subtilitate și domnișoarelor melancolice și sentimentale. Vom cere o cultură a poporului mai întâi sau nu vom mai avea nimic.” Celălalt atac, cvazisimultan și care poartă o semnătură, a poetului comunizant Sergiu Filerot, nu e mai puțin dur. Concluzia, sumbru-amenințătoare pe cât e de falsă în premise, se concentrează în fraza: „Direcția revistei *Kalende* își păstrează încă atitudinea de acum două luni, când în calea unei literaturi demne, sănătoase, realiste, sincere, era interpusă bariera reacționară a unor directive propagandistice naziste”. Replica criticului literar nu este, așa-zicând, punctuală, ci constă într-un șirag de articole promovând tezele criticii estetice și, la un alt palier, ale liberalismului clasic și democrației de tip occidental. Nu le voi relua integral (unele texte vor fi inserate de autor în cele două volume de *Pagini de critică literară*, 1968), mă voi opri la numai câteva, esențiale pentru înțelegerea temei de față. Iată articolul *Confuzie 1938*, care impune în primul rând prin strategia demersului. Trecând în revistă momentele de ingerință a criteriilor extraestetice din trecutul literaturii noastre, criticul implică, într-o manieră

subtilă, momentul actual (articolul e din septembrie 1946), dominat de intervenția politicului. Înscris de critic într-o venerabilă și de neclintit tradiție, momentul se arată cu atât mai periculos. Citez întregul paragraf, condus magistral: „Dacă azi scriitorii nu mai sânt atacați pentru imoralitate și înstrăinare de neam, ei continuă să sufere asaltul, tot atât de reprobabil, al «sociologismului». S-ar zice că e vorba de altceva, de confuzia 1946. Nimic nu s-a schimbat însă din punctul cel mai înalt de vedere. Cum tot politica ține să dea directive literare, ne aflăm încă în 1938 și mai înainte de 1930, când acțiunea unei reviste de ortodoxism literar amesteca măsurile de judecată, ne aflăm încă pe la 1925, când se cerea scriitorului «specific național», pe la 1908-1910, când se teoretiza în numele inspirației rurale, la 1893, când se formula mai consistent și mai insistent necesitatea unei literaturi socialiste, ne aflăm la 1867 și mai înainte, când, politica sufocând literatura, a trebuit să apară spiritul disociativ al lui Titu Maiorescu. (Adică, de fapt, n-a «trebuit» deloc, de îndată ce suntem la același punct confuz de plecare, de unde se pare că pasul, colectiv-cultural, nu l-am făcut încă.)”. Alte texte, mai aplicate prin însăși natura lor de cronică de întâmpinare, lansează și consacră noul lirism, marcat de spiritul de insubordonare, insurgent, al unor poeți de felul lui Constant Tonegaru ori de îndrăzneli tematice, lingvistice și tehnice (Mircea Popovici și Alexandru Lungu). Nu e uitată nici proza neanexată ideologic a unor debutanți de mare talent, ca Radu Tudoran. Ajunși aici, ni se impune o precizare: în interiorul eminenței generației a treia de maioreșceni, Vladimir Streinu este cel care, în anii 1944-1947, se profila tot mai vizibil drept criticul noii generații literare și îndeosebi al ultimului val liric. Și nu era vorba doar de identificarea și lansarea unor tineri de valoare, ci și de a-i contrapune pe aceștia, implicit ori pe față, primelor vlăstare ale generației spontanee care încearcă să ilustreze doctrina „realismului socialist”.

În *Semnalul* din 3 septembrie 1946, sub titlul *Quantum mutatus...*, ideea centrală dintr-un recent articol al lui Sartre e dilatată semantic, iar apărarea ei de către filosoful și scriitorul francez e deviată – în perfectă consecuție logică – spre ceea ce îl dorea atunci mai tare pe criticul român. Pledoaria lui Sartre împotriva limitării literaturii franceze actuale la cauza națională a Rezistenței devenea la Streinu un protest împotriva oricăror limitări: „Spiritul politic asuprește, *cu alte cuvinte* (s. n.: aici intervine naturalizarea ideii), și chiar interzice spiritul creator. [...] D. Sartre protestează în numele libertății scriitorilor. Protestul e spre onoarea sa”. După numai o săptămână, articolul de sinteză *Mișcarea prozei* reia imperativul distanțării de actualitatea imediată și reproduce reportericesc (marotă a realismului socialist), proclamând „îndeptățirea speranței ca romanul românesc, consolidat, să scape pentru totdeauna de înșelăciunea actualității”. Peste alte zece zile, în cronica la *Manual de morală practică*, foiletonistul scoate în vedetă pledoaria autorului, T. Arghezi, în favoarea libertății de creație. „Cazna, sila, constrângerea îl anulează (pe creator, n. n.). Lasă-l pe scriitor în voia lui”, scrisese autorul „manualului”. Apăsând pe aceeași pedală, criticul vestejește o dată mai mult „pretenția regimurilor politice de a-și anexa propagandistic beneficiul artei”. Revenind la „înșelăciunea actualității” din *Mișcarea prozei*, vedem că sintagma e neîntârziat atacată de I. Călugăru, viitorul autor al romanului realist-socialist *Oțel și pâine* (demolatorul umor oral al lui Al. Piru avea să prefacă acest titlu în „*Oțel pe pâine*”), care deocamdată își făcea mâna silabisind limba de lemn publicistică: „A declara actualitatea înșelăciune este un punct de vedere deosebit de retrograd [...]. Actualitatea este înșelăciune doar pentru acei predispuși să se înșele și să-i înșele pe alții” etc. Nici articolele criticului despre C. Tonegaru, Mircea Popovici și Alexandru Lungu

n-au rămas fără replică. George Ivașcu – congener biologic al celor trei poeți, însă ferm înregimentat politic în, pe atunci, Partidul Comuniștilor din România – le reproșează neîntârziat, și tot într-un limbaj minat de clișee, „lirismul cerebral” și livresc, „seva bolnăvicioasă”, „uscăciunea sentimentelor” și „îmbătrânirea înainte de vreme” (în *Contemporanul* din 15 oct. 1946).

Atacurile devin tot mai sumbru-amenințătoare pe măsură ce avansăm către fatidicul an 1947. Articolul *Marxism și creație artistică* (Semnalul din 23 dec. 1946), care demonta în mod avizat și urban (ce-i drept, nu lipsit de comentarii rafinat-ironice) înseși tezele marxiste despre relația dintre „bază” și „suprastructură”, primește mai întâi replica unor activiști

Șerban Cioculescu, Liviu Rebreanu și Vladimir Streinu

puri și duri. Așa, în oficiosul *Scânteia* un T. Olaru îl acuză pe criticul de la *Semnalul* nu mai puțin decât de fascism și hitlerism. Articolul încapă însă și pe mâna unor capete mai luminate, chiar dacă slujind aceeași ideologie. Astfel, tot în ziarul comunist central, Paul Cornea caută să demonteze demersul lui Streinu, însă în ansamblu argumentația lui rămâne pătimăș-partizană și pe alocuri pamfletară. Cam în același timp, criticul e atacat de alți doi activiști de oarecare intelectualitate. Unul este Grigore Preoteasa, care-l denunță ca numărându-se printre „ultimii doctrinari ai reacțiunii”. Celălalt, Al. I. Ștefănescu, îl indexează ca reprezentant – „mai rășărit, ce-i drept – al filosofiei lui înapoi” (s. a.), altfel spus, tot ca „reacționar”. Să precizăm că, mai ales în etapa stalinistă, pentru axiologia și practica incriminărilor și condamnărilor comuniste acest cuvânt deținea o mare încărcătură negativă, cu consecințe grele pentru cel astfel incriminat. În fine, inamicul neconcesiv al exagerărilor ortodoxiste și, printr-un pamflet celebru, al „tremuricilor” apucă să trăiască și ceasul când se vede denunțat el însuși ca apologet al „neantului mistic” și, prin aceasta, „străin de nevoile și aspirațiile oamenilor”. Așa îl prezenta în *România liberă* din 28 apr. 1947 un M. Cozma, care tuna și fulgera împotriva „logicii mistagogice a Ciocoieștilor și a Străiniștilor”. Așadar, *risum teneatis!*, însuși proverbialul, neiertătorul matador al raționalismului din critica română interbelică – l-am numit pe Șerban Cioculescu – era acum țintuit la stâlpul infamiei „mistagogice”. În sfârșit – deși recolta denaturărilor nu se oprește aici – de examenul ideologic nu scapă nici o lucrare prin excelență academică și deci „apolitică”, și anume docta *Versificația modernă românească*, susținută mai întâi ca teză de doctorat în primăvara lui 1947. „În fond – scrie un H.D. în *România liberă* – teza [...] a demonstrat cum nu se poate mai bine sărăcia și dezorientarea ideologică din lagărul dreptei românești”...

Represiunea. Asaltul ideologic din presa comunistă îl prefățează și-l pregătește pe cel administrativ, care e activat în primăvara lui 1947. În luna aprilie, Vladimir Streinu este scos din redacția *Revistei Fundațiilor Regale*. Foarte relevant ca ilustrare a axiomei *extrema se tangunt*, acuzația este – ca și în 1941, când fusese eliminat din redacția și coloanele aceleiași publicații – aceea de refuz al înregimentării, diferite fiind doar obiectivele ei, la care se adăuga dosarul de „reacționar”, dușman al progresului și al poporului... În septembrie dascălul este scos din învățământul secundar și astfel rămâne lipsit de principala sursă de venit, a sa și a familiei. Împreună cu frații Cioculescu, Radu și Șerban, în luna octombrie a aceluiași

același an este exclus și din sindicatul ziariștilor, pentru „atitudine antidemocratică” și prestație gazetărească pusă „în slujba cercurilor reacționare interne și internaționale”.

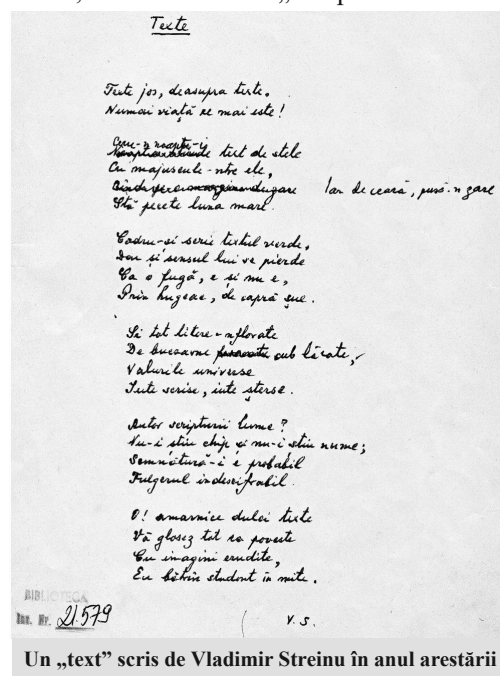
Cu posibilitățile de întreținere a familiei drastic limitate, în toamna 1947 se va afla mai mult în localitatea sa de baștină, satul Teiu din județul Argeș, în ipostaza de lucrător agricol pe lotul ce-i revenea din averea părintească. Scrisorile trimise de acolo soției și fiicei depășesc interesul privat și intim, instituindu-se ca elocvente documente ale tragediei colective trăite de elitele românești sub apăsarea tăvălugului comunist. Mă mărginesc, aici și acum, la simple spicuiuri dintr-o foarte grăitoare epistolă : „Treburi mi-au mers cam slab din

cauza ploii și a burniței care nu mai încetează. Vă trimet un pachetel de unt proaspăt – e tot ce am putut salva de la topit – , v-aș fi trimis bucuroși și altceva, dar nu s-a putut. [...] Dacă voi reuși să tai o serie de ghindari (stejari, n. n.), să-i trec prin fierăstrău... și cu mașina de la bunul Paul să vă aduc și puține lemne. Am mai dobândit 5 kg de brânză și 23 de ouă. Puțin, dar promit să fac rost de mai mult... Măine voi pune la presa lui Anton uleiul nostru.” Șansa de a beneficia de roadele pământului părintesc nu vor dura însă decât până în toamna lui 1948.

Regimul comunist odată instalat la putere, familia Iordache-Streinu rămâne *literalmente* fără niciun mijloc de subzistență. Supraviețuirea o va datora ajutorului venit de la părinți și alte rude, prieteni și colegi de breaslă, precum și desfacerii de cărți din bibliotecă. De la o vreme, apare și o sursă de venit cât de cât stabil. Încă studentă la Institutul de Teatru, Ileana Iordache începe, la un moment dat, să primească roluri la Teatrul Național din București. Reproduc din cartea de memorialistică mai sus amintită : „Eram singura în «câmpul muncii» și pe atunci, precis, știam un singur lucru, că va trebui în continuare să câștig bani, pentru noi, pentru mine (îmi doream și eu o fustă din «gabardină», visam la o pereche de pantofi «escarpin» cu toc...) și să nu se afle la Institut a «cui» sunt...” Tot pentru a supraviețui, profesorul și criticul devenit șomer profesează o vreme anticăria. Vicesitudinile și impactul moral al acestor evenimente, la care s-a adăugat pur și simplu subalimentația devenită cronică, îl îmbolnăvesc de tuberculoză. Elena Iordache-Streinu, soția scriitorului, notează la 1 ianuarie 1950 pe o filă din *Păuna și copiii ei*, valorosul ei roman, aflat atunci în stadiul de manuscris: „După ce toamna, zi de zi, a slăbit, în ziua de 1 ianuarie 1950, [...] a căzut greu bolnav de o congestie pulmonară. Consecință a unei stări mizerabile sufletești (tatăl lui paralizat... și el neputându-l ajuta). Din cauza unei subnutriții (timp de luni de zile am trecut printr-o mare lipsă... mâncam fără niciun fel de grăsime în mâncare), slăbit, s-a îmbolnăvit... doctorii i-au găsit la plămânul stâng o fibroză veche care în urma subalimentării și

a răcelilor repetate iarăși s-a iritat...” Sub data de 17 mai același an, găsim, scris de aceeași mână: „a făcut acum o lună iarăși o congestie... o gripă congestivă...” Mulțumită intervenției lui Barbu Slătineanu și a lui Ștefan Nicolau, membri ai Academiei Române, este internat la spitalul „Caritas”. Prin medicul Constantin Giugiuc, o rubedenie a familiei sale adoptive, G. Călinescu aranjează ca pacientul să fie mutat într-o rezervă. Doamna Ileana Iordache-Streinu a reproduș masiv, în cartea citată, din scrisoarea primită de bolnav de la confratele său liber și prosper. În anumite privințe, această epistolă deține ceva din aceea, celebră, trimisă de Maiorescu lui Eminescu aflat, alături de amicul său Chibici Revneanu, în călătoria subvenționată de junimiști, în urma dramaticului episod din vara lui 1883. „Iubite Domnule Străinu [sic!]– scrie Călinescu -, cu o mare consternare am aflat că ești bolnav. [...] Ospitalizarea (și ne vom gândi la o cameră mai bună) nu trebuie să te indispuie [...] numai la spital poți avea asistență la fiecare moment. [...] Am fost pus în curent cu stadiul boalei. E plictisitor, dar nu disperant. Ai biciuit organismul [...]. Boala e mai mult morală. O imagine întunecată a ei, și prea romantică, e de natură a demobiliza organismul. Voința de regenerare este capitală și un intelectual ca d-ta trebuie să o aibă. Să facem socoteala lui Pascal: ce pierzi câștigând? Deci o liniște desăvârșită, o eliminare a oricărui sbuciumări îți vor da victoria. [...] D-rul Giugiuc mi-a atras atenția că ar fi greșită opinia că acum ești bolnav și deci sub regim de alimentare dietetică. Nu! dimpotrivă, acum trebuie să te hrănești substanțial. Îmi voi permite, dacă îmi dai voie, să-ți trimit din când în când, după chiar avizul doctorului, câteva lucruri de mâncare ce se găsesc greu în oraș. Acestea sunt adevărate doctorii. [...] Refacerea cât mai grabnică, cu care ne ești dator, e în mâinile dumitale și trebuie să vindeci și pe cei din juru-ți de prejudecata cu care văd unele accidente dramatice formal, în fond însă puțin grave în sine. Unde nu e moral – vorba lui Caragiale – nu-i nici rezistență, de aceea îți urez cu toată prietenia o cât mai repede izbândă asupra indispoziției psihice. Fii senin, te vei face sănătos.” Pe plicul scrisorii, ne încredințează doamna Ileana Iordache-Streinu, „mama a scris: «[Călinescu] i-a trimes alimente rarissime, icre negre, unt... avea o mare afecțiune pentru el... L-a ajutat și cu bani»”³. În același context al sprijinului oferit de confrăți, se cuvine amintit aportul lui Zaharia Stancu, directorul în exercițiu al Teatrului Național, care, prin actrița Ileana Iordache, îi trimitea lunar o sumă de bani deloc neglijabilă, destinată cumpărării de alimente ; cu mențiunea: „Orice ai nevoie, să vii să-mi spui”.

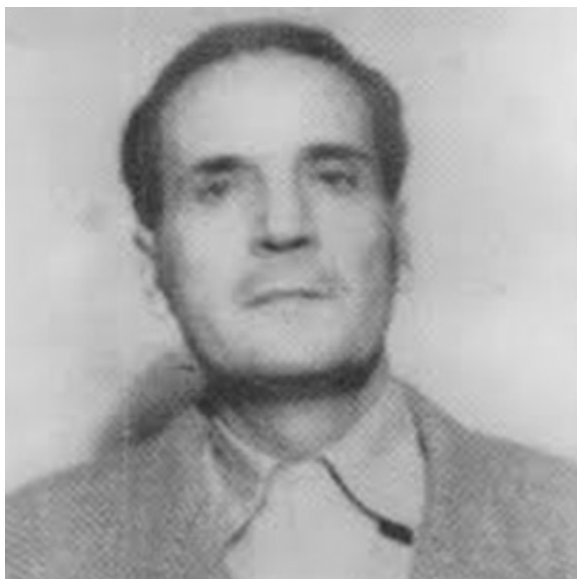
La finele lunii iulie 1950 se vede externat din spitalul „Caritas” pe motivul că nu era cuprins în „câmpul muncii” – o condiție creată special pentru a-i lipsi de pâinea zilnică și de asistență medicală pe toți „foștii”, excluși de la exercitarea oricărei munci la stat. Este internat, tot prin intervențiile prietenilor bine plasați, în sanatoriul de la Balotesti. Aici, în toamna lui 1950 suferă o dificilă și riscantă intervenție chirurgicală. Operația, care a constatat în îndepărtarea, cu un fereștrău chirurgical, a șapte coaste, urmată de rezecția plămânului stâng afectat de tuberculoză, a fost efectuată *fără anestezie*. Ca să poată suporta durerile atroce, pacientul a început la un moment dat să recite în original capodopera lirică a

lui Edgar Allan Poe, celebrul poem *The Raven*: „cu glas tare, din ce în ce mai tare și mai puternic, [...] din ce în ce mai sacadat, cu cât durerile operației creșteau...”, va reconstitui scena, după relatările medicilor, fiica scriitorului. Externat din sanatoriul Balotești, prin „aceeași concentrare de forțe, mai ales cele susținute de Victoria Maniu prin puternica Raia Nicolau, solid flancată de relațiile lui Barbu Slătineanu și G. Călinescu”, potrivit acelorași reconstituiri, în primăvara lui 1951 este internat în sanatoriul „Stejăriș” de lângă Brașov. În perioada convalescenței face rost de câțiva bani efectuând, „la negru”, traduceri și „stilizări”.

Relativ refăcut, revine în București. Plasticiana Mioara Minulescu – fiica poetului – izbuteste să-l angajeze ca muncitor necalificat într-un proiect al primăriei Capitalei. Necalificatul avea misiunea de a aplica mozaicul pe zidăria fântânii de la întretărirea bulevardului Ferdinand cu bulevardul Pache Protopopescu, plasată în rondul de vizavi de restaurantul „Izvorul Rece”. După aceea, la intervenția lui Mihail Sadoveanu, este angajat ca paznic de zi și ghid al muzeelor și bibliotecilor din „Parcul de cultură și odihnă I. V. Stalin”, actualul și eternul Herăstrău...

O geană de lumină i se conturează în anul 1955, când e angajat pe post de cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei R.P.R. În această calitate, colaborează la întocmirea a trei dicționare: al limbii poetice a lui Eminescu (coordonat de Tudor Vianu), englez-român și, cel de-al treilea, dicționar român de sinonime, la care a lucrat alături de Ion Dumitrescu și Gheorghe Bulgăr. Nou apăruta revistă *Caiete critice* îi acceptă în anul 1957, în secțiunea „Istoria literaturii române și universale”, studiul *Forme prozodice din secolul XIX*, excerptat din teza de doctorat din 1947, păstrată în manuscris. Recenzând numărul respectiv în *Scrisul bănățean*, fostul cerchist Eugen Todoran izbuteste să-și vadă trecută de cenzură mențiunea privind „reîntâlnirea unui nume cunoscut în trecut în critica noastră literară, Vladimir Streinu”. În context, faptul nu era deloc neglijabil, și nici lipsit de tâlc, „numele cunoscut în trecut” fiind până atunci, de mai bine de un deceniu, cu totul ocultat. Prin decizia lui Iorgu Iordan, directorul în exercițiu al Institutului de Lingvistică, în 1958 se vede suspendat din funcția de cercetător.

Septembrie 1959: înainte de a îmbrăca zeghea...

În noaptea de 11 spre 12 septembrie 1959, „Nicolae Iordache zis Vladimir Streinu” este arestat. Va fi judecat în cadrul lotului C. Noica – Dinu Pillat, victimă a ultimului val de arestări masive făcute în rândul intelectualilor din România. Peste nici o lună, i se pune sechestru pe averea mobilă și imobilă, iar pe 1 martie 1960 i se pronunță sentința: pentru delictul „crimă de uneltire contra ordinii sociale”, Tribunalul Militar îl condamnă la 7 ani de închisoare corecțională, 4 ani de interdicție a drepturilor civile și confiscarea totală

a averii. Condamnatului i se pune în sarcină participarea la întâlniri „conspirative” și „dușmănoase” acasă la Constantin Noica și la Dinu Pillat, cum și întreținerea de legături cu exilul românesc, atestate de primirea, citirea și difuzarea clandestină a unor cărți și manuscrise. Pe actul de condamnare mai sunt trecute delictele de „fiu de moșier, fost deputat PNT, scriitor reacționar – a susținut prin scris regimul de exploatare burghezo-moșieresc –, în perioada dictaturii antonesciene a devenit directorul unei reviste literare *Kalende* și după 23 august 1944 a adoptat o atitudine ostilă față de noua orânduire democratică”. Condamnatul primind „drept de recurs”, printre hârtiile aflate în dosar s-au găsit și referințele favorabile date de G. Călinescu și Tudor Vianu. Recursul demontează acuzațiile formulate la proces, însă „pedeapsa rămâne aceeași”.

4 octombrie 1962: După exact trei ani de pușcărie politică, este liberat prin decret de grațiere. După ieșire, depune cereri peste cereri pentru a-și recăpăta statutul anterior și a obține astfel un loc de muncă pe măsura pregătirii lui. Primește, sistematic, cinicele promisiuni de rezolvare *sine die*. Este respins peste tot, însă i se cere colaborarea la revista de propagandă destinată exilului românesc: *Glasul patriei*...

Epilog sau Mostră de funcționare a tragicului ironic. 8 februarie 1964: Ilie Murgulescu, președintele Academiei Române, avizează solicitarea lui G. Călinescu ca Vladimir Streinu să fie primit cercetător în Institutul de Istorie Literară și Folclor. Iorgu Iordan – șeful secției de Filologie din Academia R.P.R. – se opune propunerii lui Călinescu, directorul Institutului, de a fi numit șef de sector și dispune să fie încadrat pe postul cel mai de jos din nomenclatorul de funcții, și anume cel de documentarist. Nu peste mult timp, șeful Institutului reușește totuși să-l numească șef de sector. În martie 1965, G. Călinescu încetează din viață. După dispariția lui, Vladimir Streinu rămâne personalitatea tutelară și simbolică a, de acum înainte, Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. În interiorul instituției academice, devine modelul și mentorul tinerilor cercetători; nu al tuturor, ci, firește, al celor dotați cu neuroni capabili să-i înțeleagă mesajul. În iulie 1969, Tribunalul Militar București „achită de orice penalitate pe NICOLAE IORDACHE zis VLADIMIR STREINU”...

Scriitorul revine în viața literară. Este primit în Uniunea Scriitorilor, unde ajunge curând să ocupe o poziție proeminentă. Reprezentant al USR la întâlnirile PEN-Club, strălucește prin intervenția la congresul din Parma (1969). În 1969 e transferat de la Institut la nou înființata Editura Univers, pe postul de director. Între altele, inițiază aici seria „Studii”, investită cu prestigiu încă de la primele apariții: *Literatura europeană și Evul Mediu latin* de E. R. Curtius, *Structura liricii moderne* de Hugo Friedrich, *De la Baudelaire la suprarealism* de Marcel Raymond, toate apărute în traduceri de mare clasă. Cu statut de profesor invitat, în 1969-1970 ține la Facultatea de Litere a Universității București un curs de poezie modernă care prin mărimea și calitatea asistenței amintea frapant de cele ale lui Călinescu, iar prin noesisul ei desena un cer platonician, al Ideilor. Moare subit în după-amiaza zilei de 26 noiembrie 1970, în urma unui atac de cord.

Părăsea lumea de jos la vârsta de 68 de ani. La cea de 20, debutase printr-un concept critic și un stil constituite, adeverindu-ni-se azi drept

Spre sfârșitul vieții

cel mai precoce critic din marea generație a treia postmaioresciană. Poet și critic, Interbelicul îi acreditează excelența fără egal în hermeneutica genului liric. Face și politică de partid, știind – prin genă maioresciană și axiomă napoleoniană – că politica e destinul. La vârsta de 45 de ani e condamnat la tăcere vreme de aproape două decenii. Trei ani întregi este deținut politic. Când îl scoate din nou la lumină, însuși regimul politic care-l sacrificase (și

care acum își schimbase numai obrăzarele, nu și obrazul) recunoaște implicit că o făcuse dintr-o eroare judiciară. Paradigmatic pentru întreaga elită românească distrusă de comunism, destinul lui declanșează, încă o dată, o întrebare lipsită de consistență ontologică a factualului, dar tot atât de irepresibilă etic: Cum ar fi arătat, într-o istorie normală, opera omului care la cinci ani începuse școala primară, la douăzeci intrase gata format în literatură și, cu frenetic și obstinat orgoliu, căutase neîncetat să se ia la întrecere cu Timpul, devansând și astfel dezactivând draconicele, fatalele lui termene?

1 În articolul *Critic la 20 de ani sau Precocitățile lui Vladimir Streinu*, apărut în nr. 8 / 2020 al revistei *Viața românească* tratez acest aspect mai puțin comentat.

2 În documentarea demersului de față m-am folosit de propriile investigații în presa anilor 1944-1947, cercetată în vederea întocmirii ediției critice a operei autorului, de arhiva Vladimir Streinu de la Muzeul Național al Literaturii Române, cum și de prețioasa *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică*, vol. I-III (1944-1948), coordonator acad. Eugen Simion, apărută în 2010 la Muzeul Național al Literaturii Române.

3 Am încercat să le identific și să le comentez în cartea *G. Călinescu față cu totalitarismul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2011.

4 Spre a fi înțeles corect, gestul lui Călinescu se cuvine analizat și evaluat în contextul lui istoric și biografic, care îi potențează major semnificația. Dacă acest context ar fi fost unul normal, atunci și atitudinea confratelui ar fi apărut ca firească și deci n-ar mai fi avut nevoie de explicații. Or: În împrejurările date, deși era bine plasat politic, binefăcătorul asuma riscul de a fi ajutat un „dușman al regimului”, „al clasei muncitoare”, „al poporului” etc., cum este sigur că deja fusese catalogat Vladimir Streinu, de mult luat în vizorul noilor autorități. Cât despre relațiile interpersonale, în trecutul lor interbelic, cum și recent, nimic nu făcea previzibil gestul confratelui acum academician și membru în parlament. Dimpotrivă, el venea pe un teren minat, începând cu intrarea în scena literară a lui Călinescu, în 1927, și sfârșind cu ciocnirile de după 23 august 1944. Tensiunile și conflictele antebelice fuseseră de temperament, conduită și opinie critică, celelate – de natură politică (ziarele *Națiunea* vs. *Dreptatea* din acei ani sânt pline de agresivitate reciprocă). Dacă diferendele politice fuseseră bătălii recente și de mai scurtă durată, cele literare arătau un întreg război, având ca puncte culminante tratamentul aplicat lui Vladimir Streinu în *Istoria* lui G. Călinescu din 1941, unde-l reținuse exclusiv ca poet, respectiv irepresibilele reacții ale acestuia la apariția monumentalului op, în parte consemnate de Lovinescu în *Agende* sale literare, precum și – replică indirectă – colaborarea la *Istoria* triumviră din 1944, gândită ca răspuns polemic la cea publicată de Călinescu – v. mai sus). Scoase din contextul lor istoric și biografic, diferendele polemice aveau să fie explicate, cu detașarea senectuții și cu calm epistemologic, de către însuși Vladimir Streinu, îndată după moartea fostului său rival. La bază s-ar fi aflat incompatibilități funciare, de natură. Pe de o parte o structură barocă aflată într-o incontinență raportare în contradictoriu la alții și chiar „contrazicându-se spectaculos pe sine însuși”, pe de alta logica senină, de observație clasică, a *distinguo*-ului.

Cristina CHIPRIAN

În fața la „Humanitas” un om de zăpadă

„Această carte* mi-a fost dictată” declară Angela Baciú despre formula literară a noului său volum. Nu este poezie, proză, fotografie, roman. Nu este ficțiune, nu poate fi încadrată într-o formulă literară. Poate fi citită și ca poveste. Trimite către un reper geografic, dar și către unul spiritual – Frida/ cafenea sibiană și artist plastic mexican. De asemenea, trimite către o iubire reală (povestea de dragoste a unei femei stângace pentru balerinul...). Este un experiment literar care ocazionalizează un experiment existențial.

Cartea este de unică folosință – mai bine spus de fiecare dată o citești altfel. Spațiile albe și dispunerile cuvintelor în silabe incită la recitare, sau la rescriere. Este o carte „scrisă cu mâna stângă”, care grupează multe poncife, ce așteaptă o resemantizare. De aceea se adaugă recomandări: a nu se consuma peste limita admisă, a nu se solicita pensionarea lectorului, a se încerca un elixir pentru tinerețe. Se încearcă, pe încheietura mâinii, precum un parfum. Motto-ul invocă iubirea necondiționată.

Basmul traversează lirismul meditativ: starea lirică se desprinde de mit (acela al diluviului), cheamă imaginul magic (metamorfoza batracianului) și recomandă atitudinea neutră. Existența în spațiul non-ficțional se traduce printr-o acumulare de fragmente cotidiene care nu permit opțiunea. Rațiunea se sprijină pe hazard, iar acesta se sprijină pe interogație: „cu care mână să deschidă ușa apartamentului?”. Este o decizie mediată – pentru că ambele mâini sunt inoperante –, dar și o aspirație – toate obiectele sunt destinate utilizatorilor canonici ai mâinii drepte.

Limbajul cotidian, nesupus purității, permite accesul necondiționat către plurisemantic: statul paralel este acela în care noi nu existăm; serviți cu încredere, e de pomană. Parafraza aplicată enunțului consacrat resemantizează și reinterpretează. Cuțitul zimțat este mai eficient, tranșează cozonacul, deschide venele și plicul de la anaf, pentru aceea „lăsați zimții să vină la mine” (*zimții sau dinții*). Asociație poncifului „casă dulce casă” se aglomerează obiecte reale sau transfigurări. Poza din Cro-Magnon, mukul de lumânare, lista cu materiale electrice și piese, procesul verbal, decizia de pensionare, ceasul oprit la 13:22 și interogația „dar, unde-s zăpezile?!”

Melancolia pentru universul deformat înfruntă fina ironie adresată unei lumi încă neconstituite:

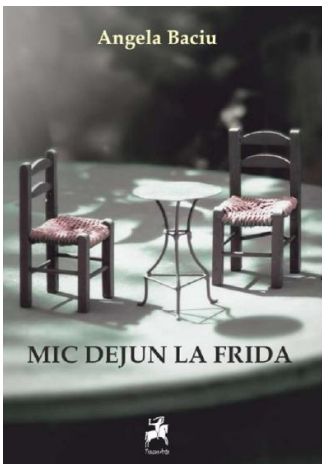
filmul despre recolta de porumb din comunism induce o contradicție de atitudine (era frig, dar era bine) și una de valoare (ce mai înseamnă azi depănușatul?). Vecinătatea tragicului înobilează („a vrut să se arunce... era frumos...era al meu”). Conotația absurdului teatral adaugă profunzime („nevoia ta de detașare alimentează nevoia mea de afecțiune”). Cuplul se conturează din răsturnări ierarhice și permisiuni insuficiente: mandarinul miraculos cu șorț de bucătărie; doamna care își scoate bocancii, enoriașă care asistă la slujbă în partea bărbaților/în partea ailaltă a lumii.

Dar iubirea își reafirmă condiția și se reconfirmă. „Te iubesc” pe un bilet prezentat echivalează cu o lună plină în mijlocul orașului: stârnește râsul, recheamă amintirea (mă sunai de la telefonul public cu fise; chiuveța spartă în curte). Jocul „Fazan” asociază nume de personalități. La cafenea se asociază simboluri, se fac conotații: ei/ele zidesc pe Ana, 5 potcoave atârnav „de cai morți. sau cai verzi pe pereți”. Banalul cotidian readuce farmecul legăturii adolescente: poșeta defectă va fi reparată cu elastic, se leagă precum mărul în piață, în schimb politica „nu mai face nici cât o ceapă degerată”. Libertatea sentimentelor se amplifică prin libertatea fiscală din Vamă și aceea morală (fumam trabuc și făceam prostii). Rememorarea conferă valoare și sens: melodia lui Dan Spătaru, miera Ira de la casa Pogor, nașterea prematură și semnul din naștere al norocului, șters fără urmă. Periplul traversează istoria, continentele și domeniile ocupaționale, recuperând uneori reperul inițial: Frida mexicana cu aspect atrăgător-exotic, Frida sibiană ce servește omletă și ocazionalizează relații stabile.

Imaginile recompuse creează proiecția ideală a femeii care a trăit „cum o tăia capul”. Ocazional umblă desculță, pentru că i s-au rupt papucii, poartă în păr algele de la Neptun și consideră că a face cozonac reprezintă o reală „frământare”. Este amuzată de curtoazia nebunului de la gară, care o va duce la altar. Rochia probată are bolduri ce rănesc, conferă culoarea maro, care s-ar putea face pământ, pentru că să nu mai doară și să înflorească. Scăderea ființei poate însemna sporul spiritual.

Ciorile din parcul Cișmigiu conotează moartea, dar și viața (viii cu viii). Firma de descarcerări afișează o reclamă stângaci formulată. Dar vocea, care a însumat instanțele liric-narative, reformulează, precizând că viața are farmecul ei, consumată în registrul argotic („Noi vă tragem cel mai bine”). Aceasta a fost povestea de dragoste eternă și banală a unei femei nemuritoare și stângace.

*Angela Baciú, *Mic dejun la Frida*, București, Editura Tracus Arte, 2020

siluete

Al. CISTELECAN

O monografie a iubirii (Gina Sandri)

Administratorii noștri literari n-au prea băgat-o în seamă pe Gina. Nici unul din cele două mari dicționare, nici *Dicționarul Scriitorilor Români*, nici *Dicționarul general al literaturii române*, nu-i dăruiesc măcar, de milă, un rînd. Ba nici baremi Mihai Zamfir în *Poemul său românesc în proză*, cu toate că Gina și-a scris *Printre clipe*¹ chiar sub forma speciei cuvenite cărții lui - și nu compromițător, ci de-a binelea onorabil și (pe alocuri) lăudabil. Dacă gloria ei de poetă e la acest nivel (lamentabil, și o lamentez și eu), măcar cea de actriță compensează cruda nedreptate. Din portretul dedicat carierei ei de actriță și artei sale dramatice de către Nicolae Havriliuc² aflăm că s-a născut la Iași (în 1885) și a murit tot acolo (în 1952) și că o chema, de fapt, Getta Sion. Ar fi studiat actoria la Paris și ar fi jucat pe scenele de acolo înainte de a juca apoi la Compania Bulandra, la Cluj, Cernăuți, Chișinău și-n final la Iași. Când juca la Bulandra, s-a și căsătorit cu Petre Bulandra, fratele lui Tony. La Cernăuți și la Iași a fost și profesoară la conservatoarele de artă dramatică, avînd elevi celebri (între alții, pe Birlic, bunăoară, la Cernăuți, și pe Octavian Cotescu, la Iași). O schiță biografică a Ginei, realizată tot de Havriliuc, e pusă în fruntea celor citorva poeme cu care Gina e prezentă în antologia *Actori poeți – poeți actori*.³ Măcar atîta.

Scriu cu metodă profesează Gina. Își alege mai întîi tema (care nu putea fi decît dragostea, se-nțelege) și apoi o taie în cîteva anotimpuri de sentiment, împlinind astfel o monografie prin introspecții și depunînd, așadar, mărturie personală pentru fiecare sezon erotic. Cinci sezoane crede Gina că are dragostea, împărțite și ele în episoade/clipe: „clipe în care crezi”, „clipe fierbinți”, „clipe în care te supui”, „clipe de care îți amintești” și fatalele „clipe negre” de la sfîrșit. E un scenariu clasic de *incrementa atque decrementa*, pornit de la fiori și invocății și încheiat în cîntări de îngropăciune sentimentală. Dar în toate secvențele curge „într’una izvorul gînditor al cuvintelor de iubire”, după cum corect proclamă *Dedicăția*. Totuși, nu sub semne bune începe acest recitativ de inimă, căci chiar în pragul lui, „astăzi, Soarta îmi vestește amărăciune!” Se înșela însă Gina, căci finalul poemului – *Visului* – e o veste de triumf, nu de amărăciune: „Pe fața timpului nicio umbră nu trece.../ Și Himera de aur îmi surîde... acolo... neîncetat...”. Chiar dacă nu triumf imediat, căci protocolul pretinde o oarecare așteptare învăpăiată: „A! De-ai veni cuminte, sărac și vesel, aducînd /.../ lanțurile dragostei căreia mă închin și floarea tainei celei mai adînci!” (*Așteptare*).

„Lanțurile” prevestesc un fericit prizonierat de inimă, iar „floarea tainei” e chiar floarea iubirii. Deși încă în sala de așteptare, Gina aude neîncetat „cîntecul dragostei neadormite” (dar nu fără presimțiri de suferință, căci cîntecul „își leagănă neodihnit durerea-i”) (*Cîntec în umbră*). În fine, lucrurile menesc deocamdată a bine și toate-i glăsuiesc Ginei de dragoste și fericire: „firea, nădejdea, soarele îmi vorbesc laolaltă de fericirea ce aștept!” (*Liniste*). Ziua fericită și sosește, cu toate că Gina are oarece probleme de vanitate (iubirea-vanitate e și varianta ei), peste care calcă greu: „Zi frumoasă! Ai însoțit

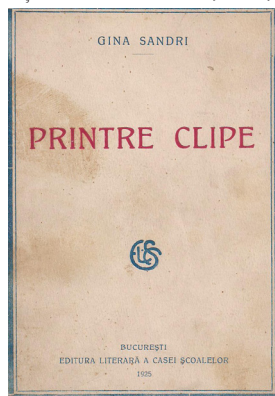
scumpa sărbătoare a copacilor îmbătați de raze strălucitoare și ai legănat totdeodată cu cîntece limpezi, minunata înfrîngere a unei mîndrii înduplecate” (*Am pășit toată ziua...*). Dar oricît de tenace ar fi vanitatea, nu e cum rezista fascinației: „Ce frumoasă e lumea care-ți strălucește în priviri... acolo e universul meu, comoara mea, viața mea întreagă!” (*L-ai auzit?*). E o revelație de inimă care schimbă cu totul paradigma de simțire și Gina trece, în sezonul al doilea, la beatitudini și dionisiace: „tot ritmul sacru se împrăștie în mine, sălbatec, fără frîu și mă închin Vieții pe pragul frumuseții ei!” (*Da... înțeleg viața!*). Trăiește de-acum doar în frenezia de fiori: „Nu mai vreau alt nimic pe lume, decît concertul acesta de nedeslușiți fiori!” (*Să iubesti...*). Și mai ales în extaza dedicației: „Vreau să trăiesc numai prin tine, să te doresc numai pe tine, și să trec prin viață, cu ochii numai la dragostea mea.” (*Vreau*). E o pasiune atît de năprasnică încît viața are pentru Gina un singur imperativ: „Iubește! Zadarnic viața se frămîntă, batjocorește și lovește! / Iubește! Zadarnic viitorul se ascunde întunecat și rece!” (*Cîntec de dragoste*). Vocabularul declarațiilor s-a făcut scrum de atîta intensitate pasională și din el a mai rămas doar o singură incantație: „Te iubesc...te iubesc...vai! ascultă-mă...” (*Ascultă!*) Sezonul trei e, nu un jurămînt de supunere, ci o fericire deplină a supunerii: „Mă simt legănată în căldură, și mă ghemuiesc pe divan, și vara mă îmbată mai deplin, decît în căldura zilei senine de iunie; singurătatea luminează mai bine decît raza cea mai limpede, iar tăcerea e un cîrîp mai curat și mai tînăr decît cîrîpitul păsărilor” (*Vară*). E varianta domestică a extazelor de dinainte. Numai că, așa cum bine-a zis Rilke, sentimentele nu durează. Nu ale tuturor (dar ale Ginei, da). Vine momentul în care iubirea a devenit o poveste, o amintire tot mai îndurerată: „În zadar, însă, îmi închipui cuvintele acestea

șoptite de glasul tău; n-aud, în mijlocul întunericului meu, decît geamătul surd și adînc al lacrimilor...” (*Ar fi trebuit să-mi spui*). Și pe Gina o părăsesc toate bucuriile odată ce-a părăsit-o dragostea: „Cerule străluce în brațele limpezi ale verii, dar nici o rază nu ajunge pînă la sufletul meu” (*Poveste de demult*). Inima i se împietrește de durere: „Sufăr... vreau...și nu îndrănesc; inima mea bolnavă, inima mea mută nu mai cunoaște decît amarul posomorît; toată flacăra ei a pierit” (*Sufăr, vreau, și nu îndrănesc...*). Singurătatea și amintirile fac un calvar: „atît e de crud chinul de a fi *doi* în vis și *singură* în viață...” (s. aut., *Visul meu*). O inimă care se întunecă și-n care se adună „toată întunecimea” agonizează în acest penultim sezon. O inimă care moare de-adevăratelea în ultimul: „Nimic... nimic...pretutindeni golul” (*Nimic*). O inimă „sicriu”, „rece și goală”, asta rămîne și din povestea de dragoste a Ginei. E punctul care încheie monografia. Nici nu mai era ceva de adăugat.

1 Gina Sandri, *Printre clipe*, Editura literară a Casei Școalelor, București, 1925.

2 Nicolae Havriliuc, *Teatrul Azi*, nr. 5-6-7/2009.

3 Antologie de Lucia Nicoară și Cristiana Gavrilă, după o idee de Mircea Ghițulescu, Prefață de Cristiana Gavrilă, Editura Brumar, Timișoara, 2008.

Liviu ANTONESEI engramă critice

Jurnal de scriitor în vremuri secetoase

L-am cunoscut pe Kocsis Francisko la Tîrgu Mureș acum vreo 35 de ani, cu prilejul unui eveniment cultural la care fusesem invitat. Am băut și o cafea împreună cu el și cu poetul Soril Miavoe. Din păcate, după aceea ne-am pierdut din vedere. Din fericire, anul trecut i-am descoperit câteva traduceri din Markó Béla și alți poeți maghiari de aici și din Ungaria care mi se păreau că sună perfect, ca și cum ar fi fost scrise direct în română. La sfîrșitul anului, am citit excelentul roman al lui Péter Demény, *Splendidul mistreț*, tot în traducerea sa și iarăși am fost uimit de calitatea versiunii românești. Cum aveam în plan să fac mai bine cunoscută poezia autorilor de limbă maghiară de la noi, la rubrica mea săptămînală de pe blog, *Cercul Poeților Apăruți*, am procurat mailul său și i-am cerut sprijinul. Cu o amabilitate rară în zilele noastre, mi-a trimis imediat antologia poezilor maghiari de la *Echinoc* și un frumos teanc de volume individuale, o mică bibliotecă esențială. Dar mi-a trimis și o parte din volumele sale, așa că am avut prilejul să descopăr pe lingă traducătorul excepțional, un poet rafinat, un prozator excelent, ingenios, cu frază perfectă, dar și un diarist care m-a tulburat din mai multe motive. Trebuie să spun că Kocsis Francisko scrie numai în limba română, într-o excepțională limbă română, bogată și subtilă, cu cuvinte vechi și rare recuperate oportun, pe care rar o întîlnesc la scriitorii noștri de azi.

Dar despre jurnalul acela care m-a tulburat vreau să scriu mai pe îndelete. Are numai o sută de pagini, se întinde pe durata deceniului al nouălea, cel mai sinistru cu excepția celui „obsedant”, și se cheamă, nu fără motiv, *Arta de a evita necazul*. M-a tulburat mai întîi pentru că am acoperit și eu o parte a acestei perioade în două jurnale, *Jurnal intim*, deocamdată inedit, pentru perioada 1980 – 1984, și *Jurnal din anii ciumei*, apărut deja în două ediții, pentru ultimii trei ani ai comunismului. Dar m-au tulburat și unele coincidențe. Francisko își ținea caietul de notații în pivniță, ascuns sub învelișul de protecție al unei conducte, pe cînd eu lucram cu două caiete, unul la institut, păstrat în fișetul regretatului profesor Ion Holban, șeful meu, celălalt acasă, într-o ascunzătoare improvizată în

spatele căzii. La lectura primelor vreo 20-30 de pagini, mă întrebam de ce a avut nevoie KF să ascundă caietul, părea un jurnal de scriitor, preocupat de scrisul său, de problemele personale, în notații scurte, dar alerte, care te țineau la lectură aproape de pagini. Nu vedeam însă un motiv de a fi pătrat ascuns. Mă înșelam.

Mă înșelam pentru că treptat apărea o răsucire, nu una stilistică, ci una tematică. Nu este vorba deci despre o „tăietură”, o *Kehre*, ci chiar despre o răsucire lentă. Tot mai mult notațiile de natură personală, literară și estetică fac loc celor de observație socială și politică. Jurnalul nu are repere cronologice precise, în afară de intervalul mare de un deceniu, dar nu este greu să-ți dai seama că respectiva răsucire, schimbarea de accent tematic se petrece în funcție de degradarea tot mai masivă și mai accelerată a vieții comunitare, a vieților noastre, în ultimul deceniu al regimului comunist. Sigur, Kocsis Francisko este scriitor și nu lipsesc paginile referitoare la viața literară, îndeosebi din Tîrgu Mureș, dar sînt episoade legate mai ales de aspectele sumbre ale acesteia – cum rămîi fără drept de semnătură, cum dispar cărțile din planul editorial sau cum nu sînt tipărite cele incluse în planurile ferme ale editurilor. Episoade care îmi amintesc de unele similare petrecute la Iași sau în alte locuri din țară, pe care le-am prins și eu în jurnalul meu. Sînt și cîteva bancuri de epocă în carte care, ca și atunci, m-au făcut să rid. În același timp, copios și amar. Rîsu-plînsu nostru caracteristic.

Lectura *Artei de a evita necazul*, dar și a altor jurnale din epocă, cum ar fi cel masiv al lui Mircea Zăciu sau cel însoțit de documentele de Securitate puse în paralel publicat de Stelian Tănase. Să nu uit excelențele „fragmente salvate” ale lui Vasile Gogea. Mă și gîndesc dacă o editură nu ar putea face o serie, un corpus care cuprîndă toate aceste jurnale, care pot oferi grupat o sumă de mărturii extrem de interesante și, după cum mi se pare mie, importante pentru înțelegerea unei epoci sinistre, în care cenzura, îndrumarea ideologică și „brațul înarmat al partidului”, Securitatea, au condus literatura aproape de sufocare. Dacă asta nu s-a întîmplat pînă la capăt este numai pentru că rezistența, fie ea propriu-zisă, fie „prin cultură” a găsit modalități pentru a asigura supraviețuirea, în vremuri secetoase, de epidemie represivă. Iar aceste jurnale au asigurat și ele cumva supraviețuirea integrității mintale a autorilor respectivi.

Cartea lui Kocsis Francisko nu este spectaculoasă, nu mizează pe efecte de suspans sau stilistice, e o relatare mai degradă albă, desigur într-o impecabilă limbă română și, poate, tocmai din acest motiv efectul lecturii este atît de tulburător, nu doar ordine literară, ci și existențială, prin urmare etică, filosofică, religioasă. Sigur că deplîng că a trebuit să treacă prin toate aceste experiențe, cum regret că am trecut cu toții, dar fără această experiență, nu aveam această mărturie. Cartea este și un fel de răscumpărare a suferinței. Aceasta a fost, iar ea nu poate fi ștersă, nu s-a inventat comanda *delete* pentru suferințele noastre, dar încercăm să ne consolăm cu gîndul că măcar n-a fost în zadar...

5 februarie 2021, în Iași

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Tata. Nu i-a scăpat niciuna dintre facultățile de reeducare, le-a absolvit magna cum laudae: Jilava-Canal-Suceava-Pitești-Gherla-Aiud (1947-1953). Astăzi ar fi putut împlini 92 de ani. (1.03.2020)

* Rondul la Flendurosu e trecut pe răboj. După ce mi-am pregătit-o, mă pregătesc să-mi beau cafeaua, în simbioză cu una bucată țigară doar, nu care cumva să se simtă discriminată. Mă frîsui, gîndind la cele duse, multe și

de necuprins. Pe urma săgeții, care umblă bezmetic pe ecranul laptopului, privirea cade undeva în dreapta jos. Între un 5 și un alt 5, stă stînger 0. Început și sfîrșit. Nu ș ce mai fac și privirea se ghemuiește iarăși acolo, ca un animăluț înfrigorat, căutînd cotlonul familiar. Da' de unde. Cel de-al doilea 5 s-a lipit de primul, l-a dat la spate pe 0, că tot e cantitate neglijabilă și cine stă să-și bată capul cu el, nu e vrednic de băgat în seamă. Cum curge nisipul în clepsidră, așa susură timpul prin viața laptopitecului. Doar cu ceva mai puțină transparență.

* După recentul Lecce – Atalanta 2-7 (duminică, în campionatul Italian), latinescul „Festina lente” este pasibil de o bizară actualizare... Festina Lecce (grăbește-te să încasezi!).

* Ieri, undeva pe Sf. Sava, mi s-au întretăiat pașii cu cea mai frumoasă femeie văzută vreodată de mine. Și mi s-a tăiat filmul pe care îl știu precum peștele acvariu în care poate că s-a și născut. Ea era pe finalul zebrei, eu la începutul ei. M-am întors, ceea ce nu fac niciodată, cît s-o urmăresc puțin cu privirea. A intrat în clădirea neoclasică a hotelului Eden. Oare ar fi putut intra în altă parte? Am reușit să duc la capăt zebra, întrebîndu-mă dacă mai sînt în viață. În viața mea. Care e o lume, poate și cu intrări separate, sigur cu ieșiri neașteptate (în decor? din minți? din matrix? de urgență?). Apoi, o sută de metri mai tîrziu – dar, poate că au fost o sută de ani! – , am văzut un cîine. Nu orice cîine, unul de patrimoniu. Și mi-am revenit. În conviețuirea, simbioza aceea din care, atunci cînd este în datele ei depline, fiecare dintre părți își extrage echilibrul.

* Leuțul, leul în miniatură, se pregătește să iasă din iarnă. Nu l-aș fi crezut în stare, după cum îl vedeam cu mai puțin de jumătate de an în urmă. Își face încă neabătut rondurile, păstrînd un aer tacticos și detașat în toată decrepitudinea ce i-a asediat trupușorul pipernicit și s-a răspîndit în el! O fi adulmecat că e protagonist într-un soi bizar de documentar... în mișcările sale pe bîjbuite, se simte o voință de a merge mai departe, pe care oamenii n-o pot înțelege pînă la capăt. Un oximoron întrupat, cîtă măreție în vietatea asta împutînată! Și simt în prezența lui, trecînd neabătut în seamă, haloul de liniște în care se va afunda nu peste multă vreme, acolo unde ceasul biologic ne întoarce pe cea mai naturală cale, într-un act de restituție totemică. P.S. A fost mai mult decît o recompensă, a fost o mică sîrbătoare, ieri. Un mic dejun cu pulpă de pui dezosată. Doar decolul a lăsat de dorit, pavele în loc de iarbă.

* Am avut și eu faza mea de fuoriclasse

într-ale portretisticii în creion (...pe cuțit, am pus mîna ceva mai tîrziu!), dar cum la vremea aceea, poezia mă luase și ea tare de cap, i-am pus punct. Ultima faptă de arme, portretul unui celebru afin, Edvard Munch (9.03.1983). N-am mai recidivat, a mai fost doar o tentativă fortuită, cîndva, în iunie 2004, cînd mă aflam în Place de Tertre și un portretist stradal, bărbos și el, cum altfel, m-a acostat, întrebîndu-mă dacă nu m-ar tenta un portret. Într-un acces antinomic, am fluierat și eu drept în Sacré-Coeur des Arts și l-am întrebat dacă nu vrea să-i fac eu unul, gratuit, doar cît să mă dezmoțesc. S-a îndepărtat precipitat, cu o îngrijorare abia disimulată. Deh, d'ale concurenței damfuri, presupun...

* O LUME ÎNLOCUITĂ (UN NECROLOG). Nu am confirmarea, dar indiciul, în jurul căruia s-a înfășurat presimțirea, ca un vrej toxic, mi-e de-ajuns. Flerul meu aproape cînesc îmi spune. Cea mai bătrînă cățelușă dintre cei rămași de-a lungul (și nu e, nici pe departe, mult spus!) Păcurariului, s-a dus. Avea reședință o cușcă improvizată, dar încăpătoare, solidă, în colțul gardului bisericii Sfîntul Mina. Sîmbătă, 29 februarie, în cea mai rară dintre zilele omului, calendaristic sînd și cugetînd, am văzut-o pentru ultima dată. Astăzi, miercuri, 4 martie (LATER EDIT: am mai trecut pe acolo și sîmbătă, 7 martie, e clar!), cușca dispăruse, o știu acolo de vreo 8 ani, cînd mi s-a întîmplat pentru prima dată, nu-mi amintesc de ce, să o iau prin spatele blocurilor din Păcurari, probabil cu speranța că îmi voi spori „lista de prieteni”, așa se întîmplă mereu, prietenii mei sînt discreți peste măsură, preferă locurile lăturalnice. Ca și mine de altfel, evit de cînd mă știu locurile aglomerate, mă împiedică să gîndesc și (re) acționez bizar, necontrolat, ca și cum cineva mi-ar lua-o înainte mereu și mi-ar dicta gesturile pe care le fac, vorbele pe care le spun, ca să mă facă de ocară. Ca tîgru de apă, sînt singuratic și suspicios, iar între tigri, aceia care iubesc cîinii sînt, pesemne, mai rari și decît siberienii. Știu puține despre ea, însă am înțeles că nu era doar tolerată, ci iubită și ocrotită, o vedeam cîteodată chiar și în curtea bisericii, deși, cel mai adesea alegea iarba dintre carosabil și trotuar sau cîteva unghere, pliuri formate de pereții blocului în spatele căruia este biserica. Nu-mi amintesc s-o fi mîngîiat, poate doar abia am atins-o o dată, de două ori, nu mai vedea și nu auzea de mult, îmi era teamă să n-o sperii. Nu am nicio fotografie a ei, nu știu de ce, așa s-a întîmplat, subliminal, bănuiesc, o asimilasem ca pe o permanență. Era neagră, gracilă, cu un cap ascetic, de Anubis. De destulă vreme, avea un mers deșelat, picioarele din spate o susțineau tot mai anevoios, se muta de colo colo, nu era în apele ei, părea hărțuită de o nălucă. Nu cred s-o fi auzit lătrînd vreodată, era un fel de adiere a locului. A fost una dintre balamalele lumii mele, în mare parte retrasă în interior, ea însăși, un limb, o prelungire tot mai anacronică a lumii ce odată putea fi văzută cu ochii liberi, așternută firesc, peste tot. O lume înlocuită. Din care, acum, abia se mai întrezăresc fișii, zdrențe, mai scînteiază frînturi răzlețe, ca niște fosfene, atunci cînd închizi ochii strîns... P.S. Portofoliul se subțiază, iar îmbătrînirea este neputință de a mai înlocui ceea ce pierzi și de a te mai recunoaște în ceea ce te înconjoară. Cînd alteritatea se frînge în hăuri negre, reflexia e înăbușită în turbure opacizare și reflecția duce la înstrăinare. Aîdoma odiseei ciclice a celulelor, care încetează să se mai refacă. Dislocat, dez-locuit, pînă la a rămîne nelocuit. Eu.

Virgil DIACONU

Răspuns la Iov, sau Jung despre dreptul Iov și Dumnezeu cel nedrept

Studiul *Răspuns la Iov*, al psihologului Carl Gustav Jung (1875-1961), este inclus în volumul C.G. Jung, *Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu*, tradus în limba română la editura Teora, în anul 1997 (1). *Răspuns la Iov* (110 pagini, plus cinci pagini de note), al cărui titlul original în limba germană este *Antwort auf Hiob*, a fost scris la 76 de ani și a apărut într-o primă ediție în anul 1952. Studiul are ca obiect *Cartea lui Iov*, cea mai importantă carte poetică a Vechiului Testament, scrisă, spune Jung, între 600 și 300 î.Hr. Autorul ei a rămas până astăzi necunoscut.

Portretul lui Iov și al lui Dumnezeu

În studiul *Răspuns la Iov* Jung urmărește să prezinte trăsăturile morale ale celor două personaje principale aflate în conflict, Iov și Dumnezeu. De fapt, trăsăturile morale ale lui Dumnezeu (Iahve, Iehova) și ale lui Iov sunt extrase de psiholog chiar din conflictul dintre cele două personaje. Să urmărim cele două portrete făcute de Jung.

Dumnezeul din *Cartea lui Iov*

Cartea lui Iov debutează cu pariul pe care Dumnezeu îl pune, în cer, cu îngerul său, Satan, cu privire la credința și loialitatea lui Iov față de Dumnezeu. Pentru a-i încerca credința, Dumnezeu îi permite lui Satan să arunce asupra lui Iov o serie de nenorociri, așa încât Iov își pierde pe rând turmele și servitorii, fiicele și fiii, iar el este umplut de lepră. Atât Satan, cât și Dumnezeu speră că aflându-se într-o asemenea situație nenorocită și într-o asemenea suferință Iov își va pierde credința și îl va huli pe Dumnezeu.

Cu privire la Iov, trebuie spus că acesta este un om deosebit de credincios, cu frică de Dumnezeu, drept și făptuitor al binelui, și că însuși Domnul afirmă despre el, la începutul cărții, aceste lucruri care demonstrează moralitatea și fidelitatea sa față de Domnul. Și, deși Iov nu are nicio vină, iar Dumnezeu știe foarte bine acest lucru, El îi îngăduie lui Satan să arunce asupra lui Iov cele mai cumplite nenorociri.

Cu aceste pedepse lipsite de orice temei date lui Iov, se trasează cele mai puternice tușe ale portretului lui Dumnezeu.

În primul rând, pedepsele aruncate de către Dumnezeu, prin Satan, asupra lui Iov, îl determină pe Jung să își pună problema *dreptății lui Dumnezeu* și să se îndoiască de ea. De fapt, pedepsele date de Domnul lui Iov, fără ca dreptul Iov să aibă vreo vină, arată „lipsă de scrupule și cruzime” (ibid., p. 216) din partea Domnului, spune Jung, care punctează în acest fel „nedreptatea flagrantă a cărei victimă a fost Iov” (ibid., p. 217, p.m.). Față de Iov, „Dumnezeu nu vrea nici câtuși de puțin să fie drept” (ibid., p. 218), spune psihologul.

În al doilea rând, Jung observă că pe Dumnezeu nu îl interesează nici suferința în sine a lui Iov, nici faptul că Iov îi cere insistent să îi facă dreptate. De fapt, situația în care se află Domnul este destul de dificilă, pentru că El ar trebui să îi facă dreptate lui Iov chiar împotriva Sa, pentru că El este singurul vinovat de toată suferința robului său... Satan nu este decât o unealtă a lui Dumnezeu, pentru că el l-a nenorocit pe Iov numai cu îngăduința expresă a Domnului.

Despre Dumnezeu din *Cartea lui Iov*, Jung afirmă

că acesta „era totodată rațional și irațional, bunătatea stătea alături de cruzime, forța creatoare alături de voința distructivă”. Dumnezeu este un pachet de contradicții:

„Iehova nu este disociat; el este o antinomie, o sumă de contradicții interioare, condiția indispensabilă a dinamicii sale monstruoase, a atotputerniciei și a omnisicienței sale” (ibid., p. 209).

Jung înțelege *Cartea lui Iov* ca pe o dovadă a „unei drame divine”, dramă provocată de accesele de mânie și gelozie ale divinității. Contradicțiile psihice ale divinității afectează, inevitabil, raportul acesteia cu muritorii:

„Pe de o parte, Iehova se poartă irațional, după modelul catastrofelor naturale și al altor dezastre imprevizibile; pe de altă parte, vrea să fie iubit, adorat, rugat și laudat, ca fiind cel drept.” (ibid., p. 224)

Psihologul punctează faptul că „toanele imprevizibile și accesele de mânie devastatoare erau cunoscute de multă vreme” în lumea israelită. „Amoralitatea lui Iehova” (Jung) nu era ceva nou (ibid., p. 209). Iată de pildă cum îl vede Moise pe Dumnezeu în *Psalmul 89*, care este supranumit *Rugăciunea lui Moise*:

„Că ne-am sfârșit de urgia Ta și de mânia Ta ne-am tulburat. (...) și în mânia Ta ne-am stins. Întoarce-Te, Doamne! Până când vei sta departe? Mângâie pe robii Tăi!” (*Psalmul 89*, 7, 9, 15).

Cu aceste date despre Dumnezeu (Iehova), psihologul poate să concluzioneze că Dumnezeu este „dreptatea însăși dar și contrariul ei, în mod tot atât de total.” (ibid., p. 212). Dovadă este cel puțin nedreptatea făcută lui Iov.

Portretul negativ făcut de Jung lui Dumnezeu este destul de dur. Observând că Dumnezeu „a biruit dreptatea” lui Iov (*Iov 13*, 25), psihologul consideră că „din punct de vedere uman, comportamentul lui Dumnezeu e atât de revoltător (...)”! (ibid., p. 215). Înregistrând „spectacolul (...) sălbăticiei și lipsei de scrupule divine”, Jung afirmă că Domnul Iahve „nu poate fi calificat decât ca *amoral*” (ibid., p. 206).

Diferența dintre cele două personaje, Iov și Dumnezeu, este, după cum se vede, destul de mare. Iov și Dumnezeu sunt personaje antitetice, iar toată *Cartea lui Iov* prezintă această antiteză dintre condiția lor morală, acest conflict între dreptatea lui Iov și nedreptatea pe care Dumnezeu i-o face dreptului Iov și nu numai lui.

Dumnezeul umanizat din Noul Testament

Cartea lui Iov demonstrează că „Iov se află, din punct de vedere moral, mai presus de Iehova” (ibid., p. 244), afirmă Jung. Iar Iehova/Dumnezeu „recunoaște, în mod indirect (...), propria sa necesitate de a ajunge din urmă umanitatea” (ibid., p. 245), deci de a deveni *moral*. Trezirea morală a divinității se petrece însă peste timp, deci după episodul cu Iov, în momentul în care Dumnezeu decide să conceapă cu fecioara Maria, în mod miraculos, un fiu, pe Isus, care va fi numit Isus-Dumnezeu sau Isus-Tatăl. Iată ce spune Jung în acest sens:

„Tatăl vrea să devină Fiu [Isus], Dumnezeu vrea

50 numere și 5 ani

Cincizeci de numere ale revistei *Expres Cultural*! Pe anul cinci de apariție! Desigur că este un prilej de bucurie pentru inițiatorii acestui proiect cultural viu, într-un oraș în care revistele culturale, nu puține la număr, acolo unde există experiență, pasiune și dăruire, apar în continuare, în timp ce în alte locuri, cum ar fi Oradea, unde revista *Familia* se zbate, după mai bine de 150 de ani de apariție, între a fi și a nu fi sau a fi altfel, ori a intra în posesia unui pricăjean în serviciile unui bolojan de ocazie, vremelnice, revistele trag din greu să se alăture eforturilor de menținere a identității naționale, prin actul, viu și scris, de cultură autentic românească. Iată, la Iași, chiar dacă unele reviste au dispărut, așa cum s-a întâmplat cu *Cronica*, înlocuită de o veche echipă dăruită cu *Cronica veche*, ori cu *Dacia literară*, devenită buletin de informare sau catalog de proiecte începute și neterminate, însă, cu eforturile unui om dăruit culturii ieșene, dar și naționale, cum este Lucian Vasiliu, și-a continuat programul, în mare cel inițiat de Mihail Kogălniceanu, acum prin apariția excelentei reviste *Scriptor*. Acestui elan cultural, pe lângă revistele deja existente, *Convorbiri literare*, *Poezia*, *Feedback*, *Zona literară*, *Însemnări ieșene*, *Timpul* (nici nu știu dacă mai apare!), poate și altele, iată că revista *Expres cultural*, prin efortul poetului Nicolae Panaite, își numără deja 50 de numere de apariție, o cifră jubiliară, într-un prim cincinal îndeplinit cu succes! Felicitări echipei, felicitări lui Jean. Mă bucur că am colaborat chiar de la primul număr, cu o frecvență întreruptă doar la două numere, motivat, fiind în paginile revistei alături de nume importante care au contribuit, de la număr la număr, la creșterea și înflorirea revistei. Îi doresc la cât mai multe numere și La mulți ani!

Gellu DORIAN
Redactor șef aal revistei „Hyperion”

să devină om, amoralul tinde către bunătatea pură, inconștientul vrea să devină conștient responsabil” (ibid., p. 264).

În acest citat, Jung marchează dorința de *transformare* a lui Dumnezeu, din ființa precară moral a Vechiului Testament, în Dumnezeul-Isus moral al Noului Testament.

Așadar, vom spune că Dumnezeu se *reînnoiește moral* prin faptul că are un fiu cu o muritoare, Maria, iar acest fiu, Isus-Dumnezeu, chiar este cunoscut din mărturiile istorice comunicate de cele patru mari evanghelii (Evanghelia lui Matei, a lui Marcu, Luca și a apostolului Ioan) ca fiind o persoană exemplară prin moralitatea sa.

Din toate acestea vom reține că Domnul, a cărui existență străbate timpul, *a evoluat* de la postura de persoană care în relația cu Iov dovedea „lipsă de scrupule și cruzime”, la postura unei persoane morale (Isus-Dumnezeu), mai precis a unei persoane iubitoare de oameni și făcătoare de bine. De fapt, ca pe o persoană iubitoare de oameni și făcătoare de bine ni-l prezintă pe Isus-Dumnezeu cele patru mari evanghelii. Și nu numai că Isus-Dumnezeu este o ființă morală, însă el îi îndrumă, prin pilda ființei sale și doctrina (învățătura) sa, și pe ceilalți oameni să aibă comportamente morale, civilizate. Iată, în acest sens, declarația pe care Isus o face mulțimii de credincioși, în *Predica de pe munte* (aflată în *Evanghelia după Matei*):

„Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei care vă blestemă, faceți bine celor care vă urăsc și rugați-vă pentru cei care vă vatămă și prigonesc (...)” (*Matei 5*, 44).

Din exegeza lui Jung înțelegem că Dumnezeul răzbunător și violent al Vechiului Testament este înlocuit în Noul Testament cu un alt Dumnezeu, numit Isus sau Isus-Dumnezeu (Isus-Tatăl), care este un Dumnezeu al binelui și al dreptății. Acest nou Dumnezeu, Isus-Dumnezeu și acțiunea sa în lume fac, în mare, substanța Noului Testament.

Bibliografie

1. C.G. Jung, *Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Teora, 1997, București.

Apocalipse apocrife ale Noului Testament, traducere de Gheorghe Fedorovici și Monica Medeleanu, Editura Herald, București, 2020.

În studiul *Răspuns la Iov* „ne vom ocupa de arhetipul divinității” (ibid., p. 204), spune Jung. Să vedem mai în amănunt în ce constă acest arhetip.

Nicolae CREȚU

azimut

Șerban Alexandru: poetica „ecririlirei” (II)

Ne conduc treptele succesive și licitația lor de sens, de la uvertură și până la apogeul acestei complexe și profunde interogații, de substanță îngemănată inextricabil, estetică și ontologică, deja la un *miez* atât de radicalizant și dens încât, de la palierul lui de grave decantări, orice i-ar urma n-ar putea fi evaluat decât ca un demers *coborâtor* și diluant, revers de mediocrizare, un soi de naufragiu în limitările și constrângerile realului banal, comun, al lumii și al vieții în ea, totodată deopotrivă eșuare și a scrisului în virtuozități artistice, sau chiar „artiste”, dar așa de departe de mirajul năzuitei suprapunerii, absolută, esențială, între *lettre* și *être*? Naratorului Mirel (și, prin intermediul lui, desigur, lui Șerban Alexandru însuși) îi percepi inevitabil o *dominantă de spirit cioranian*, înclinarea demistificatoare de *amăgiri*, oricât de puternică le-ar fi seducția, în cazul celor doi, autor și personaj, refuzul avansurilor lui Verbiuță și al sofisticelor „consolări” mistificatoare, automistificatoare. Ceea ce nu înseamnă însă că iluziilor literaturii li se opune radicala, sinucigașa tăcere. Nu e nimic paradoxal în faptul că și saturația de „cuvânt”, de *a scrie*, tot în cuvinte se comunică, se mărturisește. În loc de refugiul-ataraxică retragere într-o incoruptibilă și voluntară *amuțire*, acesteia i s-a preferat, act de *alegere*, un dramatism conținut (și nu „gesticulat”) de idei și de scrutate aspirații, acolo, în acel spațiu mental, de confruntări, de distinguo-uri și mai ales de lucidă intransigență, între nu numai opușii, ci și complementarii *Benedict* și *Maledict*, pentru că tot ce e autentic și vital, ni se sugerează, se dezvăluie drept fecund contradictoriu și de ne-tranșat.

Designorul halucinației-parabolegice își luase încă din start toate libertățile, niciunde și deloc drămuite. A totă mărimea de contrângeri ale verosimilității și simulacrelor ei, dezinvoltura tratării spațiului și timpului, ca și a succesiunii și cauzalității, a intrărilor („Să între Kant!”) și ieșirilor „personajelor” — *fantasmatic* voci decurg, toate, din gustul și privilegiul bunului plac, postmodern, ale autorului-„păpușar”, manipulator/mănuitor, „la vedere”, de marionetizate prezențe, total obediente lui, ficționalizatul narator Mirel este un candid „dictator”, omnipotent pe toate planurile și la toate nivelurile textului ca *mundus fictus*, nesupus niciunor clauze și restricții. Nici măcar aceeași imaginabilă ca o garanție de omogenitate credibilă în acord cu dominantă de miez deja discutată, altitudinea intelectuală și ideală a orizontului de îngemănare existențial-scripturală al „ecririlirei”. Personajele-voci participante la dialog și dezbateri erau din alt strat compozițional

decât bolnavii din salonul 6. De ce și-ar limita naratorul Mirel și creatorul său, deopotrivă „păpușari”, autoconferitul privilegiu al mobilității, pe deplin neîngrădită, între planuri narative, straturi compoziționale și orizonturi de existență/mentalitate, numai la ele? De ce nu și translarea, la fel de „inocentă”, către Agaua lui Mirel, spațiul său de origine, naratorul fiind de fapt liantul ce le asigură nu doar o convergență de montaj compozițional, ci o anume comunicare între ele, deschideri ce trimit la *spiritul* de ansamblu, modelator al *unității interioare*, proprie cărții și „parabolegice”. Având un aer de familie cu, țărani sau nu, inși când pitorești, când „suciți” sau firoșcoși, ai unor D. R. Popescu sau Fănuș Neagu, ori trăgând după ei trenea anecdotică a poveștilor lor, de viață și de intrare în legendă, ca la Ștefan Bănuțescu, oamenii satului participă și ei, în felul lor, la o lume a existențelor întru (și între) „joc” și „spectacol”, precum acel Ionel Găinaț Groapă, cu nastratinescul colecției lui de zeci de neveste și al petrecerii cu lăutari, ca de altfel și în grija pentru „cealaltă casă”, groapa sfârșitului său. Nu mai puțin, în virtutea principiului său de abolire a oricăror constrângeri și moștenite „reguli”, autorul s-a amuzat să dea climatului deja hibrid (balcanizat) din Agaua natală a lui Mirel, cel cu patru „tați” și văzut în compania unor tovarăși de jocuri (copilărești și nu prea) ca mai ales Valică

sau Mișulache Emblă, încă o imensă extensie hiperbolică pe aceeași linie a hibridizării, odată cu saltul dinspre teoriile, cel mai adesea ironizate, de la „Tel Quel”, spre „vizita” Juliei Kristeva la *nunta* din satul naratorului, dar și al „surorii” lui Tristan Tzara și al unor „înțelepți” și reformatori ca Pensiero, popa Histron sau Fiente. Vi se pare prea mult, prea hazardată o asemenea discreționară caleidoscopie ambiguă, între răsfaț, autorăsfaț și iradierile de subtext, autoironice în deliberatul lor exces? Sunt, e drept și destule insistențe neproductive estetic, de pedalare în gol, sterilă (persiflarea politichiei noastre de tranziție și a lumii literare) sau de

bestiar diluat repetitiv și artificial și nu în ele este de căutat ceea ce susține, ca artă și sens, calitățile de excepțională deschidere, prin Cartea *Mallarmé*, a ciclului *Benedict și Maledict*, sunt convins, miezul de mare densitate și nobilă substanță pentru întregul corpus al scrierilor prozatorului Șerban Alexandru.

Dar este el romancier? Da, cred că *este*, dar unul aparte, nu numai printr-o sinteză singulară de idee/ reflexivitate și imaginar narativ, ci și grație mobilității stilistice. Calități prin excelență probate, dincolo de semnalatele excese, tocmai de aceea ales, cred, cu temei să-l reprezinte postum

Mesajul revistei „Antiteze”
la jubileul revistei „Expres Cultural”

În 2021, revista ieșeană „Expres Cultural” împlinește cinci ani de existență! O revistă care și-a găsit cu rapiditate locul cuvenit în evantaiul nostru publicistic. Apariția ei a constituit un eveniment și o surpriză cu totul plăcută. În pofida opiniilor sceptice, a rezistat furtunilor care tulbură periodic lumea tiparului. Cu o „istorie” de 50 de numere la activ, se arată acum a fi o revistă serioasă, densă, originală ca înfățișare, cu un profil încheșat și modern, care s-a integrat cu succes tradiției culturale ieșene, completându-i freneziile de atitudine. Suflul acestei revelații este poetul Nicolae Panaite, prezență impetuoasă și longevivă în viața revuistică din capitala moldavă, bun cunoscător totodată al resurselor de creativitate și de spirit polemic din acest spațiu. Și-a întocmit o echipă redutabilă, convingătoare, dornică să arate că media noastră literară nu și-a diminuat vitalitatea. Încadrat în generoasa moștenire junimistă, proiectul „Expres Cultural” acordă atenție spiritului critic și asta îi asigură trăinicia și rezistența în timp. Suntem convinși că își va menține în continuare suflul și temperamentul febril, în relația cu cititorii.

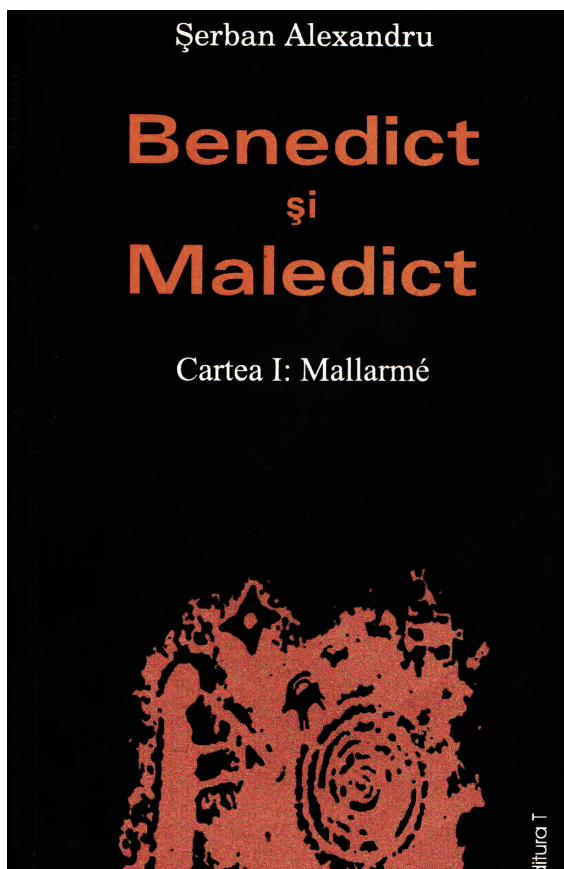
Le urăm colegilor de la „Expres Cultural” cât mai multe aniversări fericite, inspirație și deplină putere de muncă!

La mulți ani!

Cristian Livescu,

Director editor al revistei „Antiteze”, Piatra Neamț

în aceste pagini *in memoriam*, *Mallarmé* e mai curând inclasabil, greu de așezat ferm, neezitant, până și sub atât de proteica etichetă paratextuală de roman. Pentru că sunt atâtea secvențe mai degrabă de poem în proză (grădina, cu „inelele” ei inițiatice, din Agaua lui Mirel, de pildă, sau jocul semantic al metaforismului prefixoidelor de uz personal *mirelio-* vs. *mala-*), altele de dialoguri intelectualizate și slalom disociativ de mare miză, ferite de orice pedanterie prin complementul lor, vitalizant, de vervă ludică, asumate întortochieri narative și glisări între halucinație sau oniric, pe de o parte, și de cealaltă, voit baroce recitaluri de fantezie lăsată să-și facă de cap, alteori spectacole în sine ale intertextualității, susținute de o cultură, nu numai literară, de o autentică deschidere și aprofundare ce le fortifică și ca valoare, și de fond, nu doar de expresie, „jocurile”, pecetea lor subtilă. Păstrându-le, tuturor, *substanța*, nu și polimorfia *dicțiunii*, ar fi putut să scrie în loc de Cartea *Mallarmé*, un splendid și spectaculos eseu pe ideea centrală a aceleiași utopii literare, de aspirație către o sinteză inextricabilă de îngemănare a existențialului cu scripturalul (demnitate ontologică a actului de *a scrie*), dar autorul nu a ales calea dominată de concept, ci pe aceea a „spectacolului interior” (halucinația parabolegică) în rama căruia ideile altora, frecventate și asimilate prin lecturi, revin rostite de fantasmatic voci, în dialog și dezbateri cu autorul și cu naratorul său, „cascador” de prim-plan într-o funambulescă, asumat riscantă, punere sub tensiune a unei interogații *radicale*, a literarității postmoderniste, cu toate libertățile ei nemărginite, de care Șerban Alexandru se folosește, hiperbolizându-le la maximum efectul, cutezanțele, chiar excesele. Și tocmai făcând-o, își dezvăluie, inevitabil, și o implicată maieutică fecund „duplicitară”: cea a *ecririlirei*, o poetică deopotrivă a lui *a scrie*, dar numai *al său*, ca și a lui *a citi*. *Mallarmé* a lui Șerban Alexandru este o *scriere-spectacol*, de virtuozitate postmodernă, care, etalându-i acesteia, în abundență, *les exploits*, le și subminează, câmp de subterană modelare a lecturii cititorului receptiv la o atare fentă matricială. Ca și fantasmatica *voce* a intraficționalului *Mallarmé*, cititorul însuși participă astfel la „atelierul” ludic al „ecririlirei”.

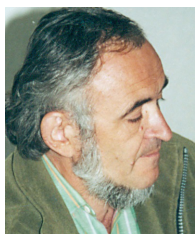

Șerban Alexandru

Benedict și Maledict

Cartea I: Mallarmé

editura T

Cezar Ivănescu, poezia ca soteriologie

Descopăr într-o notiță din *Târgoviștea literară* (nr. 3-4/2020, pp. 19-20) o intervenție scrâșnită la adresa lui Cezar Ivănescu. Chiar dacă semnatarul ei, dl. profesor Gruia Novac, se suspectează că, poate, „nu are organ”, mica exegeză („printre dinți”) se vrea „pentru folosința viitorilor scriitori”. Are, carevasăzică, un mesaj pedagogic. Și pozând în cruciat al adevărului (dl. Novac se / ne întreabă: „Dar adevărul când îl rostim?”), domnia-sa denunță, privind „printre ostrețele stihurilor” cezarivănesciene, un stil grotesc, repetiții, stridențe, incontinență, încrâncenare etc., despărțindu-se de osanalității de altădată (printre care se prenumăra, dacă memoria nu ne înșală). Evident, întrebarea „cât și ce” din opera lui Cezar Ivănescu va rezista timpului, („subtilizându-se uitării”), e binevenită. Și ne oferă, astfel, un bun prilej pentru un survol critic, în ramă contextuală.

*

Coborând în arhivele CNSAS (adică „în iad”, cum mărturisea), poeta Ioana Diaconescu ne-a oferit, în anii din urmă, ca cercetător de istorie recentă, câteva prețioase volume dedicate unor scriitori „văzuți” prin documentele Securității (Marin Preda, Mihai Ursachi). Prin *Poezia ca act de insurgență* (Editura Junimea, 2017), cel readus în atenție era Cezar Ivănescu, supus acțiunilor de verificare de la 18 ani, „de profesie elev” (atunci) la Bârlad, urmărit cu sârg de-a lungul a trei decenii, fie pentru atitudinea „ostilă” în perioada piteșteană (la revista *Argeș*), fie ca redactor luceferist, ocupându-se (într-o „atmosferă promiscuă”, zic rapoartele, periculoasă pentru cultura română) de cenaclul *Numele Poetului*, propus pentru desființare. Privindu-și, așadar, „toată viața dușmanul în față”, scria cercetătoarea, încercându-se temperarea și recuperarea lui. Să fie această înverșunare „împotriva a ceva ce n-a definit vreodată”, cum crede Gruia Novac?

Incomodul poet, ins orgolios și, inevitabil, polemic, risipind – în apariții zgomotoase, vădind o „iritație perpetuă” – cuvinte grele, atacuri și laude, trăia *într-o poezie*, împărțindu-se între reprize de teatralitate, cu public și lungi însingurări, scriind, cu o furie rară, pentru a-și „mântui” existența. Și aducând în peisajul liricii noastre *un sunet nou*, sfidând constrângerile socio-istorice și rezistând prin poezie. Insurgentul Cezar Ivănescu, urmaș de drept al lui Labiș (cum se considera) apărea, reamintim, într-o epocă de restaurare a lirismului. Chiar dacă își reproșa că s-a lăsat „îmblânzit”, domesticit etc., că, debutând, a publicat „două poezii comuniste”, că în *Luceafărul*, la rubrica *Dintre sute de catarge*, invoca lumina zilelor de august („fugărind noaptea de pe coardele inimii mele”; v. *Noapte și zile de august*), poetul bârlădean, deja „o celebritate” în anii studenției ieșene, a regândit, de fapt, poezia, înțelegând-o ca artă tradițională. Existența sa aventuroasă (fost boxer, cu cenaclu interzis, intrat în greva foamei, supus linșajului mediatic, mereu marginalizat, neavând vreo carte tipărită „în întregime” etc.), trăirile paroxistice, ieșirile vitriolante (intolerant, acuzator-pedepsitor, dar și pătimitor) i-au creat *adversități trainice*. Chiar dacă, declarativ, credea că „adversitățile fac bine”, poetul, speriat de ideea literei tipărite și a sa poezie *insubordonată* (față de un Nichita, de pildă, „oficializat”), au suportat consecințele. Încât „eliadistul” Cezar, înființând la Pitești orchestra *Baad* și-a asumat calvarul christic: „! cine vrea mă scuipă, / scuipă cine vrea / eu mereu tot urcu / urc pe Golgota”. Într-un splendid portret (*Maître de la clarté*, în *Contemporanul-ideea europeană*, mai, 2010), Gabriela Crețan vorbea despre iluminarea prin suferință și iradierea „de fascinație și tremendum”, întreținute de răzvrătitul poet.

Așadar, poetul-trubadur (baladeur), experimentalist, certat cu lumea, scria „pe creier” și voia să ia în posesie conștiința, asumându-

și destinul. Sondează, cu efort reconstituitiv, adâncurile mitice, dezvăluie amintirile traumatice și universalizează, s-a observat, biografele (precum în *Tatăl meu Rusia*); icoana înlocuită cu portretul lui Stalin consfințește triumful Răului (pre-existent, care se întinde însă) și, uitat de „Părintele din ceriuri”, aduce – ironic – „laude” părintelui biologic („vrednicia ta de Tată”). Plângerile sale, prevestirile rele, suferința atingând pragul sacrificial, trase într-o rostire ritualică, impregnată de tragism se lovesc de neîncredere: „acolo unde nu te-ajută nimeni, acolo toată viața mea am stat”. Acuzat pentru „senzualitate excesivă”, izvodind „o poezie dezordonată” (scria Marian Popa), aglutinând motive, autorul *Rodului* este, înainte de orice, un inovator de limbaj, cântând sacralitatea ființei. Cu o ritmică proprie, repetiții, vocabule rare și durități de limbaj, cu semnul exclamației „plăsat iberic” (după un curs facultativ, meteoric, cu profesorul Lazăr, la Politehnica ieșeană), mânat de un impuls melodic și vizând sincretismul antic, acest poet vocalic (în sens aedic) își dorea reprezentarea scenică, cântându-și versurile. Arhaizant, incantatoriu, de rafinament grav, pendulând între limbajul naiv și cel esoteric, căutând *rădăcina comună* a artelor și cultivând, cu bocet sincopat, speciile oralității (doină, colind, descântec), el se plasează în tradiția menestrelilor medievali. Dar, în deciptarea simbolurilor, astfel de texte (corespondente) se

dezvăluie prin *co-semantizare*, observa Petru Ursache. Încât citatul / tiparul folcloric, substratul distilat slujesc un vizionarism cu virtuți inițiatic, chemând în sprijin, în seria *Doinelor* (daina), „cuvântul adamic” (cf. Theodor Codreanu) pentru a ajunge, pe urmele lui Eminescu, la adevărul din inimă, nu la cel mortificat.

La „ceasul cărnii bolnave”, poetul vrea să iasă din temnița sinelui și acest ecou baladesc, de o naturalețe rafinată, întreține vraja orfică și, în același timp, obsesia lului sexualizat, împacând chiotul dionisiac cu puritatea lilială. Lângă dulceața cântecului de leagăn, Cezar Ivănescu încheagă, cu virtuozitate, tablouri terifiante, hrănindu-se din esența comună a muzicii și a poeziei. Căinarea pentru precaritatea omenescului, drama spiritului și năruirea trupului converg; acest lirism thanatic face din iubire reperul existenței și invocă moartea pustiitoare ca iubită, sfârșind în Mariolatric. Cu nostalgia Paradisului (inventat în amintire), cu vocație de eretic și experiență de „marginal”, poetul pare, s-a observat, un posedat al reînvierii, căutând în fascinantul Baad o lume „de la-nceput”. El își îndrăgește propria-i tristețe (cum mărturisea în *Jeu d'amour*), făcând saltul în cultura sentimentului; cântă așadar, în manieră incantatorie, o absență, făptura ideală, eterată – proiecție a unui truver villonesc, de fibră

eminesciană. Pe bună dreptate, Theodor Codreanu* insista asupra eminescianismului de fond, abisal, al poetului, râvnind întoarcerea la primordial. *Eminescu – Dumnezău* are un „ales”; el e chiar poetul-profet, uimit și umilit, cu destin „de victimă ispășitoare”. Într-o „țară de murit”, Cezar Ivănescu deplânge tragismul condiției noastre după deceniile suportate de un „popor de hibrizi”, sub teroarea *Racului roșiu*. Și, desigur, venind dinspre tabăra luceferistă se va război cu postcominterniștii. Om revoltat, pătimaș, incomod, dificil, orgolios, frustrat etc., Cezar Ivănescu a fost, inevitabil, stigmatizat. Ținut „în lesă” în perioada comunistă, supus apoi linșajului mediatic, suportând agresiunea haitei (hăituit), pendulând între tăcerea instituționalizată și mitizare, turbulentul poet a fost văzut ca *un om al extremelor*; fie înconjurat de sicofanți, în chip de învățător, cultivând discipolatul (vezi cenaclul *Numele Poetului*), fie urcând Golgota, convertindu-și trăirile, exasperările, reprimanda etc. în *gnoză*, deviind – crede D. Micu – într-un experimentalism burlesc, de textură postmodernistă.

Rivalitatea carnalitate/spiritualitate, drumul anabasic, dematerializarea l-au „confiscat” pe poetul-profet, anunțând dorita eliberare din „închisoarea” trupului. Acest vector ascensional, asupra căruia stăruia demult Alexandru Horia, definește emblematic, dincolo de accesele paranoide, lirismul ivănescian. Iar omul, pătimaș, nedrept (uneori) și generos, hăituit și vindicativ, o fire violent-resentimentară, prins în felurite diferende și încăierări a rămas un răzvrătit, accesele de mânie mascându-i timiditatea. Sau, cum zice Th. Codreanu, producând „o proză flagelară”, frustă, radiografiind acel timp al asasinilor și experimentul „hașișinic”, aruncând vorbe grele la adresa *postmodernismului*, a „îmbecililor piramidali”, regretând boala discordiei sau cinstind mitologia sacrificială (Labiș, Marin Preda). Persuadant chiar prin monotonic, captiv al unei fascinații morbide, apt de splendide dezlănțuiri vizionare, poetul (un *poeta magnus*) și-a croit un destin involburat. Un inovator ispitit de chemarea arheității, cu o imensă cultură poetică impunând *o viziune*; tortura Poeziei, cazna scrisului, prezența sacralului, tragismul condiției umane, gestul sacrificial (în sensul zidirii ființei), în fine, sufletul-copil cu „carnea flagelată”, ura din jur ș.a. nu l-au deturnat și nu l-au înrăit, găsind, finalmente, tămăduirea: „să las surăsul să alunge / aceste fețe de coșmar”. Sau: „dar lângă Tine-i numai bine, / de-aceea-Ți zic neprefăcut, / fie să treacă de la mine / tot răul ce mi s-a făcut!” Urmând a fi redescoperit, într-o bună zi, ca un uriaș poet, Cezar Ivănescu a stăruit „pe crucea zăbavnice file” pentru a ne dezvălui înțelesul mitic, inițiatic al unui lirism pierdut în societatea noastră *orizontală*.

Cum bine se știe, întreaga lirică a lui Cezar Ivănescu stă sub metafora rodirii și obsesia morții, îndemnând la exerciții de exorcizare prin repetiție; sau, altfel spus, celebrând rodirea morții (cf. M. Mincu). Poezia devine terapie (soteriologie), îmblânzind spaima de moarte: „Vorbind despre moarte mă simt mai puternic și mai viu”, simțea nevoia să (se) mărturisească poetul. Artistul (tânăr, de regulă), iubindu-și arta și îndurând „groază”, contemplă rodul pieritor (deci nu increatul), descompunerea, degradarea etc., vegheat de trupul bănuelnic. Metamorfozele trup / suflet în variantele *Doinei*, moartea (ritualizată) ca „rod perfect”, prezența ei (familiară, senzuală) par a întreține – accentua N. Manolescu – un manierism fundamental, nutrind „o poezie monocordă”, condamnată: „suferințele mari se făcură, / De cum am ieșit din tine, / ca un ochi din orbită / Toată căldura soarelui / Menită fu să mă usuce”.

Cutul iubirii, erotismul ce împregnează țesuturile acestei poezii cheamă în memorie poezii noștri timpurii, veșnic înamorați. Cezar Ivănescu are însă, spuneam, ideea morții, o neliniște scormonitoare, cu refrane obsedante, thanatofile. În

oglinda iubirii el descoperă rânjetul morții; de aici și jalea cosmică, umilința unui spirit ce conștientizează pierderea tinereții și trăiește cu obsesia sfârșitului (ca experiență impusă). Erosul lui Cezar Ivănescu e thanatic. Poezia sa „funcționează” în doi timpi, cu fluxuri și refluxuri erotice, asemeni trupului „iluminat” ori al celui „otrăvitor”. De la acele versuri de rugă și de libovie, tincturând tânguii amoroase („...prea frumosu-ți chip / e numai muzică și taină”), poetul ajunge la marea revelație: trupul e amenințat, „groaza de a fi om pe pământ” strecoară sentimentul torturant al destinului tragic. „Eu mă-nvăț să mor” – va spune Poetul (reluând aici vocea eminesciană), „timpul dus n-o să mai vină / Tânăr eu n-am să mai fiu”. Observăm însă că Moartea e personificată, cutremurul extincției se îmblânzește, trecut printr-o intimizare care seamănă a identificare; spaima devine extaz. Ființă tragică („De ce cu moartea te-ndrăgești mereu?”), poetul descoperă că Moartea e chiar Iubita. Spectacolul tinereții, al vieții e permanent amenințat; vitalitatea acestei lirici se autosubminează, înregistrând cu finețe jocul stărilor de suflet, având ca poli efemeritatea și eternitatea. Credem că Hristu Cândroveanu avea dreptate notând că poeziile lui Cezar Ivănescu sunt *contraimnuri*. Poetul deplânge destructurarea materiei (conștientă de sine), realizează miracolul existenței ca neîntinare, procesualitatea și zvârcolirile ei, nașterea și extincția, invazia răului și a întunericii, dărnicia și risipa – toate ca variațiuni cuibărite într-o aceeași temă: implacabilul sfârșit și reîntemeierea vieții. În lirica sa, *Rodul* rămâne simbolul tinereții eterne iar crezul poetic îmbracă gestul sacrificial.

Prin repetiție motivică și reluări obsedante, Cezar Ivănescu risca impresia de monotonie. Un Baaad fictiv, simțit ca real, de neevitat, în care respirăm un aer bacovian („tot Pământul e-o provincie”) vorbește de această grație fragilă, pioasă a poeziei sale, mereu amenințată. Cezar Ivănescu este „un rob răbduriu”, muncind asupra versului, evitând luxurianta lexicală. Experiența scrisului, urmând convulsiile interiorității constituie un supliciu ce duce la purificare: scrie pe creier „cu negreala de pe suflet”. Infernul Baaadului, cu a sa pecete funebră îngăduie acum revelația seninătății: o iubire expurgată, de limpezimea cerului sticlos, și-a domolit furiile temperamentale, rămânând senină și sfâșietoare totodată.

Descoperim aici atitudinea mioritică; poetul elimină suferința, își vindecă spaima de urât doinind: „Doina o îngân și-o uitu”. Grefele de poezie populară în registrul bocetelor și colindelor fortifică această lirică (care, rămânând doar „de inimă albastră”, s-ar fi anemiata). Or, Cezar Ivănescu actualizează doina și ne reamintește efectul ei cathartic pentru sufletul românesc; încercat în timp de atâtea potrivnici, el își află alevatul în Doină: „alina-m-oi cu Doina!” – zice și Cezar Ivănescu sfidând, cu o sinceritatea împinsă la paroxism și într-un decor ce trimite la austeritatea monahală, fluctuațiile modei. Dealtfel, poetul

ignoră ceasul modelor; ca dovadă, deși spiritele firave, alertate de marea modei au expedit doina în sala de reanimare a liricii, dezinteresându-se de soarta ei, Cezar Ivănescu o cultivă. În consecință, el respinge risipa verbală și evită arborescența lirică. Așa cum s-a mai spus, recuzita sa nu e săracă ci esențială. Într-un moment poetic care traversa canonada antilirică, poezia lui Cezar Ivănescu se încarcă de afectivitate; ea este rugă fierbinte și sfâșietoare, o implorație deznădăjduită, o muzică tânguitoare care redescoperă omul muritor: sublimul și eroarea coexistă, materia folclorică e surdinizată, dar evidentă. Această *tulpină folclorică* a unui baladesc „cultivat”, de un tardiv trubaduresc provoacă o revelație etnologică.

Coborând în arhaic, ecurile străvechimii se simt, potențând efectul soteriologic. Formulelor de invocație, vechii tehnici a repetiției, rimelor simple, termenilor livrești li se alătură vocabulele arhaice (moldave, cu deosebire) și cuvintele „retezate”. Dar arhaismul său este, întâi, o stare de spirit. Desigur, Cezar Ivănescu confirmă și aici uriașa sa forță de absorbție, fiind o personalitate ce intersectează mari albiile lirice. *Sinteza ivănesciană* își subordonează aceste experiențe poetice, brodată pe canavaua unei concepții despre poezie. Lirismul său curat și elevat, de o simplitate savantă, folosește un sever filtru cultural, poetul-receptacol impunând tocmai prin forța originalității. Sub cupola acestei lirici, amestecând mulți afluenți și folosind tipare de împrumut, răsună doar o coardă, forând încăpățânat câteva teme, întoarse obsesiv spre tensiunea conceptelor antitetice: iubirea și extincția. Cezar Ivănescu nu este un colonist, anexând universului său liric noi teritorii; nu este, în pofida virtuozității formale, un poet-orchestră, dar cântecul său suav și terifiant, de rafinament filigranic, trădează superbia celui ce nu-și expune în vitrină ciornele. El trăiește cu mistica literei tipărite. Și vede în poezie (necrezând în evoluția genului) un *discurs fundamental*, un act liturgic prin care ne salvăm (în spirit) de infernul teluric. Recuperată, spuneam, ca artă tradițională, poezia ca rugăciune (prepolifonică), cantabilă, ca exercițiu exorcizant (îmbrățișând senzualismul estetizat) dezvoltă de fapt o suferință poetizată, trăită – cu calm contemplativ – între granițele imaginarului thanatic, temperând combustia temperamentală. Fiindcă rodul înseamnă „înaintarea în moarte”; iar moartea-„curvană” (v. *Doină / Moartea peste tot*), moartea ca „program zilnic” își dezvoltă puternicia, lucrând – zice poetul – pentru gloria ei. Dincolo de imprecizii și substituii, refugiat în fabuloasa cetate a Baaadului, așteptând să coboare noaptea în păcătosu-i trup, Cezar Ivănescu a invocat pe cea cu „răs frumos”, „Moartea Bună” sau „Mama mea Moartea” ca întâlnire norocoasă. Dar e vorba de un Eros thanatic, îmblânzind seductiv chinul, răul, teroarea etc. într-o interminabilă căinare și descoperind „transparența desăvârșită a morții” și, negreșit, precaritatea omenescului, ruina trupului. Bătăios, incomod și imprevizibil ca om, Cezar Ivănescu – poetul știa prea bine că „tot ce-a

fost se pierde”; versurile sale fiind „cântare și amintire”, ne propun, pe portativ imnic, spectacolul genezic, rememorând „vremea cu greime”, întunecimea, suferința; sau, mai evident în *Rosarium*, într-o epocă de-spiritualizată, sensul ascensional: „eu la cer m-aș înălțare”. Paradoxal, la Cezar Ivănescu poemul ascensional, râvnind *descătușarea*, devine posibil prin imersiunea în adâncul Istoriei; doar așa, știind că drumul „e de făcut înapoi”, bardul din Bârlad, întregind strălucita falangă moldavă, află, prin stihurile sale psalmice, puterea genezică a cuvântului. Încât, scăpând din strânsoarea trupului, mângaiat de gândul morții (curățat însă de „otrăv”) va zări – eliberat – izbăvitoarele

„lumine”.

Evident, poezia lui Cezar Ivănescu (1941-2008) trebuie examinată și în contextul promoției '70, pe care mulți o consideră „al treilea val” al generației Labiș. Ivită în spațiul de liniște dintre două explozii (zicea Laurențiu Ulici), această promoție infirmă ideea „vacuum-ului poetic” al acelor ani, incriminând – prin argumentele ei valorice – tăcerile unor critici, al căror interes a fost confiscat fie de momentul '60, fie de agresivitatea junilor anilor '80. Exegeza rămâne încă datorare acestei promoții (care, să observăm, nu a pătruns „grupat”), dar, mai ales, acestui poet. Glumind, Cezar Ivănescu se considera un nouăzecist; afirmația rămâne valabilă doar în sensul unei visate purificări, volumele ivite

Într-o capitală cultural-literară, dragă nouă, cum este Iașul, având o serie remarcabilă de reviste, apariții, cu cinci ani în urmă, a unei noi publicații cu același profil, a fost un eveniment temerar și de mare încântare. Da, accentuez, de mare încântare, pentru că din start proaspăta revistă *Expres cultural* s-a situat la înălțime prin program, redactori, colaboratori de prestigiu, prin aspectul grafic și tipografic elegant. Toate aceste calități și le-a păstrat cu tenacitate până astăzi, când aniversează apariția numărului cincizeci. Din punctul nostru de vedere, *Expres cultural* și-a configurat o personalitate distinctă în peisajul publicațiilor literar-cultural-artistice de nivel național; este deschis schimbului de idei, receptiv la noutăți, lipsit de inhibiții și complexe, călăuzit de spirit critic, exigență, acuratețe și are în persoana directorului fondator și coordonator, Nicolae Panaite, un „arhitect” dăruit, de aleasă probitate scriitoricească, intelectuală și sufletească. Noi cei de la Ex Ponto am întâmpinat cu toată deschiderea nașterea revistei. De fiecare dată, la apariția numerelor, am făcut schimb între ele, schimb care s-a dovedit benefic de ambele părți. Nu numai pentru faptul de a vedea izbânda celorlalți, dar și prin promovarea și cunoașterea reciprocă a valorilor literar-culturale și artistice ale ținuturilor pe care le reprezentăm: Dobrogea și Moldova.

La Mulți Ani! Prețuirea noastră sinceră și viață cât mai lungă și plină de reușite *Expres cultural*!

Ovidiu Dunăreanu
redactor șef revista Ex Ponto, Constanța

/ recuperate după seismul decembrist oferindu-i statutul de „nou născut”. În rest, el este și rămâne, indiferent la mode și clasificări, *un mare poet*. E drept, redundant, ritualic, cantabil, dezvoltând un discurs visceral (nota Bogdan Crețu) și o poezie simplă, hipnotică (cf. Al. Dobrescu), citită *ca document psihic* (cf. Al. Cistelean). Volumul oferit de Ioana Diaconescu ne propune, complementar, „imaginea securistică” a celui care, devenit „obiectivul Ivanov” (1959-1987), recrutat ca informator și exclus după doi ani, urmărit și verificat, a suportat „agresiunea haitei”, cum se mărturisea, în 1993, într-un interviu. Hărțuit în anii din urmă, considerându-se abandonat, părăsit de ciraci, victimă a unei campanii întreținută cu metodă (o „vânătoare de oameni”, zicea Basarab Nicolescu), Cezar Ivănescu își preconizase sfârșitul: „mă omoară, știu, dar cu zăbavă”. Într-o carte, nici ea îndeajuns comentată (v. *Eros & Thanatos la Cezar Ivănescu*, Editura Contemporanul, 2010), Petru Ursache observa, cu temei, că „primează (încă) legenda omului”. Iar omul „a murit cu zile”, fiind victima unui „malpraxis evident” (cf. M.R. Iacoban). Poetul, care a fost și traducător și memorialist (dezordonat, justițiar, condamnat cu franchețe – în cărți care au iscat scandal – ocultarea adevărilor) a rămas o figură incomodă, singulară, cu orgoliu supradimensionat.

*) Dezvoltând („ameliorând”, cum zicea, cu modestie, însuși autorul) o mai veche tentativă exegetică (*Eseu despre Cezar Ivănescu*, apărută la Târgoviște, 1998), prizată, aflăm, „cu reticență”, Theodor Codreanu propunea o carte fundamentală despre Cezar Ivănescu – *transmodernul*. Criticul de la Huși tipărea, se știe, și o primă sinteză românească asupra transmodernismului (în 2005), deschizând colecția *Ananta. Studii transdisciplinare*, inițiată chiar de poetul *Sutrelor mușeniei* în anii directoratului său junimist. Încât, ca „trubadur” trasmodern, configurând, alături de Labiș și Nichita, o *trinitate paradigmatică* (demonstra Petru Ursache), neîncadrabilul Cezar Ivănescu îmbrățișează o nouă paradigmă, reprezentând ethosul transdisciplinar și voința recuperatoare a Tradiției, într-o vreme a anemierii conștiinței arheale. Între un util *Tabel cronologic* și un dialog hușean, din 1993 (cules la *Addenda*, sub titlul *Hoții de istorie*), Theodor Codreanu, un critic doctrinar, cercetând „în vizorul criticilor” destinul creației lui Cezar Ivănescu, realizează, cu apetit polemic, un alert excurs, temeinic documentat, el însuși transdisciplinar, cu observații referențiale, gândind imagini arhetipale și semne zodiacale, încercuind un *idiom poetic inconfundabil*.

Câteva reflecții despre *Isus al meu*¹

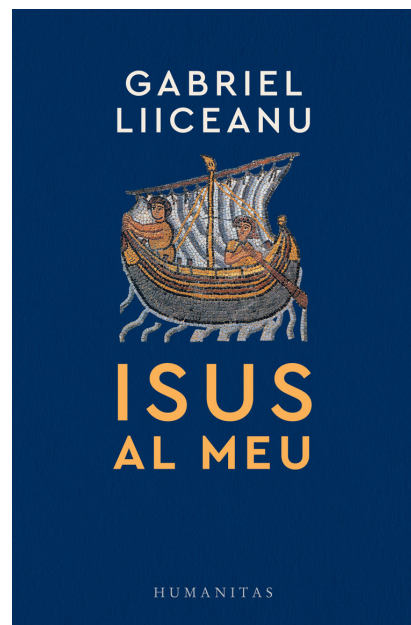
Încă de la apariția sa, cartea domnului Liiceanu a creat o privațiune de echilibru totală în rândul creștinilor, mulți dintre aceștia simțind chiar nevoia de a-i răspunde într-o manieră cât mai expeditivă și acerbă, ignorând astfel (sau neînțelegând, probabil) structura discursului și intenția autorului. Deși textul nu impresionează prin nimic (intransigență filosofică inexorabilă sau inovație, poate doar prin tematică și construcții stilistice), trebuie înțeles totuși de ce se întâmplă acest lucru. Spre deosebire de un tratat de metafizică scolastică în care se trasează diviziuni, se definesc și se prezintă sensuri multiple ale unui concept, după care se fac inferențe plecând tocmai de la această exiguitate și rigoare conceptuală într-o ordine sistematică, cartea domnului Liiceanu nu are această rigiditate. Așadar, este de remarcat de la bun început faptul că discursul autorului este mai mult experiențial-asertiv de tip confesional decât argumentativ. Chiar și acele puține referințe la Kant sau Heidegger care par să îmbrace forma inferențială a unor argumente (deși sunt mai mult expuneri) pe care le oferă sunt mai mult de factură hermeneutică decât logică. Cartea nu are pretenția unui tratat de filosofia religiei și nici aspirația unei critici riguroase, ci este mai degrabă suma unor panseuri rezultate în urma unor experiențe personale. Ea este adresată, în mod evident, publicului larg, și nu spațiului academic.

Domnul Liiceanu constată mai curând o discrepanță ireconciliabilă între Logosul întrupat și cei ce pretind a fi urmașii Lui și, desigur, prin această constatare, gânditorul nu aduce ceva revoluționar și novator, ci își asumă o anumită tradiție în care se plasează, tradiție pe care autorul însuși o recunoaște prin citatele pe care le invocă. O asemenea critică, de pildă, este vizibilă în scrierile lui Nietzsche, dar nu numai. Totodată, miza cade în text pe ruptura în plan ontologic dintre ființa noastră și ființa lui Dumnezeu, pe de o parte, iar „lumea aceasta” și o lume care face parte din alt registru ființial, transcendent, „un plan invizibil și improbabil”, pe de altă parte (distincțiile sunt prezente de-a lungul textului). Acest *substratum* ontologic stă la substrucția textului ca pre-afirmare pe care autorul își construiește discursul. Însă, pe lângă acest fundament, textul are multe nuanțe și valențe epistemologice. Lecturând cartea, am fost foarte interesat de capitoul al III-lea, intitulat *De ce nu este revelația un argument de existență?* (pp. 124 – 152), și de maniera în care autorul își argumentează poziția. Prin alegațiile sale și prin modul de expunere, autorul lasă uneori impresia că ceea ce afirmă excede aria lui de cercetare, iar de multe ori, anumite aspecte din text sunt forțate (de pildă, anecdotele sau exemple pe care gânditorul le invocă, fără a ține seamă de contra-exemple sau contra-argumente). Însă, în mod evident, se observă (destul de manifest) un amalgam de confuzii și obscurități pe mai multe niveluri (cu predilecție terminologic și logic).

Aducând în discuție vechea și eterna dispută dintre rațiune și credință, autorul sugerează prin trei scenarii imaginative că „revelația nu are autoritate cognitivă” (p. 128), insistând asupra statutului epistemic superior al rațiunii față de credință. Termenul „credință” este corelat în text cu termeni precum „revelație”, „mit”, „transcendent”, „nedemonstrabil”, „neverificabil”, „nedovedibil” (aceste corelative sunt folosite pe întreg parcursul textului). Este destul de clar faptul că autorul vorbește de pe o poziție pozitivist-evidențialistă, poziție care astăzi nu doar că este respinsă de cei mai

mulți epistemologi (s-a constatat foarte rapid că această poziție este inconsistentă, chiar și de A. J. Ayer, el fiind unul dintre cei care au ajutat la promovarea acestui criteriu epistemic. La fel de neîndoienică este și întrebuintarea aceluiași termen într-un sens psihologic, afectiv, iar acesta este, de fapt, modul în care cei mai mulți oameni îl folosesc. Fără a intra în detalii foarte tehnice de epistemologie, trebuie știut că teologia și viziunea creștină gândesc credința ca integrând coerent cele două componente: epistemologică și volițională, unii autori (Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief*, part III, 8. The Extended Aquinas/Calvin Model: Revelead to Our Minds, pp. 267-318; 9. The Testimonial Model: Sealed upon Our Hearts, pp. 318-353; chiar și în scolastică este prevalent acest aspect, de pildă, acel *fides quaerens intellectum* anselmian) susținând chiar faptul că în sensul ei primar, credința este o activitate intelectuală (deci prevalentă va fi dimensiunea epistemologică). În unele pasaje, termenii „credință” și „revelație” apar ca fiind interșanjabili, deși, așa cum sublinia și teologul protestant Dănuț Jemna, în cunoașterea religioasă ei nu au același sens (*Alteritas* cu Dănuț Jemna, *Isus al meu*, de G. Liiceanu (3)²).

Chiar și titlul capitolului, care apare ca formă de întrebare, este ambiguu și imprecis. Experiența doxastică nu are nimic de-a face cu un sistem propozițional. O scurtă introducere în fenomenologie ne permite să vedem faptul că experiența nu

îmbracă forma unui sistem axiomatico-deductiv, argumentativ-inferențial, ci natura ei este cu totul alta, una mai curând *ante-predicativă*, pentru a folosi limbajul husserlian, decât *predicativă*. Desigur, autorul dorește și el să susțină același lucru, însă, totodată, într-o manieră destul de eronată și superficială concluzionează faptul că „revelația este un ersatz, o pseudo-cunoaștere”. Însă aceste experiențe servesc mai degrabă ca *ocazii* (rațiuni, justificări, întemeieri, cauze) ale credinței creștine, și nu ca premise într-un argument (Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief*, p. 359). Există alte argumente pentru existența lui Dumnezeu (metafizice, ontologico-modale, cosmologice, epistemologice etc., unele mai solide, concludente, altele mai puțin convingătoare), pe care domnul Liiceanu nu le analizează și nici nu le menționează. Însă este clar că revelația nu are nimic de-a face cu o formă de argument.

Printr-un apel constant la Immanuel Kant și la Heidegger, textul pare să capete pe alocuri unele nuanțe mai tehnice cu tentă logico-argumentativă. Desigur,

luate ca atare, aceste argumente nu sunt deloc impresionate, însă, reiterând, ele apar mai degrabă în urma sesizării unei discontinuități între modelul arhetipal cristic și cei care, de-a lungul istoriei, au distorsionat, deformat și mistificat mesajul Logosului din varii interese și rațiuni. Acest lucru este de înțeles, și cred că mulți creștini din diferite spații (neoprotestante sau ortodoxe, dar nu numai) pot lua aminte la sesizările domnului Liiceanu cu privire la cei ce tratează problema credinței creștine într-o manieră superficială. Însă, pe lângă aceasta, textul nu pare să ofere nimic altceva. Niciunul dintre argumentele prezente în text (în măsura în care autorul intenționa ca ele să capete forma unor argumente) nu își atinge ținta, multe dintre ele, așa cum spuneam mai sus, pornind de la premise care sunt necesarmente false (cum ar fi ideea kantiană conform căreia categoriile intelectului nu pot fi aplicate lui Dumnezeu, deoarece el transcende *mundus phaenomenon*, aria experiențială), iar altele sunt erori de logică elementară. Pentru a oferi doar un singur exemplu, autorul sugerează (p. 128) faptul că, în general, creștinii ajung să creadă anumite lucruri pentru că și le proiectează (deci din rațiuni psihologico-afective), lucru ce ar invalida credința respectivă. Însă cu toții știm că aceasta este o eroare de argumentare logică, numită *silogism genetic* (the genetic fallacy), eroare prin care se încearcă invalidarea unei poziții arătând cum a luat naștere credința respectivă. Problema credinței, cunoașterii și a întemeierii credințelor este o altă lungă dezbatere epistemologică, dar nu este locul aici să insist prea mult.

În esență, textul are mai mult în vedere și va insista pe acea dicotomie ontologică ce ar viza două realități, pe failibilitatea noastră în a recepta cât mai corect mesajul divin revelatoriu și pe contrastul pregnant și manifest între atrocitățile înfăptuite uneori de Biserică și modul umil de a fi al lui Isus, adică pe devierea celor mai mulți creștini de la modelul inimitabil, sacrificial și mirabil al Logosului care își asumă natura umană în întregul ei. În mod evident, dacă textul se rezumă doar la atât, el nu constituie nimic altceva decât un discurs experiențial-asertiv de tip confesional cu mici incursiuni istorico-hermeneutice și nu unul logico-argumentativ. Textul nu are pretenția și exiguitatea unui tratat sistematic de metafizică sau filosofie a religiei. Însă, dacă textul are ca fundament o poziționare filosofică de tip pozitivist-verificaționistă, cu accent pronunțat pe epistemologia kantiană, atunci textul este un *ersatz* logico-epistemologic. Deci, în ambele cazuri, nu sunt justificate toate tribulațiile și toată impaciența creștinilor.

Prin urmare, deși lucrarea nu pare să impresioneze nici sub aspect logico-epistemologic, nici sub aspect ontologic (asumarea unor premise nejustificate de natură disjunctivă), există multe intuiții bune în ceea ce domnul Liiceanu spune și, desigur, ieșind din instrumentarul exigent logic, e de înțeles la ce se referă autorul atunci când asertă faptul că cei mai mulți creștini cred anumite lucruri pentru că își doresc să fie adevărate sau pentru că așa doresc ei ca lucrurile să fie. Spațiul neoprotestant, de exemplu, care este un spațiu dominat fie de un misticism neoplatonic, fie de o fervoare infatigabilă cu accente pronunțate pe o viziune existențialistă, poate lua aminte la sugestiile domnului Liiceanu.

1 Gabriel Liiceanu, *Isus al meu*, Editura Humanitas, București, 2020.

2 <https://danutj.wordpress.com/>

Nocturne

Un pic ciudată, păstrând parcă o undă de mister, e o istorie de mai demult pe care am de gând să v-o spun. Și care, în felul ei, continuă, poate spre mirarea celor doi parteneri de dialog. Un dialog care se înădăște de la mari depărtări. Deoparte, Iașul, cu reputația lui de „Florență” a Moldovei. De alta, Bucureștiul, mai întâi și, apoi, Canada. Alegeți orașul care v-ar plăcea.

Ridicarea de cortină se produce cu mulți ani în urmă, pe când eram secretar literar, după ce activasem în consiliul artistic al Naționalului ieșean. Așa încât mă mișcam des pe ruta Iași – București, după cum funcția mi-o împunea. Toate mergeau lin, până ce s-a întâmplat să mă confrunt cu un impas. Publicasem o parte dintre textele părinților mei și acum urma să mă implic într-o treabă de ... dramaturg. Adică de natură radiofonică, pentru comedia *Ciubăr vodă*. Am făcut un pas înapoi. Nu era de mine, nu aveam nici un fel de experiență; a trebuit să refuz.

Și atunci, cum intrasem în criză, s-a apelat la forțele interne ale Radioului. Soluția s-a dovedit fericită. Aleasa, ca să mă exprim astfel, era activă în domeniu (terminase, sper că nu greșesc, Teatrolgia) și, ca și cum aștepta această șansă, mi-a sărit în ajutor. Sub bagheta regizorului Mihai Lungeanu, feeria *Zâna pădurilor* urma să aibă – dovadă programările numeroase – o soartă norocoasă. Și tot așa, comedia *Ciubăr vodă*, care s-a jucat, în premieră absolută, la Chișinău. Ar fi meritat, ca o domniță, să vină și ea, Adina Bardaș, la premiera de peste Prut. Dar lucrurile s-au precipitat, cine știe din ce pricină, și nu știu dacă am mai apucat să stau de vorbă cu prietena nevăzută, care, strămutată hât departe, avea să tânjească după Teatrul pe care îl părăsea. Nu pornea într-o aventură. În România, într-adevăr, nu mai era de trăit, ceea ce i-a făcut pe mulți să treacă Marea.

Nu țin minte dacă ne-am mai revăzut. Decât, odată sau de două ori, și atunci sub imperiul emoției. Ultima oară, la întâlnirea ... de adio, mi-a aruncat un fermecător: „Pot să vă spun *Florin*?”

Dar, totul a rămas ca înainte. Adina și-a luat zborul, tăcerea s-a așternut – pentru o vreme – peste munți și peste văi.

Până într-o seară când, să nu-mi vină să cred, i-am auzit glasul cu proștepimi copilărești. Și, din seara aceea, convorbirile nocturne au căpătat o anumită ritmicitate. La fel, felițiile de Sărbători.

Ca de exemplu aceasta: „O scurtă vreme, la început de an, timpul se îmblânzește despovărându-ne de nostalgii. Amintirile dispar pentru că – lacom – ne îndreptăm spre ce va fi. Vă doresc să găsiți în orele care vor veni, în orele obișnuite ale oricărui anotimp, aceste clipe de speranță limpede”. Stau și mă gândesc: Le-oi fi găsit?

Sau: „În zarea anului 1993, speranțele vor prinde ființă. Vă doresc un an plin de daruri, generos, bun. Sărbători fericite!”.

I-am mai trimis câte o carte, o revistă, vedeta fiind „Teatrul azi”. Tresare și acum când atacăm subiectul Teatru. Și tot astfel, când pomenim de România, nu (n)i se pune un nod în gât?...

Aici e ziuă, acolo e noapte... De oboseală, vorbim cu cuvintele noastre și, uneori, cu ale altora. Oare cum glăsuia Rabindranath Tagore?

„De teamă să nu învăț a te cunoaște cu prea multă ușurință, tu te joci cu mine.

Tu mă uimești cu hohotele tale de răs pentru a-ți ascunde lacrimile.

Îți cunosc prefăcătoriile.

Niciodată nu rostești cuvântul pe care voiai să-l spui.

De teamă că n-am să te prețuiesc, tu îmi scapi în mii de feluri.

De teamă să nu te confund cu mulțimea, tu stai deoparte, singuratică.

Îți cunosc prefăcătoriile. Tu-mi ceri mai mult decât altele, de aceea ești tăcută.

Cu o nebunatică nepăsare, te faci că nu primești dovezile.

Îți cunosc prefăcătoriile.

Niciodată nu ici ceea ce ai voi să primești”.

(Rabindranath Tagore, *Antologie lirică*, p. 117)

Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (VII)

Vineri, 1 iulie (continuare)

Mângâi apoi o ediție din Agrippa von Nettenheim și câte și mai câte. Labirintul de hârtie. Erudiția nu înseamnă, cu siguranță, cantitatea de autori frecvențați și de titluri parcurse, nici măcar de idei pe care le înmagazinezi în memorie, ci înseamnă, mai degrabă, arta de a nu-ți pierde cumpătul în fața cantității. Încep să înțeleg ce voia să spună Noica, atunci când scria că, pentru un intelectual umanist, perioada de formare ar putea să fie considerată încheiată pe la vârsta de 60 de ani! În acest sens, poate nu e o tragedie așa de mare că nu am avut acasă la îndemână mari biblioteci precum aceasta în care mă aflu acum. Oricum nu voi fi niciodată sigur că am ales ce trebuie, că de citit totul nici nu poate fi vorba. Minute bune răsfoiesc încântat câteva albume de paleografie latină, cu excelente reproduceri după manuscrise din secolele al IV-lea – al V-lea. Între ele, celebrul *Vergilius Palatinus*, cu vignete și cu scriere capitală, ca în inscripții, perfect lizibilă. Apoi: Platon, Aristotel, Cicero, Augustin & caeteri. Plonjez în Evul Mediu cel decent și strălucitor, cu scriptoriile din marile mănăstiri, unde se copiau, uneori cu mare artă, nu doar textele ecleziastice, ci și cele ale culturii antice greco-latine. Încerc să îmi imaginez figurile benedictinilor absorbiți de migăloasa lor muncă de copişti. Nu știu de ce, mi-i închipui rotofei și bine dispuși tot timpul. Frumusețea miniaturilor, a enluminurilor și a scrierii înflorite, cu toată simbolistica lor! Renașterea, cu „democratizarea” prin tipar a cărții, trebuie să fi părut copiştilor-artişti din scriptorii o întoarcere la barbarie. Primele tipărituri, numite mai târziu *incunabula*, erau infinit mai urâte decât cărțile scrise cu mâna. Răsfoiesc apoi o voluminoasă și luxoașă culegere de studii despre Renașterea maghiară din vremea lui Matthias Corvinus, cu excelente fotografii color ale unor palate, documente și diferite artefacte din epocă. S-ar părea că noi, românii, nu prea vrem să ne informăm despre această epocă de mare strălucire. Un intelectual român „normal” nu știe prea multe despre Matthias Corvinus, eventual a aflat la școală că a fost fiul lui Iancu de Hunedoara și că a fost bătut de Ștefan cel Mare la Baia.

Parcurg apoi rapid trei studii în italiană din volumul de acte ale unui congres din '82 despre latina medievală din Italia în epoca de dinainte de reforma carolingiană. Graba de a parcurge cât mai mult mă face să trec adesea rapid peste multe pagini. Totuși, chiar și această lectură „de-a curmezișul” mă ajută să acumulez destule cunoștințe care îmi lipseau. Trec apoi la depozitul central, ca să îmi iau câteva cărți pentru acasă, căci se apropie sfârșitul de săptămână: Jan Pinborg, *Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittellalter* (1967) și o serie de introduceri în latina medievală: G. Cremaschi, *Guida allo studio del latino medievale* (1959), Karl Langosch, *Lateinisches Mittelalter. Einleitung in Sprache und Literatur* (1963), V. Paladini/M. de Marco, *Lingua e letteratura mediolatina* (1980). De-aș avea timp să le parcurg pe toate. Oricum, multe informații se repetă.

La mensa, păcăleală de 3 DM: un fel de ghizdromele ca cele făcute de Gabi din piure, făină, ou și brânză de vaci, dar nici pe departe comparabile ca gust cu cele de acasă, plus câteva linguri de sos, câteva frunze de salată și, Dumnezeu! la fel ca ieri, suc și gem cu gust de zmeură. Mai consistentă părea oferta la ghișeul celălalt: cârnăț, salată, pommes frites. Seara, compensez acasă cu slăninuță cu usturoi, pâinică și o bere mare. Măine, fiind sâmbătă, ar trebui să mă plimb prin oraș, pe podurile peste Neckar, la vreun muzeu, sau măcar prin satul „meu”, Sandhausen. Dar sunt atât de obosit, că nu îmi mai arde să fac și turism. Heidelbergul ar merita acest efort. Voi regreta probabil în viitor lipsa apetitului turistic. În plus, canicula infernală persistă. Aflu de la radio că ar fi cele mai mari călduri înregistrate vreodată în Germania. Ajung acasă epuizat și lac de sudoare.

Ca să nu uit! Dimineată am trecut din nou pe la

secția de manuscrise și am cerut catalogul Trübner, al colecției donate bibliotecii de renumitul colecționar, de care îmi vorbise profesorul Berschin. Primesc catalogul, îl parcurg cu atenție, dar nu găsesc nici un manuscris chirilic, nici în slavonă, nici în română. Dezamăgit, mă consolez pe loc, cu lectura superficială a ziarelor. La Mondialele de fotbal, din nou un scandal legat de turbulentul argentinian Maradona: a fost descoperit că se dopează!

Spectacolul străzii este foarte colorat și plin de surprize. Azi am contemplat un cuplu interesant, păreau elevi de liceu în anii terminali, ea o mulătră superbă, el un nemțisor blond și cam insipid. Se sărutau de mama focului și se vedea de departe că ea conduce jocul și îl domină pe băiat. Mi se pare că descifrez o anumită simptomatologică în micul episod, și anume un fel de paralizie de voință și comportament la majoritatea tinerilor germani, ca și cum ar fi stăpâniți de controversata „conștiință a vinei” (*Schuldbewußtsein*), teoretizată de filosoful Karl Jaspers. Foarte des, prin piețe, vezi tineri fără căpătâi, rupturoși, neingrijiiți și îmbrăcați în negru, întinși pe trotuare și împodobiți cu tot felul de accesorii de metal. Se pare că sunt urmași ai tinerilor „hippy” de odinioară, dar, spre deosebire de cei din generația părinților lor, care erau animați

Pagină din *Vergilius Palatinus*, manuscris din secolul al V-lea conținând operele marelui poet roman

de o ideologie protestatară, cei de azi par că nu vor nimic, doar să vegeteze împreună. Câte unul mai și cerșește un bănuț, dar o face cu multă politețe! Mai încolo, un tânăr chinez, student după aparențe, care se prezintă prin citate de presă lipite pe un carton drept un reputat caligraf, îți oferă, pentru 19,80 DM, o miniatură asiatică, pe care inscripționează numele tău, în caractere chinezești. Clienții nu-i lipsesc. În piața din fața catedralei, alți câțiva artiști ai străzii stau cu câte un șevalet în față oferindu-se să îți facă pe loc portretul. Unii dintre ei chiar reușesc să prindă din creion trăsăturile clientului. În două zile diferite și în locuri diferite, remarc un grup mai special: un băiat de vreo 23-24 de ani, cu două doamne, una de vreo 45-50 de ani și alta de 25-30 de ani, cântă împreună cântece rusești. Prima dată mi s-a părut extraordinar, a doua oară entuziasmul mi s-a mai calmat. Unii trecători, de obicei femei și bărbați de vârstă a treia, mai lasă câte un bănuț, uneori și o bancnotă, în pălăria plasată la vedere. Cei mai tineri, aplaudă politicoși din mers, ca și cum ar spune: da, te-am ascultat fără să vreau și acum te aplaud fără să te privesc. În autobuz, spre casă, controlorii, un bărbat și o femeie, în „civil”, cu un ecuson în piept ca singur semn distinctiv, surprind o tânără fără bilet. Aceasta, foarte emoționată, se precipită spre compostor, iar ei se prefac că nu o observă. Zilele trecute am asistat cum un băiat prins fără bilet a plătit în tăcere și fără comentarii amenda, 30 DM.

Acasă, surpriză: în camera alăturată a venit un nou chiriaș, un băiat de vreo douăzeci de ani, care s-a prezentat politicos. Îl cheamă Heiko! Are și televizor și mă invită curtenitor să vin să mă uit la meciurile din Worldcup, chiar și când el nu este acasă, căci nu obișnuiește să încuie ușa!

Sâmbătă, 2 iulie

A doua sâmbătă petrecută în singurătate. Încep să mă obișnuiesc. Studiu toată ziua: manualele de latină medievală pe care le-am adus de la bibliotecă. Fac excerpte, citate și înregistrez pe fișe mult material, mai ales lexical. Mi se conturează ideea de a redacta un curs de latină medievală, pe care să-l ofer la facultate, fie la clasice, fie la noi, la română, ca opțional sau facultativ. La prânz îmi pregătesc macaroane cu unt și cașcaval, o bere și o banană. După masă, reiau lectura atentă din Berschin, *Medioevo greco-latino*. Adorm citind și am un vis foarte ciudat. Parcă murise fratele Dorin, nu tata, o moarte incredibilă, confuză, ambiguă, voită de el însuși. Erupe o mare inundație, sunt prins într-una din râpile de la Seimeni, urc într-un copac, până trece valul uriaș. Mă duc acasă, mama și tata se certaseră, dintr-o neglijență pe care și-o reproșau reciproc, unul din butoaiele de vin din pivniță se umpluse cu apă la inundație. Prin curte se vedeau pui de găină înecați, tablou pe care îl văzusem de câteva ori în copilărie. Mă trezesc cuprins de o mare durere și de dor pentru tata, de la a cărui moarte nu trecuseră decât câteva luni. Plănuisem să văd la televizor meciul dintre Germania și USA la ora 19,00, dar, altă surpriză, vecinul meu nu era acasă, dar încuiase, totuși, ușa! Dacă aș fi știut, m-aș fi dus în centrul satului, la vreo berărie. La un moment dat sunt cuprins de un fel de neliniște claustrofobă. Mă autoconsolez spunându-mi că trebuie să am răbdare, să folosesc cu maximum de profit ocazia care mi se oferă. Este încă foarte cald, deși ziua este spre sfârșite. Aud de afară, din când în când, explozii de urale și petarde, legate de meciul împotriva americanilor. În prima repriză, au fost trei asemenea momente zgomotoase, în repriza a doua încă unul. La sfârșit, la lăsarea întinerului, ies și eu pe străzi, prin centrul satului. E o bucurie generală, pare că toți locuitorii au ieșit pe străzi. Coloane de mașini cu drapele și placarte improvizate: *Sieg!* („victorie”). Sunt mai ales tineri, băieți și fete. Vârșnicii aplaudă mai reținuți de pe margini. Serbează cu toți o victorie cu încărcătură emoțional-simbolică asupra americanilor, la aceștia acasă! Cam cum i-am bate noi pe ruși la un mondial, la Moscova! Nu știu încă rezultatul, dar se pare că i-au zdrobit pe americani, eliminându-i din competiție. Deși nu o spun, par să serbeze o „revanșă” istorică pentru umiliția ocupației – la Heidelberg se află una din cele mai mari tabere ale armatei americane din Europa. Din câte am reușit să îmi dau seama, de prin presă, de la televizor, din frânturi de dialog, sentimentele neamțului față de americani sunt amestecate. Pe de o parte resimt recunoștință pentru că i-au scăpat de sovietici la sfârșitul războiului, când erau totalmente kaputt, și i-au ajutat prin planul Marshall să iasă din nevoie și să renască economic. Pe de altă parte, rana înfrângerii în război nu s-a închis. Oficial și, poate, consimțit de majoritatea cetățenilor, atitudinea pare să fie cea exprimată de Richard von Weizsäcker, în cuvântarea sa de pe 30 iunie, la încheierea mandatului său de zece ani ca președinte federal: „9 mai 1945 a fost o zi a eliberării, a eliberării de sub un regim opresiv și tiranic”. Ziarele îl laudă. Pentru cei mai mulți a fost un președinte providențial, între acțiunile sale de mare însemnătate sunt menționate vizita și scuzele explicite în Polonia și la Ierusalim, întâlnirea cu Gorbaciov, realizarea fără convulsiiuni a Reunificării („Wiedervereinigung”). A reușit să se păstreze echidistant față de politica partinică, îndeplinindu-și scrupulos și decent misiunea de președinte constituțional al Republicii Federale. Acum se retrage într-o, cum spune el, „aktive Ruhestand”.

Seara traversez din nou un răstimp depresiv, gândindu-mă la starea de criză adâncă în care se află țara noastră, prăbușită parcă fără speranță într-un regim al incompetenței și corupției. Părem condamnați iremediabil la sărăcie și nesiguranță, plasați pe veci la marginea lumii civilizate. Și totuși, mă apasă Sehnsucht-ul nach Zuhause. Ce or fi făcând ai mei acasă la ora asta?

Flavius PARASCHIV

film

Another round

Another round (Încă un rând) este ultimul film regizat de danezul Thomas Vinterberg, cineastul cunoscut pentru câteva filme notabile și apreciate atât la festivalurile de film europene, cât și la cele din America. Mă refer aici la *Festen* (*The Celebration*, 1998) – pentru care a și primit Premiul juriului la Festivalul de la Cannes – și *The Hunt* (2012), pelicula care a fost nominalizată la categoria „Cel mai bun film străin” la Oscarurile din 2014.

Regizorul danez este – alături de Lars von Trier – unul dintre inițiatorii mișcării „Dogme 95” prin care s-a încercat realizarea unor producții cinematografice axate pe trio-ul „interpretare, intrigă și temă” și mai puțin pe efecte speciale sau alte ajustări tehnologice. Altfel spus, ceea ce regizorii danezi propuneau era întoarcerea cinematografului la esențial, prin realizarea unui scenariu inteligent, cu mesaj și – mai ales – prin construirea unor personaje veridice și convingătoare.

În mare parte, programul mișcării a fost aplicat și în filmul în cauză. Mai mult, în *Another round* Vinterberg a apelat la talentul actorului cu care a colaborat și la *The Hunt*, Mads Mikkelsen. Cunoscut pentru faptul că poate da viață unor personaje puternice, Mikkelsen a fost alegerea cea sigură pentru a juca rolul principal în noul film al cineastului din Danemarca.

Ultima producție regizată de Vinterberg are în centru existența unor profesori de liceu. Martin (Mads Mikkelsen), protagonistul, este un profesor de istorie blazat, lipsit de viață și – mai ales – lipsit de orice dorință de a-și susține orele într-un mod cât mai plăcut și informativ. Tommy (Thomas Bo Larsen), Peter (Lars Ranthe) și Nikolaj (Magnus Millang) sunt prietenii și colegii lui Martin, bărbați care, deși își fac meseria, nu mai simt nicio bucurie în profesia lor, iar viața lor a intrat într-un con de umbră. Filmul își schimbă tonalitatea la cina prin care cei 4 prieteni au sărbătorit ziua de naștere a lui Nikolaj. La acest eveniment, unul dintre ei aduce în discuție una din teoriile lui Finn Skårderud, un psihiatru și universitar danez, o teorie provocatoare, care poate fi dovedită destul de facil. Medicul susține că o alcoolemie de 0,05% în sânge este benefică, pentru că sporește creativitatea și modul în care interacționează omul cu cei din jur.

Hotărâți să probeze teoria psihiatrului, profesorii decid să-și înregistreze experimentul, stabilind, totodată, condițiile și limitele. Altfel spus, grupul hotărăște că vor consuma băuturi alcoolice doar în timpul programului de serviciu, niciodată după orele 20:00 și nici în weekend-uri.

În paralel cu activitatea profesională, filmul are în centru și relația lui Martin cu propria familie. Nu este greu de

Azi, când în România trenurile expres înaintază agonice și exasperant cu mișcări de melc-codobele, un vehicul de presă, „Expres Cultural”, lansat pe piața media de Nicolae Panaite, poetul cu vocație de arhitect al unor instituții spirituale, a înaintat cu viteză de adevărat expres pe traseul acestor 50 de numere, câte s-au adunat de la apariție. Cifra aceasta, impresionată în sine, e expresia intrării în maturitate și afirmării revistei ca o voce distinctă și respectată prin autoritatea rostirii. „Expres Cultural”, în buna și nobila tradiție a revuisticii ieșene, nu e o publicație provincială, ci una națională, fiind un spațiu generos în care se regăsesc valorile reprezentative ale arealului cultural românesc. Prin paginile sale vii, substanțiale, guvernate de un spirit critic remarcabil, publicația e o radiografie grăitoare a climatului nostru cultural și al celui scriitoricesc în special. Vivat, Crescat, Floreat!

Grigore Ilisei

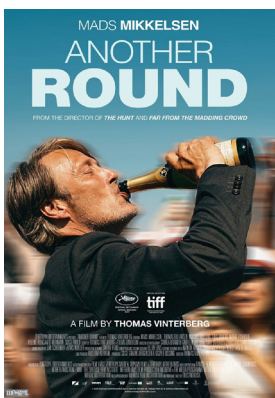
imaginat faptul că personajul era la fel de...invizibil și acasă. Pelicula sugerează faptul că profesorul de istorie și-a înstrăinat familia (în special soția) nu numai prin faptul că s-a retras în sine, ci și prin modul pasiv în care a ales să-și îndeplinească datoria de soț și părinte. Rupt de lumea din jur, Martin era un spectru din punct de vedere social. Cu toate că era conștient de toată atitudinea lui, personajul interpretat de Mikkelsen nu încearcă să se îndrepte, ci continuă să-și trăiască existența fără să interacționeze corespunzător cu cei pe care ar trebui să-i considere persoane apropiate.

Dar totul se schimbă atunci când începe să consume alcool după datele experimentului. Se pare că, într-adevăr, teoria funcționează, pentru că activitatea profesională (și nu numai!) se schimbă radical. Martin, spre exemplu, nu mai este profesorul care citea de pe foi și atât. Acum interacționează cu elevii, atrăgându-i prin intermediul lecțiilor pe care le susține, implicându-i constant în discuție, devenind astfel un profesor simpatic și nu apatic. Nu doar Martin se schimbă în urma consumului zilnic de alcool. O alcoolemie de 0,05% schimbă și viața celorlalți trei profesori: devin mai pasionați, mai activi și mult mai interesați de activitățile lor.

Nu este greu de imaginat că această situație nu durează mult și în scurt timp familiile personajelor și celelalte cadre didactice vor observa faptul că ceva s-a schimbat în comportamentul și modul de viață a grupului. Experimentul încetează atunci când alcoolul începe să le acapereze în totalitate existența.

Dincolo de latura comică, filmul aduce în prim plan și unele probleme ale omului în general. În primul rând, Vinterberg își confruntă personajele cu un eșec inevitabil. Ceea ce contează este modul în care reacționează cei patru. Trei dintre ei își vor putea opri dorințele dăunătoare, în timpul ce altul se lasă consumat de patimă...

Another round este un film cu o galerie puternică de personaje. Îmbinând comedia cu dramaticul, Thomas Vinterberg a reușit din nou să realizeze o poveste captivantă prin care se înfățișează viața așa cum este ea de cele mai multe ori.

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Cuejdel

foioase-conifere, peticite în tonuri calde).

De virtuțile compoziționale ale rîndurilor de cioturi ieșind din ape (o versiune în mic a profilurilor de pe Lacul Roșu) profită Mihaela Burlacu. Navigăm pe imponderabilele unei poeticități cu cap-compas în tușele de maestru colorist, o lucrare-manifest pentru întreaga expoziție fiind aceea a undelor în luciul de griuri vrîstate de trunchiuri, în care se aprinde intimitatea unor nespuse de calde degradeuri de galben și ocru, aruncate parcă din cer. Pășind pe aceeași cale, însă în compoziții savante, uneori aranjate pe registre, într-o exemplaritate de manual, Sorin Untu îmbină la modul clasic virtuțile formei cu cele ale culorii – unele imagini aduc aminte de echilibrul lui Nicolas Poussin.

Ajunși la capătul acestei succinte treceri în revistă a individualităților care dau viață expoziției (ar mai fi putut fi și altele, acest tainic sit, invocat atît de des, în ședințele publice și private, a devenit aproape o marotă a Clubului Fotografic Iași), ne întrebăm dacă nu cumva comunitatea artistică de la noi nu ignoră cu grație (așa cum NU se întîmplă în alte părți, și primul exemplu care ne vine în minte este Franța) limbajul artistic al fotografiei. Cel puțin unele dintre aceste lucrări arată o temeinică cunoaștere a posibilităților sale (și ale istoriei fotografiei, și ale istoriei artei), încît merită să devină cît mai vizibile, ca formă actuală de libertate creatoare – poate cu mult mai mult decît serii de expoziții, dominate de mode și de ideologii trecătoare, însă aflate sub egidă oficială...

Este oare greu să se recunoască legătura dintre realizările acestui entuziast grup de fotografi (poate cel mai valoros din țară, în orice caz cel mai numeros și nu chiar atît de amator – unii dintre membri urmează, sau au absolvit deja, pe lîngă cursuri de inițiere sau de tehnică în domeniu, facultăți de arte!) și, să zicem, lirismul picturii de tradiție moldovenească ori, în general, să se realizeze corespondența cu inovațiile compoziționale, conceptuale etc. din cadrul genurilor vizuale mai vechi? Ar strica o colaborare cu celelalte nuclee artistice ale locului, începînd cu Universitatea ieșeană de profil, cu Colegiul de Artă, UAPR, Clubul de arte vizuale de la Casa studenților, Școala populară de artă etc.? Facultatea de arte vizuale și design, cu tot cu specializarea foto-video, se află la cca. 200 m. de sediul Clubului fotografilor și de Galeria „La gard”, deschisă cu atîta generozitate, de-a lungul anilor, membrilor săi. Reacțiile, fie și negative, ar fi mai bune decît superbia ignorărilor reciproce și ar contribui, matematic, la mai buna definire a unei filozofii fotografice ieșene și, de ce nu, naționale. Unde mai pui că, în această perioadă, nu este vorba de una ci de două expoziții organizate, în paralel, de Club... Jumătate din spațiul expozițional amintit (cel dinspre Universitatea mare) este rezervat expoziției *AN 2020*, o antologie în alb-negru a realizărilor fotografice din anul precedent. Pe această din urmă expoziție, cu tendințele și rezolvările ei, sînteți invitați să o descoperiți fiecare – cf. și site-ul Clubului Fotografilor Iași, cu liber acces, sub acest nume.

Adina BARDAS

măști care nu ascund surâsul

Fervori și neliniști

Anul cu sunet memorabil 2020 a adus în teatru un suflu de neliniște și intervale paralizante sub influența cărora artiștii și-au încetinit ritmurile, s-au resemnat, s-au răzvrătit, au cercetat mai adânc și s-au ivit în fața audiențelor nesperat de largi ale festivalurilor sau ale altor evenimente online cu o nouă găsită sinceritate. Uneori volubili, alteori găsindu-și drum șovăitor prin labirinturi de tăceri și singurătăți, oamenii de teatru ne-au dat lecții de artă, dar mai ales de viață, de care ne-am rezezat propriile noastre temeri și nedumeriri, ieșind la capătul dilemelor personale ceva mai puternici și mai deschiși. Exemplul acestor creatori care au trăit mai intens sub un calm aparent a dus la un plus de cunoaștere, răscolind jarul unor întrebări nerostite, ne-a croit poteci către teritoriile secrete ale celor care prin măiestria lor intră în zone de grație. Câteodată vocile lor vin din trecut, unul distant chiar, dar cuvintele ne ating încă mai mult – poate pentru că în momente care întetesc căutările de sine, toți devenim ceva mai vulnerabili, mai receptivi și mai dornici de a avea experiențe spirituale care să ne reamintească binele adus de întâlniri pe unde armonioase.

Seria de conferințe de la *Teatrul Național „Radu Stanca” Sibiu* a prilejuit astfel de întâlniri care lasă în siajul lor o stare luminoasă. Unul dintre punctele de reper a fost dialogul dintre Constantin Chiriac și Ofelia Popii. Îngăduindu-ne pentru o clipă să intrăm într-un atelier în care se petrec sofisticate alchimii interioare, Ofelia Popii a vorbit cu naturalețe despre apropierea de un rol, despre filtrele și pecetea sensibilităților care îi individualizează conturul: „La început, când lucrez la un spectacol, vreau ceva de la rolul respectiv, ceva numai al meu, care nu trebuie să apară în prim-plan, nu e ceva evident, și care să fie posibil în regia respectivă și în construcția personajului gândită și de regizor și de mine [...] altfel faci ceva ce știi și merge, dar nu e interesant”. Alcătuirea unui spațiu în care te proiectezi ca actor cu o anume discreție prin subtile echilibrări, și apoi locuirea lui, fără a tulbura o concepție regizorală, se realizează cu toată modestia – o trăsătură de caracter a artiștilor adevărați. În alte ipostaze, continuând în calitate de profesoară la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Ofelia Popii degajă un aer de autoritate bine ponderat prin aceleași perspective de finețe: “Îți trebuie o lipsă de frustrare că să poți să recunoști și să ai grijă de un talent”, „nu poți descoperi un talent dacă ești doar un meseriaș”, “vreau să reușesc să le dau [studentilor] un start bun pe ceea ce ei dețin, fiecare în parte...restul sunt informații”.

Aceste energii modelatoare sunt folosite cu pricepere și de alte teatre. O inițiativă demnă de toată lauda s-a arătat a fi elaborarea unor pagini online personalizate ce însoțesc piesele (multe dintre ele recuperate din arhive zăvorâte de ani și ani) care dobândesc astfel un înveliș informațional original, proaspăt, pe gustul și înțelesul publicului de acum – un public în mare măsură necunoscut, răspândit pe toate meridianele și cu un interes care se poate lesne disipa. Mai mult decât un simplu echivalent al unui caiet de sală în variantă

video, această aură de cunoaștere dublează spectacolul propriu-zis printr-un spectacol de idei. Cu admirabilă consecvență, montările difuzate de *Teatrul Maghiar de Stat Cluj* beneficiază de comentarii inedite ale scenografilor, actorilor sau regizorilor, mărturisiri care limpezesc demersurile scenice și apropie artiștii de publicul virtual. Astfel, mizanscene care rămân în memoria teatrului de performanță (cum ar fi *Cabala bigoșilor*, *Cântăreața cheală*, *Domnișoara Julie* sau *Tragica istorie a doctorului Faust*) pot fi privite din interior, distanțele se dizolvă și căldura prezenței unei echipe devotate dăruiește acea valoare singulară a emoției acordate fin cu imponderabila împletire de sugestii a spectacolului. Pe aceste dimensiuni ale comunicării își întinde magia o actriță de calibru, Kézdi Imola, într-o secvență video postată cu prilejul programării piesei *Dybbuk – flacăra neagră, flacăra albă*, în regia lui David Zinder (promotor al tehnicii actricești *ImageWork* bazată pe conexiunile generatoare de sens și magie între corp, voce și imaginație). Și astfel avem acces la o expresie concisă a unor deducții ce subliniază impactul de durată al colaborării cu un profesionist redutabil: „Conglomeratul alcătuit din *fantezie, atenție și disciplină* reprezintă și astăzi baza fiecărui rol al meu și fiecărei contribuții teatrale”.

Această triadă, care animată de stăruințe și fervori poate duce de la competență la har, și-a exercitat puterea și în excelenta selecție a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu ce a inclus o fermecătoare „operă urbană” intitulată *Paznicul templului*. Desfășurată pe parcursul a patru zile pe străzile orașului Toulouse (noiembrie 2018), montarea îndrăznească, riscantă și bine orchestrată, la propriu și la figurat e o reinterpretare a mitului Ariadnei articulată de instrumentiști și cântăreți descătușând în aer liber forța de fascinație a legendei, a formelor și cadențelor care vin de departe. Muzica – balansându-se între modernitate și arheologie culturală, cu sonoritățile ei care sparg fante în real, prin care visul unor creatori se strecoară în imaginația spectatorilor și capătă ființă în ochii lor lucind de uimire – este nu numai insolită, ci și intens tulburătoare. Figuri supradimensionate care irup pe străzi te fac să uiți că mișcările lor sunt dirijate de programe sofisticate; ele declanșează un freemăt al inocenței care egalizează vârstele, întorcându-ne într-o lume evanescentă a începuturilor pe care o contemplăm cu acea minunare străbătută de un

Paznicul templului, Compania La Machine, Toulouse
(<https://www.lamachine.fr/spectacles/le-gardien-du-temple-toulouse/>)

dar și ce este necesar.” Și apoi continuă cu scrieri reflexive în care fiecare se poate regăsi: „Pandemia ne-a oferit de asemenea prilejul de a ne gândi la timpul pe care îl petrecem muncind, călătorind, la cel acordat familiei și celor pe care-i iubim. Pauza brutală la nivel economic a fost umplută cu liniște, gol și natură. [...] Nu ne aflăm într-un război, ci

În vremuri care nu sunt propice culturii o revistă ajunsă la numărul 50 este un...”vis”? Fiind dintre aceia care știu câte opreliști, ingenuncheri am îndurat, în cei XXXII de ani de când tipăresc revista POESIS la Satu Mare, pot să spun că în spatele acestor numere văd împătımire, curaj, dăruire, iar ”Expres cultural” chiar asta înseamnă - expresivitatea culturii este cea care ne definește sub crugul stelelor.

O revistă culturală ridică o oglindă, nu atât în fața naturii, cât a societății, fără complezență, arătându-i umbrele și luminile în care se ascund și ”peștișorii de aur” ai iluziilor, dar și ”bulbucății ochi de broască”. Rar mi-a fost dat să asist la o astfel de ”ieșire în larg” a unui faeton neanunțat cu surle și trâmbițe, care în atât de scurt timp să poată sta în suita navelor regale cu ”programe” bine precizate și deschideri atât de diverse. Ca un pod bine înfipt între maluri, EXPRES CULTURAL stă între un poet ”visătoriu” (Redactor șef, fondator - Nicolae Panaite) și între un critic de ”direcție” prin geografii literaturii (Constantin Pricop) știind să-și adune în jur voci plenare ale scrisului românesc. Am regăsit între ei pe un Nichita Danilov, Gellu Dorian, Dan Bogdan Hanu, Eugen Munteanu, Grigore Ilisei, Ioan Adam, Livia Cotorcea, Constantin Coroiu, Mihaela Grădinaru, Cristina Chiprian, Liviu Ioan Stoiciu, dar și pe un Gh. Grigurcu, Al. Cistelean, Adrian Dinu Rachieru, Adrian Alui Gheorghe și pe mulți alții cu stiluri diverse, cu vârste diferite, din ariile întregii literaturi.

Asta și vedeam în proiectul ”program” de la începuturi - ”o gazetă primitoare a textelor scrise clar, concis, cu acuratețe, fără bucle ajutoare, pentru a vedea ideea...” (N. Panaite). Onorat să fiu alături de voi, din Nordul meu transilvan, mă gândesc la înțelepciunea unui vers din René Char care spune că e mai important ”a face parte din salt, nu din festin”. Drum bun în larg!

George Vulturescu, red. șef - Poesis

suntem uniți într-un efort de solidaritate. Această încetinire este pentru unii sinonimă cu necazurile. Însă oare nu e necesară această domolire în stilurile noastre de viață marcate adesea de indecență, absurd sau inutil?”

Deși la început de an vrem să ne păstrăm elanurile intacte, o doză de luciditate nu strică niciodată. Printre conferințele difuzate de Teatrul Național din București există și un dialog alert inițiat de Octavian Paler intitulat „Cu melancolie despre barbari (2006)” (încă disponibil pe canalul *youtube* al instituției). Cu malițiozitate care lasă să se întrevadă penumbrele mâhnirilor, ni se vorbește, într-un prezent perpetuu, despre criza de destin național și despre faptul că „noi românii avem o complicitate cu dezamăgirea noastră”. Formulările spirituale își prelungește ecoul căruia îi putem amplifica acum înțelesurile: „teama de zădărnici a jucat un rol imens în istoria omenirii și în aventura sufletului uman”, „dacă există o categorie primejdioasă în România, aceasta e categoria optimiștilor” – „pentru că ei folosesc speranța ca anestezic”. Și nu în ultimul rând, ni se spune, să ne întoarcem la paradoxul lui Oscar Wilde, „dați-i omului o mască și vă va spune cine este” (*Man is least himself when he talks in his own person. Give him a mask, and he will tell you the truth.*). Prea multe măști ne îndepărtează însă de adevăruri, chiar și de cele care ne clădesc spațiul de unde se hrănesc puterile noastre lăuntrice, și ajung să ne facă să ne îndoim și de noi înșine. Cuvintele-avertisment ale lui Paler au o rezonanță specială într-un cotidian ce lansează repetat și fără menajamente provocări nemaîntânite – „Important nu e ce face istoria din noi, important e ce facem noi cu ceea ce face istoria din noi”.

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose

VIII. Tânărul David sau despre funcția terapeutică a muzicii

Lui Nicolae Mănescu, „om foarte învățat în latină și slavă, de asemenea în greacă” (Dosofoei al Ierusalimului), primul traducător în română al *Vechiului Testament*, îi datorăm această frumoasă laudă a psalmilor davidieni: „A armoniei sfinte ca mișcarea de dulce cântările lui David”. Pretext pentru o invocație după toate regulile retorice însușite de el la înaltele școli ale străinătății: „Taci Orfeu, lapădă Ermis alăuta.../ Că David nouă, a Duhului lovind

alăuta,/ Iviaște ascunsele ale lui Dumnezeu taine” (*Poezia românească de la începuturi până la 1830*, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 350). Chiar dacă, în aceste *Stihuri la Dumnezeiescul David* ale înțeleptului *globe-trotter* vasluiian, avem, din perspectiva iudeo-creștină, o disociere față de personaje celebre ale eresurilor grece, zeul Hermes, inventator al lirei, și Orfeu, neîntrecutul cântăreț trac, detectăm în ele și o așezare, în premieră la noi, a regelui David într-un context mitologic. Vechii evrei trebuie să fi resimțit această apropiere tipologică „transnațională”, chiar dacă mărturiile vin târziu, o dată cu descoperirea ruinelor vestitei sinagogi de la Dura-Europos (secolul al III-lea d. Chr.), cu picturi murale înfățișând portrete și scene din Vechiul Testament, ori a celei din orașul portuar Gaza (începutul secolului al VI-lea), cu uluitorul său mozaic, ambele înfățișându-l pe tânărul păstor, fiu al lui Iesei, în postura de Orfeu în mijlocul animalelor îmbânzite de miraculoasa lui liră (John Block Boardman, *Orpheus in the Middle Ages*, Cambridge, Harvard University Press, 1970; v. și James R. Russell, *The Lyre of King David and the Greeks*, în „Judaica Petropolitana”, nr. 8, 2017). Artiștii evrei vor fi tras cu ochiul la realizări similare ale talentaților meșteri ai artei „păgâne” din antichitatea târzie, după cum o dovedesc numeroase vestigii romane, majoritatea, splendide mozaicuri din secolele II-IV, de la Edessa, Lepcis Magna, Piazza della Vittoria, Piazza Armerina, Zaragoza, Antakya, Shahba, Prusias Hypium..., unde cântărețul trac e înfățișat în această ipostază. Interferențe romano-creștine apar într-o pictură murală pe aceeași temă din catacombe dei Santi Marcellino e Pietro, Roma, secolul al IV-lea, unde personajul înconjurat de animale sălbătice poate fi, deopotrivă, Orfeu, David sau Iisus. În fine, același sincretism e de semnalat într-un alt mozaic descoperit într-o capelă din creștinismul timpuriu (secolul al VI-lea) de lângă Poarta Damascului din Ierusalim, în care, prin asociere cu miticul îmblânzitor al sălbăticiunilor, Iisus ni se prezintă în ipostaza de simbolic învingător asupra păcatelor omenești.

Subiectul păstorului David cu liră este preluat de minunate înluminări din manuscrise medievale ale *Psaltirii*, între care se detașează, prin frumusețea execuției și încărcătura lui simbolică, așa-numitul *Psautier de Paris* din secolul al X-lea bizantin („Renașterea macedoneană”), ce se crede că ar fi aparținut lui Constantin VII Porfirogenitul, aflat în prezent la Bibliothèque Nationale din capitala franceză. De remarcat, între cele 14 tablouri viu colorate ce îl însoțesc, cel dintâi, cu un personaj feminin așezat protector în spatele viitorului rege, o personificare a muzicii (μελωδία), una din primele reprezentări alegorice ale artei sunetelor din arta plastică universală. O frumoasă imagine alegorică a Muzicii asociată cu aceea a regelui David o găsim și într-o ediție, ilustrată de un artist anonim italian în secolul al XIV-lea, a tratatului filosofului roman M. Severinus Boethius, *De Institutione Musica*, aflată la Biblioteca Nazionale din Neapole.

Cu aceasta ajungem la puterea

taumaturgică acordată muzicii de textele antice. Numeroase studii, fie teologice, fie medicale, vorbind de funcția terapeutică a muzicii, când fac un istoric al temei respective, încep cu evocarea vindecării regelui Saul de către tânărul David din Întâia *Carte a Regilor* (numită și *Cartea lui Samuel*) a *Vechiului Testament*. Iată mult mediatizatul pasaj prin docte exegeze dar și prin poezii, romane, piese de teatru, opere plastice și muzicale, cu

portretul tânărului păstor, fiul cel mai mic, din cei opt, ai lui Iesei, „bălan, cu ochi frumoși și plăcut la față”, uns, ca viitor rege, de profetul Samuel, prin decizie divină: „Și a luat Samuel cornul cu mir și l-a uns în mijlocul fraților lui, și a odihnit Duhul Domnului asupra lui David din ziua aceea și după aceea”, în fine, pe larg, cu versetele privind boala misterioasă a lui Saul și „tratamentul” muzical aplicat de favoritul lui Iehova: „Atunci s-a depărtat de la Saul Duhul Domnului și-l tulbură un duh rău, trimis de Domnul./ Și au zis slugile lui Saul: «Iată un duh rău trimis de Domnul te tulbură./ Să poruncească dar domnul nostru slugilor sale care sunt înaintea ta și să caute un om iscusit la cântarea din harpă, și când va veni asupra ta duhul cel rău trimis de la Dumnezeu, atunci acela, cântând cu mâna sa, te va liniști»./ Și a

rașpus Saul slugilor sale: «Căutați-mi un om care cântă bine și mi-l aduceți»./ Atunci unul din slujitorii lui a zis: «Iată eu am văzut la Iesei Betleemitul un fiu care știe să cânte, om voinic și războinic, priceput la vorbă și bărbat chipeș și Domnul este cu el»./ A trimis deci Saul vestitori la Iesei și i-a spus: «Trimite la mine pe David, fiul tău cel de la turmă»./ Și a luat Iesei un asin încărcat cu pâine și un burduf cu vin și un ied și le-a trimis cu David, fiul său, la Saul./ Și a venit David la Saul, s-a înfățișat înaintea lui și a plăcut acestuia foarte mult și l-a făcut purtătorul său de arme./ După aceea a trimis Saul să i se spună lui Iesei: «Lasă pe David să slujească la mine, că a aflat el bunăvoință în ochii mei!»/ Iar când duhul cel trimis de Dumnezeu era peste Saul, David, luând harpa, cânta și lui Saul îi era mai ușor și mai bine și duhul cel rău se depărta de el” (*Regi*, I, 16 : 14-23).

Mai departe, textul veterotestamentar ne spune că insolitul procedeu terapeutic se repetă și după uciderea lui Goliat de către tânărul păstor muzician, „rege-în-așteptare”, ceea ce stârnete gelozia și furia lui Saul : „Iar a doua zi s-a întâmplat de a căzut duhul cel rău de la Dumnezeu asupra lui Saul și acesta se îndrăcea în casa sa, iar David cânta cu mâna sa pe strune, ca și în alte zile; Saul avea în mână o lance./ Și a aruncat Saul lancea, cugetând: «Voi pironi pe David de perete!» ». Dar David s-a ferit de două ori de Saul./ Și a început a se teme Saul de David, pentru că Domnul era cu el, iar de Saul se depărtase” (idem, 18 : 10-12). David însuși în *Cartea Psalmilor* rezumă acest început de poveste cu muzică: „Mic eram între frații mei și tânăr în casa tatălui meu; pășteam oile tatălui meu./ Măinile mele au făcut harpa și degetele mele au întocmit psaltirea...” (*Psalm 151*, 1-4).

Cu privire la puterile profetice și exorciste, de sorginte divină, a *kinnōr*-ului biblic, s-au făcut, în critica de specialitate, trimiteri la atributele magice ale instrumentelor muzicale din textele și reprezentările plastice anterioare, din zona Mării Egee, preluate de vechii evrei, între care se distinge un lirist înconjurat de animale, desenat pe așa numitul

„ulcior al lui Orfeu” descoperit la Egiddo, cca 1100 î. Chr., și provenit de la filistenii, unul dintre „popoarele mării” frecvent întâlnit în *Vechiul Testament*. În antichitatea târzie, puterile muzicale ale legendarilor David și Solomon au fost evocate nu numai în tradițiile evreiești, dar și arabe (în *Coran*, bunăoară), ori creștine grecești. Între virtuțile tânărului David, Grigorie de Nazianz, arhiepiscop al Constantinopolului din secolul al IV-lea, enumeră și „puterea lirei sale”, al cărei *dynamis* are capacitatea de „a depăși Duhul cel Rău” cu sunetul ei fermecat (cf. John Curtis Franklin, *Kinyras: The Divine Lyre*, 2016). Boala tragicului rege Saul (depresie?, epilepsie?, isterie?, stres post-traumatic: tumoare cerebrală? paranoia?) și încercările de vindecare ale tânărului David (v. Gillian Williams, Magdel Le Roux, *King Saul's mysterious malady*, „Theological Studies”, Pretoria, vol. 68, nr.1, 2012), devin o adevărată obsesie în discursul literar, moral, teologic și medical al Evului Mediu european, începând cu ciclul dramatic din secolul al XV-lea *Le Sacre de Saül*, *La Guerre de Saül contre Amaleq*, *L'Attentat de Saül contre David* din *Les Mystères de la procession de Lille*, și până, în secolul următor, la opere precum „tragediile sfinte” *David combattant*, *David triomphant*, *David fugitif*, de Louis Des-Masures, ori *Saül le furieux*, a lui Jean de La Taille, asupra căruia se oprește într-un studiu excepțional, profesorul Bruno Méniel de la Universitatea din Nantes, *Saül et ses démons. Un personnage biblique à la croisée des discours, de la fin du Moyen Âge à la Renaissance*, în „Cahiers de recherches médiévales”, nr.13, 2006.

Tema terapiei prin muzică aplicată de David regelui Saul (interesant că în textul biblic nu apar nici medici, nici medicamente) e preluată de pictorii și graficienii post-renascentiști, cum sunt, în secolul al XVII-lea, Rembrandt van Rijn, reprezentant de seamă al „epocii de aur olandeze”, cu un ulei pe această temă din 1655, aflat la Haga, ori barochistul flamand Jan van den Hoecke, cu un tablou, 1630-35, expus la Szépművészeti Múzeum, din Budapesta. În secolul XIX, abordează subiectul

neoclasicistul francez Antoine-Jean Gros, germanul de origine evreiască, preferatul lui Goethe, Moritz Daniel Oppenheim, suedezii Ernst Abraham Josephson și Johan Julius Ferdinand Kronberg... Ca să rămânem în același secol, reținem, dintre numeroasele opere literare, dramele lui A. de Lamartine, *Saul*, 1818, Alexandre Soumet, *Saul*, 1822, Friedrich Rückert, *Saul și David*, 1843, către finele veacului, Al. Macedonski și Cincinat Pavelescu, *Saul*, 1882, A. Gide, *Saul*, 1898... O frumoasă poemă, *Saul und David*, scrie în 1816 romanticul bavarez August von Platen, care dezvoltă, în viziune proprie, cunoscutul episod din *Cartea lui Samuel*:

„Pe rege, la tronul-i, rea grijă-l apasă,/ El face un semn să-i aducă mezinul/ Al casei Iesei. «Șezi, băiete, și cântă !”/ Pe trepte de tron stă băiatul cu harpa./ «Mare e Domnul!”, solemn începe acesta./ «Oglindă îi sunt creaturile sale./ Zorii s-arată, și nori cenușii se deschid./ Soarele-n drumu-i cânt înalt intonează./ Dar scoate-ți, o, rege, coroana cea grea/ La aer curat și divin hai afară!/ Tufa-i cu frunze, crinul din nou înflorește./ Viile-n floare dau minunate miresme./ Eu, un simplu fiu de păstor, mă cred ridicat/ Acum, fără veste, la sfintele ceruri./ Dar tu ești sus, de pe tronul de aur/ Ce ușor ți-e să-ntâmpini pe Dumnezeu!// Și totuși, genele-ți strângi, pline de lacrimi./ Strălucirea vie din ochi ascunzând-o./ Dar vezi ce mare-i Iehova! Privește în jur./ Ce liniște e, cum ea sufletu-ți umple!// Lasă-ți inima deschisă spre Tatăl./ Urechea mângâiată de cântecul meu !”/ Dar, surd, regele de pe tron se ridică/ Și sulița grea o aruncă spre David”. Nu putem încheia fără a-l aminti pe modernul de orientare expresionist Otto Dix, pasionat de subiect („puterea muzicii” îl definește el), tratat în picturi, desene și litografii de după al doilea război mondial.

Regele David reprezentat ca Orfeu, mozaic, sinagoga din Gaza, c. 508-509 d. Chr.

Otto Dix, Saul și David. Litografie colorată, 1958

Rembrandt Van Rijn, Saul și David, ulei, Galeria regală de pictură Mauritshuis, Haga

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLIII)

Observațiile lui Mihai Ralea privind limitările naționale pot suscita opoziții ușor de anticipat - iar feroarea contra-opiniilor în acest domeniu e bine cunoscută. Caragiale surprinde scena acestor convingeri exprimând-o... verde: *să avem și noi faliții noștri*. Mulți repetă vorbele lui Caragiale și se opresc la ambiguitatea hilară proprie scrisului genialului autor. Dar a miza la Caragiale doar pe efectul comic înseamnă a nu pune corect accentul semantic. La acest observator neîndurător al societății românești comicul are mereu un revers: dezolantul. În prim-plan nu se află aici *faliții* (cuvîntul poate fi înlocuit cu orice altceva ce ar putea fi „al nostru”), ci... *noștri*! Receptată astfel, formula nu mai este doar... comică. Să fie al nostru, să fie oricum ar fi, numai să fie al nostru... Un „nostru” care creează spontan un scurt-circuit în inteligență. Aceasta nu mai funcționează, evaluarea lucidă este blocată, *al nostru* este plasat pe un soclu intangibil. Dacă este al nostru este bun, nu se poate ca tot ce vedem în jur să fie rău, chiar dacă este cît se poate de rău, rău ne vād doar dușmanii șamd... Acest *al nostru* devine scut primordial, sistem de siguranță de care au nevoie cei slabi, cei pentru care a avea inițiative, a face față concurenței, a te impune pe căi oneste în competiție cu alții, a risca pentru a învinge... toate acestea nu există. Este renunțare la principiul promovării pe merit, la selecția celor mai capabili și mai dotați - în schimbul senzației de siguranță furnizată de masa indistinctă, de grămadă, de grup... De-al nostru, ai noștri, noi, între noi... Și ceilalți. noi vs. ceilalți, noi cu apropierea noastră pînă la promiscuitate, unul în altul, cu glumele noastre, cu manelele noastre, cu lipsa noastră de pretenții... Intimitatea turmei în schimbul emulației, concurenței pentru ce e mai bun, uniformizare în schimbul promovării elitelor... Este idealul naționalist. Să avem și noi faliții noștri e tragic pentru că e adevărat. Îi avem cu vîrf și îndesat... În mîntea lor, dacă nu reușim să fim ca alții sau mai buni decît alții nu e pentru că ne-ar lipsi ceva, pentru că am greși ceva, ci numai pentru că ceilalți sînt dușmanii, răuvoitorii, ostilii...

*

Acest mod de a sta umăr în umăr nediferențiați presupune să fim sudați la un loc printr-o rețea compactă de complicități. Turma nu are nimic dintr-o solidaritate - solidaritatea presupune rațiune și evaluare, așa cum arăta încă de pe la 1900 Rădulescu-Motru - ci este o legalizare la nivelul la care se manifestă masa. Iar consecința majoră a mutației naționaliste petrecută în sec. 19, continuată în sec. 20 este aceea că valorile nu mai sînt universale, nu mai sînt ale omenirii, cum credeau iluminiștii, ci devin și ele... ale noastre, valori locale. Valorile noastre. Fractura produsă de această mutație devine ireconciliabilă. Individul, care începînd cu Renașterea se plasase în prim plan, încercînd mereu să se depășească este împins, ca în vremurile întunecate, în spatele spiritului gregar.

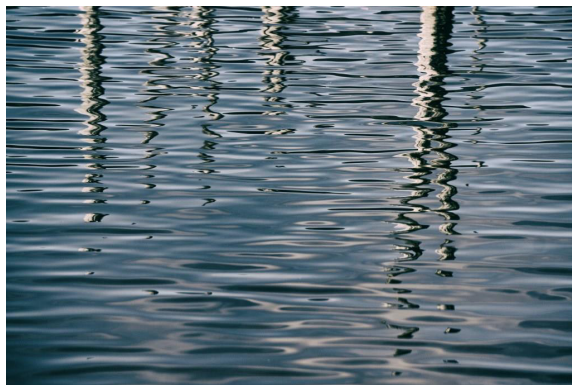
*

Liantul care sudează grupul poate fi unul cu totul primitiv, cum este rasa sau poate fi o tradiție culturală particulară, considerată etalon intangibil. Cine crede că trebuie să se schimbe ceva este considerat dușmanul națiunii. Mai mult. În prim plan nu se află căutarea unui mai bine, ci respingerea, în diferite forme, a celorlalți. Prilej pentru a refuza ideea comparației, a competiției. Cu cine să emulezi atunci cînd trebuie să stai umăr la umăr? Cu străinii? Eventual cu vreo subdiviziune a grupului compact - deci rivalitate tot în cadrul accepției proprii, locale, a valorilor. Așa apar astăzi genii de provincie, autorii... canonici, premianții, scriitorii laureați și recompensați din banii publici, pentru că sînt „valorile noastre, oamenii noștri de cultură”... Alții (tot ai noștri, dar din altă facțiune) nu mai sînt... valorile noastre...

*

Importanta consecință a unui asemenea mod de

existență este dispariția valorilor - deși termenul de valoare este folosit în continuare, ba chiar mai dihai. Dar valoarea se definește prin comparație, prin selecție, prin alegere. Prin calități individuale. Prin originalitate în privința operelor de artă - prin calități individuale, în ce privește promovarea oamenilor. Însă la ce selecție valorică se mai poate aștepta cineva acolo unde în locul selecției după merite domnește favoritismul, corupția, pistonul folosit de servicii sau pur și simplu mita, abuzul de funcție, favoritisme, cumetrii și nepotisme? Spațiul nostru media e plin de așa ceva și doar din cînd în cînd se ia, de ochii lumii, cîte o măsură. (Sistemul care trebuie să se ocupe cu respectarea legilor și principiilor este și el, la fel ca sistemul învățămîntului sau culturii, cuprins în societatea noastră, în această privință multilateral dezvoltată!). Este realitatea pe care o trăim și o primă consecință este șubrezierea instituțiilor, devenite nefuncționale, transformate în întreprinderi de muls banii comunității. Atunci cînd posturile se ocupă prin abuzuri de putere, prin cumetrie, prin prigonirea celor buni care îndrăznesc să facă ceva, să concureze pentru posturile pe care în mod normal ar trebui să le ocupe, sistemul se autodistruge. Despre ce se mai poate vorbi cînd pînă și ceea ce se ar trebui să fie o culme a evoluției noastre spirituale - universități, instituții de cercetare, structurile academice etc. se degradează constant, cad în clasificările internaționale și sînt în egală măsură locul unor flagrante abuzuri de putere, fără ca nimeni să mai poată interveni în mod decisiv? Cînd idealul presupus de alma mater devine doar

slogan pentru abuzuri, pentru parazitarea finanțelor publice, pentru etalarea nepotismelor? Într-o astfel de atmosferă generală, de ce ar fi cu totul alta atmosfera din spațiul care ar trebui să fie al... valorilor artistice?

*

Un alt simptom care ar trebui să fie îngrijorător (dar nu preocupă pe nimeni) este dispariția spiritului critic. Nu mai este vorba de evaluare lucidă, cu bun simț și competență, ci doar de pamflete murdare sau de tîmîieri la fel de puțin curate. Urmărite și urmate de o mulțime caționată de numărul mare de analfabeți și analfabeți funcționali care „gustă” sau intră de-a dreptul în extaz numai în fața unor astfel de produse... Chibiții, galeriile și altele de același fel l-au surclasat cu totul pe consumatorul de cultură onest, temperat, dispus să se educe și să evalueze cu propriile mijloace intelectuale, cu propria rațiune. Rațiunea și bunul simț sînt astfel prohibite și nu se mai acceptă decît liniile groase și culorile violente.

*

La modul general, atunci cînd nu mai accepți comparațiile, evaluările, evidențele și înlocuiești totul cu bunul plac al unuia sau al altuia ajuns într-un post oficial pe care-l gestionează ca și cum ar fi pășunea moștenită de la părinți, luciditatea nu mai are nici o șansă...

*

Afli în locul evoluției normale o exaltare alimentată de frazeologie. Ceea ce e valabil pentru toată lumea civilizată nu mă interesează dacă nu este valabil în primul rînd pentru mine, pentru neamurile mele, pentru gașca mea... Acestea devin

singurele adevăruri supreme. singurele care merită să te sacrifici pentru ele. Sînt, de altfel, „valorile” care închid orizontul, sînt un soi de obloane pentru atîtea și atîtea minți, trase definitiv, pentru că nu mai există un dincolo...

*

Culturile care se mențin mult timp într-un spațiu izolat, dospind doar cu componentele lor eterne, în care resursele nu mai sînt îmbogățite, în care schimbările nu mai au șansa să reîmprospăteze filonul original sînt destinate stagnării și involuției. Dacă cineva ar trăi întreaga viață în limitele familiei sale iubitoare, într-o etern caldă intimitate n-ar evolua, pentru că n-ar ști ce se află dincolo de limitele pe care le acceptă sau care îi sînt impuse. Personajele pe care le are în preajmă întreaga viață ar fi singurele importante. În cele din urmă e vorba de limite care determină. Dacă într-o mulțime de oameni nu se schimbă nimic, oricît s-ar perinda în fruntea ei unii sau alții, pînă la urmă cei mai capabili își vor căuta locul cuvenit în altă parte. Cînd în statul român selecția și promovările se fac așa cum știe toată lumea, tinerii nici nu se vor mai gîndi să se întoarcă într-o asemenea promiscuitate. Trebuie să fii cu totul indiferent față de rosturile colectivității, trebuie să te mulțumești cu fericirea proprie pentru a nu fi revoltat permanent de o stare generală care nu se mai schimbă.

*

Mediul social are un mecanism ușor de descifrat: determină definitiv cultura subgrupurilor care îl alcătuiesc. În anumite circumstanțe pot să apară condițiile necesare formării unor subgrupuri coerent structurate, cu legi interne distincte, coagulînd o cultură diferită de a majorității care le include. În acest mod funcționează elitele. Sau mafiile. Sînt grupuri create pe un alt tip de legi și valori decît acelea ale societății în mijlocul căreia iau naștere. Pentru a nu se epuiza și a dispărea aceste grupuri trebuie să-și extindă cultura lor, cu legi și valori distincte, asupra întregii societăți din care fac parte. Ele pot fi totuși acceptate, tolerate un timp - creîndu-se un mod de conviețuire cu societatea din care fac parte. Elitele economice, social-politice sînt tolerate un timp, deși reacțiile față de ele sînt permanente, uneori depășind granițele accepției și ajungîndu-se la conflicte. Istoria generală este la urma urmei o succesiune de astfel de momente în care elitele antrenează mulțimile așa cum cred ele că trebuie să o facă și momente în care mulțimile se revoltă și caută să aducă grupul la nivelul masei. Generație după generație popoarele au tolerat și urmat grupurile conducătoare. Sau revoltat împotriva lor și au căutat să le înlocuiască. Uneori au reușit. Apoi procesul este reluat de la capăt. Uneori apar alte grupuri, care încearcă să le ia locul celor aflate în ascensiune sau ajunse la vîrf. Elitele feudale au condus popoarele și s-au sfîșiat între ele. A urmat grupul revoluționar al burgheziei și le-au înlocuit elitele capitaliste, cu aceeași simptomatologie. Alte grupuri „revoluționare” apar și încearcă să le ia locul. Grupurile social-politice tind să domine statul, pentru că pe seama acestuia trăiesc. Revoluțiile sociale (naționaliste, comuniste, anarhiste) au urmat calea brutală de acaparare a acestuia. Alte grupuri se infiltrează la conducerea societății insidios, fără prea mult zgomot. Dar nu cu efecte mai puține. Cei care ajung la putere caută să și-o păstreze - prin variate strategii. Mijloacele de represiune sînt instrumentele folosite de toți cei care acaparează puterea - uneori direct, pe față, alteori subtil, din spatele cortinei. În timp se dezvoltă o mai subtilă cale de control - prin cultură, mai de curînd prin social media, manipulînd psihologia mulțimilor. Iar ceea ce a devenit astăzi eficient este populismul - fără doctrină, dar cu o practică socială eficientă. Și cu un echivalent corespunzător în ceea ce se mai numește „arte”. Și cultura umanistă, artistică se înscrie printre mijloace prin care se urmărește menținerea unui statu quo.